

Vate

Kovara Kulturî

Hûmar: 15

Hamnan, 2001

Serredaktor:

Malmîsanij

Redaksiyon:

Haydar Diljen, J. Îhsan Eşpar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

Însiyatîfê destpêkerdişî:

Osman Aytar, Yildiray Beyazgul,
Çeko, Mûnzûr Çem, Memo Darrêz,
Nihat Elî, Cemîl Gundogan,
Lerzan Jandîl, Huseyîn Kulu,
Seyîdxan Kurij, Robîn Rewşen,
Kazim Temurlenk, Şukrî Urgan

Temsîlkarê Almanya:

Mûnzûr Çem

Faks: +49 - 30 - 611 33 19

Seveta aboneyîye û têkiliye (Almanya de):

Vate

Postfach: 30 21 07

10 752 Berlin/Almanya

Temsîlkarê Berlinî:

Aydin Bingol

Temsîlkarê Norveçî:

M. Darrêz

Box: 2545

7001 Trondheim/NORVEÇ

Temsîlkarê Hollanda

Ferhad Amedî

Delfzyl Str. 81

6835 CM Arnhem/HOLLANDA

Tel: +26-323 26 95

Şertê aboneyîye:

Welat serrêk 6 aşmî

Tirkiya: 40 DM. 20 DM.

Almanya: 40 DM. 20 DM.

Swed: 250 SEK. 125 SEK.

Welatê binî: 70 DM. 35 DM.

Vayî: 10 DM./50 SEK.

Îlan:

Riperrêk: 200 DM./1000 SEK.

Nêm riperr: 100 DM./500 SEK.

Çarêgriperr: 50 DM./250 SEK.

Çap: Apec Tryck & Förlag, Stockholm

ISSN:1401-2995

Postgiro:

Kurdiska Kultur och Språkföreningen

475 16 98-4 SWEDEN

Adresa têkiliye:

Ihsan Türkan

Eksättravägen, 186

S-127 61 Skärholmen/SWEDEN

Tel: +46-(0)8-97 76 56

E-mail: ihsan.turkan@chello.se

Berpirsiyarîya ber nuşteyî ya nuştoxî/nuştoxe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê	3
Deheqê Kirmanckî de Kombîyayîşê Newine	4
J. Îhsan Espar	
Ferhengêko Newe	55
Jêhatî Zengelan	
Xal Mehmed	58
Hamdî Ozyûrt	
Vatişê Bêvateyî	68
Bavê Roza	
Qeçek	70
Roşan Lezgîn	
Husna	71
W. K. Merdimîn	
Çewlîgî ra Çend Îdyomî (Deyîmî)	76
Alî Heyder Sever	
“Canî Canî”	84
Firat Çelker & Xezala Şarikî	
Ripelê Fiqrayan	88
Giran Kizil	
Welatê Ma Toz-duman o	93
Mîhanî Licokic	
Mamo Hewêz	94
Heydo Keçanîcî ra Şîrî	97
Seyîdxan Kurij	
Qilif Marî di Yew Xuert	100
Celadet Alî Bedirxan	
Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Frensî-XV	105
Alfabe	112

Wendoxan rê

Wendoxê hêcayî,

Na hûmara Vateyî welat ra durî vejîyêna la nê rojan de hûmarê 7., 8., 9., 10., 11. û 12. ê Vateyî Tirkîya de newe ra neşr benê û wendoxanê welatî resenî.

Hûmara 14. de ma nuştbi ke ferhengê (sözlük) Grûba Xabate ya Vateyî yanî **Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) & Ferhengê Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî** İstanbul de neşr bîyo. Welat de vilabîyayîşê Vateyî û nê ferhengî, wendiş û nuştişê kirmanckî ser o tesîrêko hol (baş) keno. Mektubî û nuştayê wendoxanê ma yê ke welat ra nusenî zî naye nawnenê (musnenê). Nê mektuban û nuştayan de merdim kirmanckîya hîna fesîhe waneno.

Kombîyayîşê Kirmanckî yê Newine aşma tebaxe de bi. Na hûmare de şima netîceyanê nê kombîyayîşî wanenî.

Sey nuştayanê Roşan Lezgîn, W. K. Merdimîn, Xezala Şarikî û Jêhatî Zengelanî çend nuştayê ke welat ra ameyê zî na hûmara ma xemilnenê.

Hêvîya ma a ya ke bi na hûmare şima kirmanckî ra hîna zaf tam bigîrê.

Weşîye de bimanê.

Qate

DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ NEWINE

Stokholm, 09. 08. 2001 - 15. 08. 2001

Roja 9ê menga (aşma) tebaxe, Stokholm de kirmanckî (zazakî) ser o kombîyayîşê newine dest pêkerd û hewteyê (hefteyê) ramit. Nê kombîyayîşî de nê yewendes kesî amade bîy:

Aydin Bîngol (Gimgim)
Mûnzûr Çem (Dêrsim)
Haydar Diljen (Sêwregi)
J. Îhsan Espar (Pîran)
Lerzan Jandîl (Gimgim)
Wisif Kaymak (Pîran)
Çeko Kocadag (Gimgim)
Seyîdxan Kurij (Çewlîg)
M. Malmîsanij (Pîran)
Selîm Mûrat (Pali)
Orhan Zoxpayij (Çewlîg)

Amadebîyayoxî nê kombîyayîşî de nê meseleyan ser o vindertî û meylê xo tesbît kerdî:

- 1-Rastnuştîş
1. 1-Kilmnuştayî (Kısaltmalar)
1. 2-Îzafe (Tamlama)
1. 3-Partîkel
1. 3. 1-Demê nikayinî de (Şimdiki zamanda)
1. 3. 2-Demê ameyoxî de (Gelecek zamanda)
- 2-Çend çekuyê neweyî
- 3-Termê weşîye (Sağlık terimleri)
- 4-Termê coğrafya (Coğrafya terimleri)

Cêr ra ma nê xusûsan de meylê kombîyayîşî nusenî.

Tîya de çekuya nêrî (bi tirkî "eril sözcük") ver de (n), çekuya makî (bi tirkî "dişil sözcük") ver de (m) nusîyayo. Tayê çekuyanê nêrîyan dime (dima) suffiksê "-e" yan zî "-ye" nusîyayo. No yeno a mana ke, eke formê nêrî dime "-e" yan zî "-ye" ame, a çekuye makî ya. Nimûne: zerenc, -e. Yanî, çekuya "zerenc"î nêrî ya (bi tirkî "erkek keklik"), eke na çekuye dime "-e" ame, bena "zerence" û na çekuya "zerence" makî ya (bi tirkî "dişi keklik"). Tayê mintiqayan de, çekuyanê makîyan dime herunda "-e" de "-i" yena, tayê mintiqayan de zî ne "-e" ne zî "-i" yena.

1-Rastnuştîş

1.1-Kilmnuştêyî (Kısaltmalar)

Çend kilmnuştêyê ke nê kombîyayîşî de tesbît bîy nê yê:

kirmanckî (zazakî) tirkî
 ÎV. (Îsayî ra ver)..... M. Ö. (milattan önce)
 ÎP. (Îsayî ra pey) M. Ö. (milattan sonra)

1. 2-Îzafe (Tamlama)

Kirmanckî de îzafe (tirkî de "tamlama") mintiqa ra mintiqa cîya vajîyêna. Hetta tayê mintiqayan de vengo ke îzafeyî îfade keno vîndî bîyo. Mavajî herunda "herê mi" (tirkî de "eşğim") de tayê mintiqayan de vanê "her mi". Labelê zıwanê nuştîşî de ganî herfa ke îzafeyî musnena (nawnena) binusîyo.

Derheqê îzafeyî de meylê kombîyayîşî û formê bînî wina yê:

Nêrî (Eril)

meylê kombîyayîşî .. formê bînî tirkî
 a-herê mi hêr mi, her mi eşğim (eril)
 b-herî mi hêr mi, her mi eşğim (eril)

a-lajê Hesênî lac Hesênî, lac Hesên..... Hasanın oğlu
 b-lajî Hesênî lac Hesên, lac Hesên..... Hasanın oğlu

Makî (Dişil)

meylê kombîyayîşî .. formê bînî tirkî
a-hera mi hêr mi, her mi eşeğim (dişil)
b-herê mi herey mi, hêr mi, her mi..... eşeğim (dişil)

Zafhûmar (Çoğul)

a-herê mi hêr mi, her mi eşeklerim
b-herî mi hêr mi, her mi eşeklerim

a-lajê Hesênî lac Hesên, lac Hesên Hasanın oğulları
b-lajî Hesênî lac Hesên, lac Hesên Hasanın oğulları

Seke mîsalanê corênan ra zî fam beno, goreyê meylê kombîyayîşê ma, kirmanckî (zazakî) de ewro merdim şîno (bese keno) bi formê a yan zî bi formê b binuso.

1. 3-Partîkel

Kirmanckî de demê nikayinê karî (filin şimdiki zamanı) û demê ameyoxê karî (filin gelecek zamanı) bi yew partîkel virazîyêno. Partîkelê demê nikayinê karî nê yê: hawo, haw, hew; haya, hay, hey; hê, ha, ho; wo, wa; ya, yê.

Nê ge-ge (rey-rey) kilm benê û se "o" vajîyênê.

Partîkelê demê ameyoxê karî nê yê: dê, do, ko, ka, go, ro, yo.

Nê zî ge-ge kilm benê û se "o" vajîyênê.

Nê partîkelanê corênan ra partîkelo ke yew herfe bo o û zemîr pîya, partîkelo ke yew herfe ra vîşêr (zêdetir) bo o û zemîr cîya nusîyênê. Yanî partîkelê "o"yî û zemîr pîya nusîyênê labelê partîkelê bînî û zemîr cîya nusîyênê. Nimûneyî:

1. 3. 1-Demê nikayinî de (Şimdiki zamanda)

meylê kombîyayîşî formê bînî tirkî
ez hawo yena ezhawo yeno ben geliyorum
ez haw yena ezhaw yeno ben geliyorum
ez ha yena ezha yen ben geliyorum
ez hê yena ezhê yen ben geliyorum

ez ho yena ezho yen ben geliyorum
 ez wo yena ezwo yeno ben geliyorum
 ezo yena ez o yen ben geliyorum

ez ha vana ezha vûn ben söylüyorum
 ez hê vana ezhê vûn ben söylüyorum
 ez ho vana ezho vûn ben söylüyorum
 ezo vana ez o von ben söylüyorum

ti hay yenî tiha yenî sen geliyorsun
 ti ha yenî tiha yenî sen geliyorsun
 ti hê yenî tihê yenî sen geliyorsun
 ti wa şona tiwa sona sen gidiyorsun

Hesen hew erzenû.... Hesen hewerzenû. Hasan atıyor.

ê ha yenê êha yenî onlar geliyorlar
 ti ya wena tiya wena sen yiyorsun
 ti yê yenî tiyê yenî sen geliyorsun

ma yê benê mayê benê biz götürüyoruz
 ma yê yenê mayê yenê biz geliyoruz

1. 3. 2-Demê ameyoxî de (Gelecek zamanda)

ez do bêrî ezdo bêrî ben geleceğim
 ez do bigîran ezdo bigîran ben alacağım
 ez do bigîra ezdo bigîra ben alacağım
 ez do vaja ezdo vaja ben söyleyeceğim
 ma do vajê mado vajê biz söyleyeceğiz

ti dê bimirê tidê bimirê sen öleceksin

ê ro bêrê êro bêrê onlar gelecekler

ez ko bêra ezko bêro ben geleceğim

ez ko vaja ezko vaco ben söyliyeciğim
ez ka vaja ezka vaco ben söyliyeciğim
ti go bêrê tigo bêrê sen geleceksin
ti yo bişimê tîyo bişimê, tuyo bisimê sen içeceksin
ezo bêrî ez o bêrî ben geleceğim
ezo vaja ez o vacû ben söyliyeciğim

Çend çekuyê neweyî, termê weşîye û termê cografya yê ke nê kombîyayîşî de tesbît biyê, ma cêr ra goreyê rêza alfabetîke rêz kerdî.

ÇEKUYÊ NÊ KOMBÎYAYÎŞÎ

meylê kombîyayîşî formê binî

acı: tal, -e; cal, -e

acı su: awa tale (m); awa cale (m)

adacık: giraweke (m)

adam: însan, -e însa, însan, -i, însa, însûn, -i, însû, îsan, -e, îsa,
îson, -e, îso, îsûn, -i, îsû

peya (n) pîya (n)

adamlık: însanîye (m) însaney (m), însoney (m), însônê (m),
însûney (m), însûnê (m), îsaney (m),
îsanê (m), îsoney (m), îsonê (m), îsûney (m),
îsûnê (m)

însanetîye (m) însanetey (m), însonetey (m), însonetê (m),
însûnetey (m), însûnetê (m), îsanetey (m),
îsanetê (m), îsonetey (m), îsonetê

peyayîye (m) pîyayîye (m)

peyatîye (m) pîyatîye (m)

adet: b. aybaşî

adet görmek: b. aybaşî olmak

- ağır hasta:** nêweşo giran (n) nêweso giran (n), niweşo giran (n)
nêweşa girane (m) nêwesa girane (m), niweşa girûn (n)
nêweşo xidar (n)
nêweşa xidare (m)
- ağır hasta olmak:** giran nêweş biyene girûn niweş biyene
zaf nêweş biyene zahf niweş biyayîne, zof nêwes biyayîne
xidar nêweş biyene xidar niweş biyene
helak biyene helak biyayîne
çim nêakerdene
çimî nêakerdene
- ağrı:** dej (n) dec (n), dez (n)
- ağırma:** dejayîş (n) decayîş (n), dezayîş (n)
tewayîş (n)
- ağrımak:** dejayene decayene, dezayene
tewayene tewayîne
- akşam:** şan (n)
êvar (n)
mexreb (n) mixurbe (m), mixurve (m), muxurb (n),
muxurbe (m), moxirbe (m), muxirve (n)
- akşam namazı:** nimajê şanî (n), nimajê mexrebî (n)
- alacakaranlık:** lêl, -e leyl, layl
- alçak:** nizm, -e nimz, -e, nimiz
- alerji:** alerjî (m)
- alerji** (kaşıntılı): 1)îre (m) îri (m), îyr (m), êr (m), hîri (m), hîr (m)
2)xurek (n) xurik (n)
- alerji** (yiyekten): şaplore (m) şiplore (m)
- alerji olmak:** 1)îre vetene îri vetene, îyr vetene, êr vetene, hîri vetene,
hîr vetene
2)şaplore vetene şiplore vetene
- Ali:** Elî, Alî Olî
- Hazreti Ali:** Hezretî Elî, Hezretî Alî Hezretî Olî
- Allah:** Ellah (n), Olî (n) Ella (n), Ela (n), Allah (n), Alla (n), Ala (n)
- alüvyon:** lixe (n), aluvyon (n)
- amel:** b. ishal
- an:** 1)game (m) gami (m), gomi (m), gom (m), gûmi (m), gûm (n)
2)hing (n) hêne (m)

3)hele (m) heli (m), hel (m), hili (m), huli (m)

4)linge (m)

anında: b. **hemen**

anında ölmek: b. **hemen ölmek**

aniden: nişka

nişka ve ra nişka ra

tavilê

taf de taf te

xaftela

xafil de xafil di, xafin de

xafila xafla

aniden ölmek: nişka merdene

nişka ve ra merdene nişka ra merdene

tavilê merdene

taf de merdene taf te merdene

xaftela merdene

xafil de merdene xafil di merdene, xafin de merdene

xafila merdene xafla merdene

ansızın: b. **aniden**

apandisit: apandîsît (n) apandîs (n), apandês (n)

apse: b. **çıban**

aptes: destmaj (n) destmac, desmac (n), desmaj (n), deşmaj (n),
ondaz (n)

aradaki: mîyanên, -e mîyûnîn; mîyanênî (m); mîyonên, -i

ark: vaye (m) vaya (m), vay (m)

cuwa (m)

arpacık: veyveke (m) veyeki (m), vêki (m), vêvek (m), weke
buke (m)

asır: seserre (m)

astım: astim (n) astma (m)

aşı (tıpta): terpin (n)

perpûn (n)

derzîne (m)

aşık: 1) aşiq, -e asiq, -e

2) heskerdox, -e haskerdox, -e

aşık edebiyatı: edebîyatê aşiqan (n)

- aşık olmak:** 1) aşıq bîyene asiq biyayîne, asiq biyayene
 2) ero cieşeqîyene
 3) hes kerdene has kerdene
 4) zerrî dekewtene, zerrî cikewtene zerri dekewtene, zerri dekowtene, zêrr dekotene

Zîne Mem'e aşık olmuştu. (Zerrîya
 Zîne dekewtibî Memî.)

- 5) zerrî devistene, zerrî cifiştene zerri devistene

Mem Zîne'ye aşık olmuş. (Memî
 zerrî devista Zîne.)

- 6) zerrî pira nayene

Ferhad Şirine'ye aşık olur. (Ferhad
 zerrî nano Şirine ra.)

- 7) zerrî cikerdene

birbirine aşık olmak: aşıqê yewbînî

bîyene, aşıqê yewbînan bîyene zerrî

dekewtene yewbînî, zerrî dekewtene yewbînan

zerrî devistene yewbînî, zerrî devistene yewbînan

Zîne ile Mem birbirlerine aşık olmuşlardı.

(Zerrîya Zîne û Memî dekewtibî yewbînî/yewbînan.)

Zîne û Memî zerrî devistibî yewbînî/yewbînan.)

aşk: eşq (n)

ateş (hastalıkta): veş (n) vêş (n)

şewat (n)

adir (n)

ateşli hatalık nöbeti: tewe (m) tewi (m), tow (m), to (m)

aybaşı: bêdestmajîye (m) bêdestmacê (m), bêdesmacey (m), bêdesma-
 jey (m), bêdeşmajey (m)

aybaşı olmak: bêdestmaj bîyene bêdestmac bîyayene, bêdesmac bîyayene, bêdes-
 maj, bîyayene, bêdeşmaj bîyayene

kincan ro ginayene

aydın: b. aydınlık

Gözün aydın. (Çimê to roşn bî./Çi-
 mê to roşt bî.)

aydın (münevver): roşnvîr, -e

aydınlık: 1) roşnîye (m) roşney (m), rûşney (m), rueşney (m), ruaşnê (m)

2) roşnayî (m) rûşnayî (m), rueşnayî (m)

- 3)roştîye (m) ruestê (m), ruestey (m), rêştey (m)
 4)roştênî (m)
 5)roşn (n) rosn (n), rûşn (n), ruestn (n), ruaşn (n)
 6)roşt (n) rost (n), ruest (n), ruşt (n), rêşt (n)

ayrı: 1)cîya, -ye

2)bîn, -e

ayrı ayrı: cîya-cîya

ayrılık: cîyayîye (m), cîyayî (m) cîyayey (m), cîyayê (m)
 cîyatî (m)

azma (yara vb için): harbîyayîş (n) harbeyîş (n)

wegîrîyayîş (n)

wegirewtîş (n)

azerîyayîş (n) azirîyayîş (n)

xidarbîyayîş (n) xidarbeyîş (n)

azmak (yara vb için): har bîyene har bîyayene

wegîrîyayene wegîrîyayîne

Yaran azmış. (Birîna to wegîrîyaya.)

azerîyayene azirîyayene

xidar bîyene xidar bîyayîne

bademcik şişmesi: vamekîdeginayîş (n)

gilbedeginayîş (n) gilbideginayîş (n)

guledeginayîş (n) guleamayîş (n)

nekîdekewtîş (n)

nekîdebîyayîş (n) nakîdebîyayîş (n)

alukîdeginayîş (n)

aloqîdeginayîş (n)

bağırsak kurdu: kerm (n) karm (n)

bağırsak solucanı: malik (n)

bakış: awir (n)

nîyadayîş (n)

ewnîyayîş (n)

bakma: nîyadayîş (n)

ewnîyayîş (n) anîyayîş (n), anyayîş (n), ewneyîş (n), ewnîriya-
 yîş (n), ewnîyayîş (n), hewnîyayîş (n), hewneyîş (n),
 howneyîş (n), hownîyayîş (n), hoyneyîş (n),
 hoynîyayîş (n), onîyayîş (n), owneyîş (n), ownîya-

yîş (n), ûniyayîş (n), ûnyayîş (n), winyayîş (n)

bakmak: nîyadayene

bak: nîyade

ewnîyayene anîyayîne, anyayîne, ewneyîne, ewnîrîyayîne,
ewnîyayîne, hewnîyayîne, hewneyîne, howneyî-
ne, hownîyayîne, hoyneyîne, hoynîyayîne, onîya-
yîne, owneyîne, ownîyayîne, ûniyayîne, ûnyayîne,
winyayîne

bak: biewnî biewnîre, bewnîre, bonîr, bewnî, bownî, bownî,
boynî, banî, bonî

baraj: awbend (n), baraj (n)

basur: tawin (n)

masîla (m) muyesîr (n)

basur (n)

basuru olmak: tawin teberkerdene

masîla bîyene muyesîr bîyene

basur bîyene

baş dönmesi: dewqe (m) dewqi (m), dowqi (m), tewqi (m), towqi (m),
doq (m), dewx (m), duwx (m), dox (m)

hîre (n)

başî dönme: dewqeşîyayîş (n) dewqîşîyayîş (n), dewqîşeyîş (n), dowqîşîyayîş (n),
tewqîşîyayîş (n), towqîşîyayîş (n), doqşîyayîş (n),
dewxşîyayîş (n), duwxşîyayîş (n), doxşîyayîş (n)

hîreşîyayîş (n)

başî dönmek: dewqa ... şîyene dewqa ... şîyayene, dewqa ... şeyene (şeyîş), dow-
qa ... şîyayene, tewqa ... şîyayene, towqa ... şîyayene,
doqê ... şîyayene, dewxa ... şîyayene, duwxa ... şî-
yene, doxa ... şîyayîne

hîre şîyene hîre şîyayene

hîrê ... şîyene hîrê ... şîyayene

Başınız döner: Dewqa şîma şona

hîrê şîma şono

başka: 1)sewbî sowbî, sobî, zobî, zovî, zoyvî

2)sewbîna sewbna, sowbîna, sobîna, sobna,
zobîna, zovîna, zoyvîna

3)bin, -e

4)cîya, -ye

başka bir: yewna jewna, juna, jûna, zûna

baygn: 1)xerîqîyaye (n) xereqîyaye (n), xerîqîye (n)

xerîqîyaya (m), xerîqîyayîye (m) xereqîyaya (m), xereqîyayîye (m), xerîqîya (m)

2)xewirîyaye (n) xewrîyaye (n)

xewirîyaya (m) xewrîyaya (m)

xewirîyayîye (m) xewrîyayîye (m)

3)xoraşîyaye (n) xuraşîyaye (n)

xoraşîyaya (m), xoraşîyayîye (m) xwiraşîyaya (m), xwiraşîyayîye (m)

bayılma: 1)xerîq (n) xereq (n)

2)xerîqîyayîş (n) xereqîyayîş (n)

3)xewirîyayîş (n) xewrîyayîş (n)

4)seysereraşîyayîş (n) seysereraşeyîş (n)

5)xoraşîyayîş (n) xwiraşîyayîş (n)

6)bolmişbîyayîş (n)

bayılmak: 1)xerîqîyayene xereqîyayene

2)xewirîyayene xewrîyayene

3)sey sere ra şîyene sey sere ra şîyayene

4)xo ra şîyene xo ra şîyayêne, xwi ra şîyayene

5)bolmiş bîyene bolmiş bîyayene

bayılmış olan: 1)xerîqnaye (n) xereqnaye (n)

xerîqnaya (m), xerîqnayîye (m) xereqnaya (m), xereqnayîye (m)

2)xewirnaye (n) xewrnaye (n)

xewirnaya (m), xewirnayîye (m) xewrnaya (m)

bayılma: 1)xerîqnayîş (n) xereqnayîş (n)

2)xewirnayîş (n) xewrnayîş (n)

bayılmak: 1)xerîqnayene xereqnayene

2)xewirnayene xewrnayene

bayram: 1)roşan (n) rueşûn (n), roşon (n), roşûn (n), rûşûn (n)

2)îdî (m)

3)bayrem (n)

bel ağrısı: dejê mîyaneyî (n) dejê mîyanî (n), decî monî (n), decî mînî (n)

tîra mîyaneyî (m) tîra mîyanî (m)

şiddetli sırt veya bel ağrısı: firke (n) firk (m)

bel kayması: caravejîyayîşê mîyanî

boçikdekewtiş (n) bûçikdekewtiş (n), bueçikdekotiş (n), bûçidekewtiş (n)

belki: 1) beno ke beno ki, benû ki, beno gi

2) belkî belkiya, belka, belko, bêlka

belli amaçlar için veya belli sorunları çözmek için bir araya gelmiş olan topluluk: cemat (n)

ben: şanike (m) şameki (m), şûmekî (m), şamek (m),

şomek (m), şomyek (m), şemûk (m), şemek (m), şimûek (m)

bildiri: vilaweke (m)

birdenbire: b. aniden

birleşik devletler: dewletê yewbîyayeyî (zh)

bitmek: qedîyayene qêdîyayêne

xelisîyayene xelesîyayene, xeleşîyayene, xeleşîyayêne

qut bîyene qut bîyayêne

peynîya ... ameyene peynîya ... hameyîne, peynîya ... omeyîne, pê-nîya ... amayîne

peynî piro ameyene pêni piro hameyîne, pêni piro ameyîne, peynî piro omeyîne, pêni piro amayene

peynîye piro ameyene pêniye piro ameyîne, pêniye piro amayene

boğmaca: kuxika sîyaye (m) kuxika şîyaye (m)

xulxutik (n)

bölge: mintiqa (m)

özerk bölge: mintiqaya otonome (m)

bronşit: bronşît (n)

bulanık: lél, -e leyl, layl

bulaşıcı hastalık: jan (n) ja (n); jon (n), jo (n); jûn (n), jû (n); zan (n), zon (n), zo (n), zûn (n), zû (n)

bulaşıcı hastalığa yakalanmak: jan ve-

tene jûn vetene

jan dekewtene jûn dekotene

burgaç: girawe (m)

şîpe (m) şîp (m)

burma: tadayîş (n)

burmak: tadayene

burkulma (el, ayak vb. için): nifir (n)

nefiriyayîş (n) nêfiriyayîş (n), nêfiriyayîş (n), nefiliyayîş (n)
 tadiyayîş (n) tadeyîş (n)
 ta re ci verdîyayîş (n) ta ro ci verdîyayîş (n), ta ro ci vêrdîyayîş (n)
 ta re ... verdîyayîş (n) ta ro ... verdîyayîş (n), ta ro ... vêrdîyayîş (n)

ayak burkulması: nefiriyayîşê linge, ta-
 diyayîşê linge, tarelinge verdîyayîş

el burkulması: nefiriyayîşê destî, tadi-
 yayîşê destî, taredestî verdîyayîş

burkulmak (el, ayak vb. için): nefiriyayene nêfiriyayêne, nêfiriyayene, nefiliyayîne

tadiyayene tadeyene (tadeyîş)

Ayağım burkuldu. (Linga mi tadi-
 yay/tadiye.)

ta re ci verdîyayene ta ro ci verdîyayene, ta ro ci vêrdîyayêne
 ta re ... verdîyayene ta ro ... verdîyayene, ta ro ... vêrdîyayêne

Onun ayağı burkuldu. (Ta verdî-
 ya re linga aye.)

Senin ayağın burkulur. (Ta verdî-
 no re linga to.)

bükme: tadayîş (n)

bükmek: tadayene

büyüklik: 1)girdîye (m) girdey (m), girdê (m)

girsîye (m) girsey (m), girsê (m)

2)pîliye (m) pîley (m), pîlê (m)

3)xişniye (m) xişney, xişnê (m)

büyütmek: gird kerdene

girs kerdene

pîl kerdene pîl kardene

xişn kerdene xişn kardene

can çekişmek: cankêş de bîyene conkêş di bîyayîne

ganî ver o bîyene ganî ver o bîyayîne

ganî ver de bîyene ganî ver di beyene (beyîş), gûnî ver di bîyayîne

ganan ver de bîyene ganan ver di beyene (beyîş), gûnû ver di bîyayîne

giraneyî ver de bîyene giranî ver de bîyene

sekerate ver de bîyene sekrati di bîyayîne

cemaat: cemat (n) cemaat (n), cem'et (n), cim'et (n)

cerahat: b. **irin**

cerahatlı: b. **irinli**

cerahatlanmak: b. **irin toplamak**

cüzam: xûnav (n) xunav (n)

gureyo pîl (n) guro pîl (n)

cüzzam: b. **cüzam**

çakmak (tıpta): adire (n) (latînkî de "impetigo")

çağ: 1)b. **zaman**

2)dewr (n) dewir (n), dowr (n), dor (n)

3)çax (n)

çağlayan: çirr (n), çirtan (n)

çalışma: 1)xebate (m) xebat (m), xebat (n)

2)xebitîyayîş (n) xebetîyayîş (n), xebtîyayîş (n), xebteyîş (n), xebet-
yayîş (n), xevtîyayîş (n), xeftîyayîş (n), xefteyîş (n)

3)gureyayîş (n) gurêyayîş (n), gureyîş (n), gurîyayîş (n), girweyîş (n)

4)karkerdiş (n)

5)şuxulîyayîş (n) şixulîyayîş (n), şuxilîyayîş (n)

çalışmak: 1)xebitîyayene xebetîyayene, xebetîyayîne, xebitîyayîne, xebtîyayî-
ne, xebteyîne, xebetîyayîne, xevtîyayîne, xeftîyayîne,
xefteyîne

2)gureyayene gureyayêne, gureyayîne, gurêyayene, gurêyayîne,
gureyene, gureyîne, gurîyayene, gurîyayîne, gir-
weyene, girweyîne

3)kar kerdene

4)şuxulîyayene şixulîyayene, şuxilîyayene

çalıştırma: 1)xebitnayîş (n) xebetnayîş (n), xebtnayîş (n), xebetnayîş (n), xevt-
nayîş (n), xeftnayîş (n)

2)gurenayîş (n) gurênayîş (n), gureynayîş (n), gurînayîş (n), gir-
weynayîş (n)

3)şuxulnayîş (n) şixulnayîş (n), şuxilnayîş (n)

çalıştırmak: 1)xebitnayene xebitnayîne, xebetnayene, xebetnayîne, xebtnayîne,
xebetnayîne, xevtnayîne, xeftnayîne

2)gurenayene gurênayene, gurênayîne, gureynayene,
gureynayîne, gurînayene, gurînayîne, girweynayîne

3)şuxulnayene şixulnayene, şuxilnayene (n)

çapak: 1) pilişk (n)

2) şilor (n) silor (n)

3) zîç (n) zîrç (n)

4) liç (n) liş (n)

çapaklanmak: 1) pilişk girewtene pilişk guretene

2) şilor girewtene silor girewtene

şilor dayene silor dayene

3) zîç kerdene zîrç kerdene

4) liç kerdene liş kerdene

çatlama -I (deri vb. için): terikîyayîş (n) terkayîş (n)

şeqîyayîş (n) şeqayîş (n)

qelişîyayîş (n) qeleşîyayîş (n)

raqılaşîyayîş (n) raqılaşîyayîş (n)

qeşerîyayîş (n) qeşeryayîş (n)

fetiçîyayîş (n) feteçîyayîş (n), feteçayîş (n)

çatlama -II (kemik vb. için): derizîyayîş (n) .. derezyayîş (n), derzayîş (n)

teriçîyayîş (n)

çatlama -III (ölme): bacîyayîş (n) bajîyayîş (n), bojîyayîş (n)

rabacîyayîş (n) rabajîyayîş (n), rabojîyayîş (n)

çatlamak -I (deri vb. için): terikîyayene terkayene

şeqîyayene şeqayene

qelişîyene qeleşîyayene

raqılaşîyene raqılaşîyayene

qeşerîyayene qeşerîyene

fetiçîyayene feteçîyayene, feteçayene

çatlamak -II (kemik vb. için): derizîyayene .. derezyayene, derzayene

teriçîyayene teriçayene

çatlamak -III (ölmek): bacîyayene bajîyayene, bojîyayêne

rabacîyayene rabajîyene, rabojîyayene

çatlatmak -I (deri vb. için): teriknayene terknayene

şeqnayene

qelişnayene

raqılaşnayene

qeşernayene

fetiçnayene feteçnayene

çatlatmak -II (kemik vb. için): deriznayene .. dereznayene, derznayene

teriqnayene

çatlatmaq -III (ölmesine neden ol-

mak): bacnayene bajnayene, bojnayêne

rabcayene rabajnayene, rabojnayene

çavlan: çirr (n), çirtan (n)

çay: lay (m) la (m)

çem (n)

kuruyan çay: laya ziwaye (m) laya zuway (m), laya zuyay (m), laya juyaye (m)

çeşme: hêni (n) eyni (n), eynî (n), heyni (n), hêne (n), hêni (n), hî-
nî (n), îni (n), yene (n), yeni (n)

boru ve oluk gibi şeyler-

den veya yüksekçe bir yer-

den akan çeşme: çirre (m) çirr (m), çirri (m), çurri (m)

çeviren (tercüme eden): çarnayox, -e

tadayox, -e

tercumekerdox, -e

çeviri: çarnaye (n); çarnaya (m), çarna-

yîye (m)

tadaye (n); tadaya (m), tadayîye (m)

tercume (n, m)

çevirme-I: 1)agêrnayîş (n) ageyrnayîş (n)

2)açarnayîş (n) yaçarnayîş (n), raçarnayîş (n)

3)gêrnayîş (n) geyrnayîş (n)

4)çarnayîş (n)

5)tadayîş (n)

6)çerixnayîş (n) çerexnayîş, çerxnayîş (n)

7)dêmdayîş (n) dîmdayîş (n), dîndayîş (n)

8)qelibnayîş (n) qelebnayîş (n), qeldayîş (n)

9)fetilnayîş (n) fetelnayîş (n), feletnayîş (n)

çevirme-II (tercüme etme): çarnayîş (n)

tadayîş (n)

tercumekerdîş (n)

çevirmek-I: 1)agêrnayene ageyrnayene

2)açarnayene yaçarnayene, raçarnayene

3)gêrnayene geyrnayene

4)çarnayene çarnayîne

- 5) tadayene tadayîne
 6) çerixnayene çerexnayene, çerexnayêne, çerxnayîne
 7) dêm dayene dêm dayêne, dîm dayene, dîn dayîne
 8) qelibnayene qelebnayene, qeldayene
 9) fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene
- çevirmek-II** (tercüme etmek): çarnayene
 tadayene tadayîne
 tercume kerdene
- çiban:** sûrbine (m) surbuni (m), surbini (m), suirbin (m)
 kunêre (m) qînore (m)
 kergane (m)
 kule (m) kuli (m), kul (m)
- çıkık:** 1) caravejîyaye (n) caravecîyaye (n)
 caravejîyaya (m) caravecîyaya (m)
 caravejîyâyîye (m) caravecîyâyîye (m)
 2) reyaye (n) reyeye (n)
 reyaya (m), reyâyîye (m) reyeya (m)
- çıkılmak** (kol, ayak vb. için): 1) cara ve-
 jîyayene cara vecîyayene
 2) reyayene reyâyîne
- çıldırılmak:** b. **delirmek**
- çiçek** (hastalığı): awleyî (zh) awley (zh), olê (zh), hewalêyî (zh), alwey (zh)
çiçek çıkarmak: awleyî vetene awley vetene, olê vetene, hewalêyî vetene, alwey
 vetene
- çiçek gibi hastalıklardan sonra**
yüzde kalan yara izi: derne (n) dirne (n)
- çiçekbozuğu:** awleyin, -e awleyini (m); olêyin, hewalêyin, -e; alweyin, -i
 derneyin, -e dirneyin, -e
- çiş:** b. **sidik**
- çopur:** awleyin, -e awleyini (m); olêyin, hewalêyin, -e; alweyin, -i
 derneyin, -e dirneyin, -e
- çörten:** çirre (m)
 çiraneke (m) çiraniki (m), çuraneke (m), çuraneke (m), çurani-
 ki (m), çurniki (m); çirrike (m), çurane (m), çura-
 ni (m); çirtan (n), çirtike (m), çirtiki (m)
- dalga:** pêl (n) pêle (m)

- dalga boyu:** dergîya pêlî (m) dargeya pêle (m)
dalga yüksekliđi: berzîya pêlî (m) barzeyya pêle (m)
damar: 1)damare (m) tamare (m), tomare (m), domari (m), dûmari (m),
dûmar (m)
2)reya (m)
deli: 1)gêj, -e gêc, gîec
2)xînt, -e
3)bom, -e
4)xêx, -e xex, -e
5)delu, -ye
delilik: 1)gêjîye (m) gêjey (m), gêcey (m), gîecê (m)
2)xîntîye (m) xîntey (m)
3)bomîye (m), bomênî (m)
4)xêxîye (m) xexîye (m)
5)deluyîye (m) deluyey (m)
delirmek: 1)gêj bîyene gêc bîyayene, gîec bîyayîne
2)xînt bîyene xînt bîyayene
3)bom bîyene bom bîyayene
4)xêx bîyene xêx bîyayene, xex bîyayene
5)delu bîyene delu bîyayîne
6)hêşê xo vila kerdene
7)aqil pernayene
8)aqil firnayene
9)aqil vîndî kerdene aqil vîni kerdene
delirtmek: 1)gêj kerdene gêc kardene, gîec kerdene
2)xînt kerdene
3)bom kerdene
4)xêx kerdene xex kerdene
5)delu kerdene delu kardene
deniz: derya (n) deyra (n), dêyra (n)
behr (n) bahr (n), bar (n)
dengiz (n)
denizin yüzü: serê deryayî (n)
kapalı deniz: deryayo girewte (n)
deprem: erdlerz (n) herdlerz (n), hardlerz (n)
binbilerz (n)
bunlerz (n)

- lerze (m) lerzi (m), lertz (m)
 zelzele (n)
deprem dalgası: pêlê erdlerzî (n)
deprem merkezi: merkezê erdlerzî (n)
deprem ocağı: merkezê erdlerzî (n)
dere: dere (n)
kuruyan dere: dereyo ziwa (n) derewo zuwa (n), derewo zuya (n), dero juya (n)
derecik: dereyek (n), çirreçe (n)
dernek: komele (m)
derd: derd (n) dard (n)
 kul (n)
devir: dewr (n) dewir (n), dowr (n), dor (n)
 çax (n)
devirme: 1)dêmdayîş (n) dîmdayîş (n), dîndayîş (n)
 2)qelibnayîş (n) qelebnayîş (n), qeldayîş (n)
devirmek: 1)dêm dayene dêm dayêne, dîm dayene, dîn dayîne
 2)qelibnayene qelebnayene, qeldayene
devrilmek: 1)dêm dîyayene dêm dîyayêne, dîm dîyayîne, dîn dîyayîne
 2)qelibîyayene qelebîyayene, qeldîyayene
difteri: difterî (m)
dizanteri: dîzanterî (m)
doğum: bîyayîş (n) beyîş (n)
 mayaxorabîyayîş (n) mayaxwerabeyîş (n)
İsa'nın doğumu: bîyayîşê Îsayî
 mayaxorabîyayîşê Îsayî
Hasan'ın doğum yıldönümü: serr-
 gêra bîyayîşê Hesenî, serrgêra maya-
 xorabîyayîşê Hesenî
doğum sancısı: birênî (zh) birînî (zh)
doğum sancısı çekmek: birê-
 nan ver de bîyene
 birênan ver kewtene birênîyû ver kewtiş
 birênan cieştene
dolaşma: gêrayîş (n) geयरayîş (n)
 fetilîyayîş (n) fetelîyayîş (n)
dolaşmak: gêrayene geयरayene

fetilîyayene fetelîyayene, fetelîyâyêne

biz dolaşalım: ma bigeyrin, ma bi-

gêrê/ma bigêrî, ma bifetilime

dolaştırma: gêrnayîş (n) geyrnayîş (n)

çarnayîş (n)

fetilnayîş (n) fetelnayîş (n), feletnayîş (n)

dolaştırmak: gêrnayene geyrnayene

çarnayene çarnayîne

fetilnayene fetelnayene, fetelnâyêne, feletnayene

domuz: xoz, -e xûz (n), xîs (n), xuez, xonz, -e

kesegan, -e kesega (n)

xenzîr, -e xinzîr (n), xînzîr (n)

donxuz, -e doxuz (n), doxiz (n)

dost: 1)birak, -e biraki (m)

2)destebira, -ye destebiray (m)

3)dost, -e duest

4)yar, -e

dostluk: 1)birakîye (m) birakey, birakê (m)

2)destebirayîye (m)

3)dostîye (m) dostey (m), duestê (m)

4)yarîye (m) yarey (m), yarê (m)

döndürme: 1)b. **çevirme-I**

2)çerxkerdiş (n)

döndürmek: 1)b. **çevirmek-I**

2)çerx kerdene

dönme: 1)agêrayîş (n) ageyrayîş (n)

2)yacêrayîş (n) racêrayîş (n)

3)tadiyayîş (n) tadeyîş (n)

4)çerixiyayîş (n) çerexiyayîş (n), çerexiyayîs (n)

dönmek: 1)agêrayene ageyrayene

2)yacêrayene racêrayene, racêrayêne

3)tadiyayene tadiyayene, tadeyene, tadeyîne

4)çerixiyayene çerexiyayene, çerexiyâyêne, çerexiyâyîne

o döndü: a agêray/a gêray a;

a cêrê ya, a tadiyah, a çerixiyê

düşme: kewtiş (n) kowtiş (n), kotiş (n)

- düşmek:** kewtene kowtene, kotene
o düşüyor (eril): o keweno o kuweno, o kweno, o kewno, o kuno, o kono
- düşük yapmak:** gede ver şiyene gede ver şiyayene
 leyîr ver şiyene leyîr ver şiyayene
 doman ver şiyene domon ver şiyayêne
 çeçek ver şiyene çeçek ver şiyayene
 qic ver şiyene qic ver şiyayene
 put ver şiyene put ver şiyayene
 tut ver şiyene tut ver şiyayene
- düzlük:** raşte (n) rast (n), raste (n), reşt (n)
- egzama:** miloçike (m) bulecik (m)
 meflonî (m)
 meyasîr (n)
 egzama (m)
- eğrim:** girawe (m)
 şipe (n) şîp (m)
- eli ayağı tutmaz olmak:** dest û lin-
 gî ra birîyayîş
 dest û pay ra kewtiş
- epidemi:** b. salgın hastalık
- epilepsi:** b. sara
- erozyon:** erozyon (n)
- eski kent:** şaristano kan (n), şaristano kehen (n)
 bajo kan (n), bajo kehen (n)
 şehîro kan (n), şehîro kehen (n)
- eski şehir:** b. eski kent
- felç:** felc (n) ferc (n)
felç olmak: felc bîyene ferc bîyayîne
- fitik:** wir (n) wur (n), hur (n)
 fitiq (n) fetiq (n)
- frengi:** firengî (n) firengî (n)
 firengzehmetî (n) firingzehmetî (n), firingzametî (n)
- gam:** xem (n), kul (n)
- geberme:** geberbîyayîş (n) geverbîyayîş (n), gêverbîyayîş (n)
- gebermek:** geber bîyene geber bîyayîne, geber bîyayîne, gêver bîyayîne
 geberîyayene geberîyayîne

gebertmek: 1)geber kerdene geber kardene, geber kerdene, g ver kerdene

gebernayene gebernay ne

gece k rl g : b. tavukkarası

gece yarısı: n m ewe (m) n m ewe (m)

m yan ewe (m)

 ewen me (n)

 ewlete (n)

ge im: 1)debare (m) debar (m)

2) elik (n)  ielik (n)

geriye d nd rme: b.  evirme-I

geriye d nd rmek: b.  evirmek-I

gezdirme: 1)g rnay ş (n) geyrnay ş (n)

2) arnay ş (n)

3) erixnay ş (n)  erexnay ş (n),  erxnay ş (n)

4)fetilnay ş (n) fetelnay ş (n), feletnay ş (n)

gezdirmek: 1)gêrnayene geyrnayene

2) arnayene  arnay ne

3) erixnayene  erexnayene,  erexnay ne,  erxnay ne

4)fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene

gezd r: big rne, bi arne, bi erix-

ne, bifetilne

gezme: g ray ş (n) geyray ş (n)

fetil yay ş (n) fetel yay ş (n)

gezmek: gêrayene geyrayene

fetil yayene fetel yayene, fetel yay ne

girdap: girawe (m)

 ipe (m)   p (m)

gitme:  iyay ş (n)  iyey ş (n),  ey ş (n)

gitmek:  iyene  iyayene,  iyay ne,  ayene,  eyene ( ey ş)

g  : barkerd ş (n)

wenay ş (n)

ko  (n) kue  (n)

ko kerd ş (n) kue kerd ş (n)

g   etme: barkerd ş (n)

wenay ş (n)

ko kerd ş (n) kue kerd ş (n)

- göç etmek:** bar kerdene
 wenayene
 koç kerdene kueç kerdene
- göçebe:** koçer, -e kueçer
- göçebelik:** koçeriye (m)goçeriye (m), koçerey (m), kûçerey (m), kueçerê (m)
- göçer:** koçer, -e kueçer, goçerî
- göçeri:** koçerî, -ye kueçerî, goçerî
- göçme:** barkerdiş (n)
 wenayîş (n)
 koç (n) kueç (n)
 koçkerdiş (n) kueçkerdiş (n)
- göçmek:** bar kerdene
 wenayene
 koç kerdene kueç kerdene
- göçmen:** macir, -e macîr, merjîr, -i
- göçmen nüfus:** nufuso macir (n)
- göçmenlik:** maciriye (m) macirey (m), macîrey (m), macîrê (m), merjîrey (n)
- göçü:** b. **heyelan**
- göl:** gole (m) guel (m), gual (m)
tuzlu göl: gola soline (m) guela suelin (m), guela sualin (m)
 gola şorre (m) guela şuarr (m)
- gölcük:** gol (n) guel (n)
- gölek:** b. **gölet**
- gölet:** golek (n) golik (n), guelek (n)
 gol (n) guel (n)
- gönül:** zerrî (m) zerri (m), zerr (m)
- gönül verme:** 1)zerrîdevistiş (n),
 zerrîcifiştiş (n)
 2)zerrîpiranayîş (n)
 3)zerrîcikerdiş (n)
- gönül vermek:** 1)zerrî devistene,
 zerrî cifiştene
 2)zerrî piranayene
 3)zerrî cikerdene
- görme:** dîyayîş (n) deyîş (n)
 vînayîş (n) vînitiş (n), vênayîş (n), veynayîş (n)

- görmek:** diyene diyayene, dîyayêne, dîyayîne, deyene (deyîş)
vînayene vînitene, vînayîne, vênayêne, veynayene
- gör:** bivîne vîne, veyni, bivêni, vên, vey
- görölmek:** ameyîne diyene ameyîne diyayene, ameyîne dîyayêne, omeýî-
ne dîyayîne, hameýîne deyene
vîniyayene vîniyayîne, vênîyayene, vênîyayêne, veynîyayîne
ameyîne vînayene ameyîne vînitene, ameyîne vînayîne, omeýîne vî-
nayîne, ameyîne vênayene, hameýîne veynayene
nêgar bîyene nêgar bîyayene
- görüş:** 1) ray (m)
2) dîyayîş (n) deyîş (n)
vînayîş (n) vînitîş (n), vênayîş (n), veynayîş (n)
- göz iltihaplanması:** çimdejan (n) çimedezan (n), çimedezan (n)
- gözleri kararmak:** çimî tarî bîyene çimî tarî bîyayene
- gözleri sulanmak** (hastalıktan do-
layı): çimî lélawe kerdene çimî lilawi kerdene
- Gözlerim sulanıyor.** (Çimê mi lélawe kenê.)
- gözleri yaşarmak** (hastalıktan dola-
yı): b. **gözleri sulanmak** (hastalıktan dolayı)
- gözlerinin önünde sinek uçuş-
mak:** çimî vilikî kerdene
- Senin gözlerinin önünde sinek(ler)
uçuyor.** (Çimê to vilikî kenê.)
- göze:** çime (n)
çunde (n)
- gözyaşı:** hesir (m) hesri (m), hêsir (m), hesil (m), hestir (m), heş-
tir (m), îstir (m)
- hastalıktan dolayı akan gözya-
şı:** lélawe (m) lélaw (m), lilaw (m)
lélawa çiman (m) lîlawey çimon (m), lîlawey çimo (m), lélawê çimûn (m), lélawê çimû (m)
- grip:** diştere (m) dişterî (m), diştar (m)
sub (n) suub (n)
grîp (n) grîbe (m)
- guatr:** guatr (n)

gün ağarması: lêlê şewdirî (n)

lêlê şodirî (n)

lêlê sipêdeyî (n)

lêlê nimajî (n)

lêlê sibayî (n)

günün zamanları: demê roje (zh)

güneş: 1)roj (n)

2)tije (m) tîjî (m), tîji (m), tîj (m), tîzî (m), tîci (m), tîc (m),
tînce (m), tînci (m), çînci (m)

güneş veya ay ışığı: tîje (m) tîjî (m), tîji (m), tîj (m), tîzî (m), tîci (m), tîc (m),
tînce (m), tînci (m), çînci (m)

güneşli: tîjin, -e tîji (n); tîzin, -e; tîcin, -e; tîci (n), tîncin, -e; tînci (n), çîncin, -i, çînci (n)

Halep çıbanı: b. şark çıbanı

hark: b. ark

hasta etmek: nêweş kerdene nêweş kardene, nêwes kerdene, niweş kerdene

hasta düşmek: nêweş kewtene niweş kotene, nêwes kewtene

hasta olmak: nêweş bîyene niweş bîyayene, nêwes bîyayene

hastalanmak: nêweş kewtene niweş kotene, nêwes kewtene

nêweş bîyene niweş bîyayene, nêwes bîyayene

havaalanı: raşteyê teyara (n) reştî teyara (n)

meydanê teyara (n) meydûnî teyara (n)

havale (tıpta): serûbinî (zh)

hewale (n)

havale geçirmek: serûbinî kewtene

hewale vîyarnayene

havuz: hope (m) hopi (m)

dole (m) doli (m)

hewze (m) hawiz (m), hewz (m), howzi (m)

hemen: ca de ca di

pirde pirdi

deste desta, desti

desinde

hemen ölmek: beqa nêkerdene

ca de merdene ca di merdene

pirde merdene pirdi merdene

deste merdene desta merdene, desti merdene
desinde merdene

hepatit: hepatît (n)

hepatit B: zeriko sîya (n) zerko sîya (n)
hepatît B (n)

heyelan: hezaz (n) hezaze (m), hezaj (n), hezajî (m)
heyelan (n) heyelûn (n)

hık tutmak: nuqtikî vero ameyene nuxtikî vero hameyîne
neqlikî vero ameyene neqlikî vero ameyîne
xîska xo weameyene xîska xo weameyîne
niqikî po ameyene niqikî po ameyîne
hiq kerdene

hızı çok olan su akıntısı: şîpe (n) şîp (m)

hudut: b. sınır

humma: b. ateş

ırmak: ro (n) ruwe (n), rue (n)
robar (n) rovar (n), rowar (n)
çem (n)

ısı: tîje (m) tîjî (m), tîj (m), tînce (m), tînci (m)

ısrgın: b. isilik

ışık: 1) roşn (n) rosn (n), rûşn (n), rueşn (n), ruaşn (n)
2) roşt (n) rost (n), rueşt (n), ruşt (n), rêşt (n)
3) roşna (m) rûşna (m), rueşna (m)
4) roştî (m) roşte (m), roste (m), rueştî (m)
5) nur (n)

güneş veya ay ışığı: tîje (m) tîjî (m), tîji (m), tîj (m), tîzî (m), tîci (m), tîc (m),
tînce (m), tînci (m), çînci (m)

ıdrar: mîze (m) mîzî (m), mîzi (m), mîz (m), mîjî (m), mîj (m)

ıdrarını tutamıyan: kelmîz, -e

mîzoruk, -e mîzurik, -e

iğne: derzîne (m)

iğne vurmak: b. iğne yapmak

iğne yapmak: derzîne dayene ... ro

Doktor ona iğne yapmış. (Doktorî der-
zîne daya ey ro.)

ilaç: daru (n)

- derman (n) derma (n), dermon (n), dermo (n), dermûn (n),
dermû (n)
- îlac (n) îlaj (n)
- iltihap:** îltîhab (n) îltihab (n)
- iltihaplanmak:** wegîrîyayene wegîrîyayîne
wegirewtene
degîrîyayene
wefîştene
- Yaram iltihaplanmış.** (Birîna mi wegîrîyaya.)
- iltihaplı:** îltîhabin, -e
- inme:** b. felç
- intikam:** heyf (n) hêyf (n), hêf (n)
intikam alma: heyf girewtîş
intikam almak: heyf girewtene
- irin:** rê m (n) rî m (n), reym (n), rîem (n), leym (n), lîm (n)
ricaw (n)
irin toplamak: rê m dekewtene rî m dekotene, reym dekotene, rîem dekotene,
leym dekewtene, lîm dekewtene
rê m bestene rî m bestene, reym bestene, rîem bestene, leym
bestene, lîm bestene
rê m cikewtene rî m cikotene, reym cikotene
rê m girewtene rê m guretene, rê m guritene, rî m gurotene, reym
girotene, rîem girotene
- irinli:** rêmin, -e rîmin (n), reymîn (n), rîemin (n), leymin, -i, lîmin (n)
ricawin, -e
- ishal:** 1)emel (n)
2)çurike (m)
3)virike (m) virrike (m), virriki (m), virrik (m)
4)vijike (m) vîjik (m)
5)rîtike (m) rîtîke (m)
6)qolinc (n)
7)zerreşîyayîş (n)
8)pîzeşîyayîş (n) pîyzeşîyayîş (n), pîzeşeyîş (n)
9)pîzeroginayîş (n) pîyzeroginayîş (n), pîzerogunayîş (n)
10)rêxeeştîş (n) (kaba dilde) rîexestîş (n)
11)rêxeverxodayîş (n) (kaba dilde) rîexverxwedayîş (n)

- 12)rêxeroginayîş (n) (kaba dilde) rêxerogunayîş (n), rîexroginayîş (n)
ishal olmak: 1)emel bîyene emel bîyayene
 2)çurike eştene çurike estene
 çurike kewtene
 3)virike eştene virrike estene, virriki eştene
 virrike kewtene virrike kotene, virriki kotene
 4)vijike eştene vîjik eştene
 vijike kewtene vîjik kotene
 5)rîtike eştene rîtîke eştene, rîtîke estene
 rîtike kewtene rîtîke kewtene, rîtîke kotene
 6)zerre şîyene zerre şîyayene
 7)pîze şîyene pîze şîyayêne, pîyze şîyayene
 8)pîze ro ginayene pîze ro gunayene, pîyze ro ginayene
 9)rêxe eştene (kaba dilde) rîex eştene
 10)rêxe ver xo dayene (kaba dilde) rîex ver xwe dayîne
 11)rêxe ro ginayene (kaba dilde) rêxe ro gunayene, rîexi ri ginayîne
isilik: germij (n) germice (n), germijey (zh), garmicey (zh)
isilik olma durumu: germijîyayîş (n) germicîyayîş, garmicayîş (n)
işemek: mîze kerdene mîzî kerdene, mîzi kerdene, mîz kerdene, mî-
 jî kerdene, mîj kerdene
altına işeyen: mîzker, -e mîziker, -i
 mîzbin, -e mîzbi (n)
 gujbin, -e
 mîzo (kaba dilde)
iştahsızlık: bêmadîye (m) bêmadey (m), bêmadê (m)
 bêîştahîye (m) bêîštahey (m), bêîştahê (m)
itdirseği: b. arpacık
iyileşmek: weş bîyene weş bîyayene, wes bîyayene
 baş bîyene baş bîyayene
 ere xo ameyene era xo amayene, era xo ameyîne
 xo ameyene xo amayene, xo ameyîne
kabakulak: algoşe (n) algûşe (n), alguesik (n)
 belegoş (n) belegûş (n), belegueş (n), beleguaş (n)
 xîyarek (n)
kabakulak olmak: algoşe girewtene
 belegoş girewtene

xiyarek girewtene

goş deginayene gûş degunayene

kabarcık (tıpta): tulpizike (m)

pelqike (m) pilqik (m)

pilike (m) pilik (m), pillik (m)

kabarcık oluşmak (tıpta): tulpizîyayene

pelqike bîyene pilqik bîyayene

pilike bîyene pilik bîyayene, pillik bîyayene

pilike dayene pilik dayene, pillik dayene

kabarcık oluşturmak (tıpta): tul-

piznayene

pelqike kerdene pilqik kerdene

pilike kerdene pilik kerdene, pillik kerdene

kabarmak: wefirîyayene weferîyayene

weqofîyayene weqofyayene

kabartı (vücutta): masura (m) mastuare (n)

kabartmak: wefirnayene wefernayene

weqofnayene

kabız: qebz (n) qebiz (n)

kabızlık: qebzîye (m) qebizîye (m), qebzey (m), qebzê (m)

qebzênî (m) qebizênî (m)

kabuk (yara kabuğu): çekule (n) çakule (n), çikule (n), çikuele (n), çukuele (n)

tolif (n)

qafik (n)

seket (n)

kabuk bağlamak (yara için): çe-

kule bestene çakule bestene, çikule bestene, çikuele bestene,
çukuele bestene

tolif girê dayene tolif girê dayene

qafik girê dayene qafik girê dayene

seket girê dayene seket girê dayene

kahrından ölmek: tetirxan bîyene teterxan bîyayene, teterxûn bîyayîne, tetirxûn
bîyayîne

kamaşmak (diş için): har bîyene har bîyayene

halên bîyene halên bîyayêne

Dişlerim kamaşmış. (Didanê mi

har biyi./Didanê biyê halênî.)

kamaşmak (göz için): veşayene

Gözlerim kamaşıyor. (Çimê mi veşenê.)

kambur: kuz, -e kuiz, guiz

quliz, -e

xûz, -e

kamburlaşmak: kuz biyene kuiz biyayene, guiz biyayene

quliz biyene quliz biyayene

xûz biyene xûz biyayene

kamburluk: kuzîye (m) kuizey (m), kuzê (m), guizê (m)

qulizîye qulizey (m)

xûzîye (m) xûzey (m), xûzê (m)

kan: gonî (m) gwîni (m), guwîn (m), gunî (m), guin (m), gûnî (m),
gûn (m), goyn (m), gueyn (m)

kan emici: gonîwer, -e gonewer, -e; gwîniwer, guwînwer, gûnîwer, gûn-
wer, goynwer, -e; gueynwer

kan kusmak: gonî qelibnayene gûnî qelebnayene, gûnî qelebnayene, gûnî qeleb-
nayene, gueyn qelebnayene

gonî vereşnayene gonî vireznayini

gonî viritene gonî viritini, gonî veritine

gonî raviretene gonî ravirêtene, gonî ravirtene

gormaste teber kerdene

kan toplamak: gonî deqesîyayene gûnî deqesîyayene

gonî qesîyayene

gonî cikewtene gûnî cikewtene

... de gonî top biyene de gûnî top biyayene

kan vermek: gonî dayene

kan yürüme: b. **kanlanmak**

kan yürümesi: b. **kan toplama**

kanı dışarı akıtmak (hayvan için):

gonî verradayene, gonî raverdayene,

gonî verdayene

kanını aldirmek (hayvan için): go-

nîya ... verradayene

yarada biriken irin veya kanı

dışarı akıtmak: ber kerdene, der kerdene

yarada biriken irin veya kanın

dışarı çıkması: berbîyayîş (n), derbîyayîş (n)

kanal: kanal (n) qenal (n)

kayşa: b. heyelan

kanama: gonîbîyayîş (n) gûnîbîyayîş (n), gwînîbîyayîş (n)

gonîameyîş (n) gûnîamayîş (n), gwîniameyîş (n)

kanamak: gonî bîyene gûnî bîyayene, gwîni bîyayîne

... ra gonî ameyene ra gûnî amayene, ... ra gwîni ameyîne

kanatmak: gonî kerdene gûnî kerdene, gwîni kerdene

... ra gonî ardene ra gûnî ardene, ... ra gwîni ardene

kanlanmak (kan yürümek): gonî de-

kewtene gwîni dekewtene, guwîn dekotene, gûnî dekow-
tene, gûnî dekotene, gueyn dekotene

kanser: rîşa merdimwere (m) rêşa merdumweri (m), rêşa mêrdimweri (m)

kanser (n) qanser (n)

kansızlık: bêgonîye (m) bêgûnîyey (m), bêgûnî (m), bêguwîne (m), bêgwî-
ney (m), bêgueynê (n)

kansızlık (tıpta): kêmgonîye (m)

kara yara: b. şark çıbanı

karakabarcık: rîşa sîyaye (m) rîşa sey (m), rêşa sîyay (m)

karahumma: b. tifo

karayanık: b. karakabarcık

karın ağrısı: dejê pîzî (n) decê pîzî (n), dezê pîzî (n)

pîzedej (n) pîzedej (n), pîzedej (n)

dejê zerreyî (n) dejê zerrî (n), decê zerrî (n), dezê zerrî (n)

zerredej (n) zerredej (n), zerredej (n)

tewayîşê pîzî (n)

karnı ağrımak: pîze girewtene

pîze dejayene pîze decayene, pîze dezayene

zerre girewtene zerre girotene, zerre guretene, zerr girewtene,
zêrr girotene

zerre dejayene zerre decayene, zerre dezayene

kas: masûlkeyî (zh) masulkey (zh)

edaleyî (zh) adaleyî (zh)

kasınc: b. kramp

kaybetme: vîndîkerdiş (n) vînikerdiş (n), vînkerdiş (n)

kaybetmek: vîndî kerdene vîni kerdene, vîn kerdene

kazıklıhumma: b. tetanos

kel: keçel, -e

gurrî, -ye

kirr, -e

kellik: keçeliye (m) keçeley (m), keçelê (m)

gurrîyiye (m) gurrîyey (m)

kirriye (m)

kemik tüberkülozu: b. kemik veremi

kemik veremi: êlancuxa kere (m) alîcux (m), enclur (m)

kırgınlık (vücutta): 1)qesîyayîş (n)

2)qerimîyayîş (n) qeremîyayîş (n)

kırık: şikite (n), şikîyaye (n)

şikita (m), şikîyaya (m), şikîyayîye (m)

kırıklık (vücutta): b. kırgınlık (vücutta)

kısırlık (hayvan için): estewrinîye (m) estewriney (m), estowriney (m), astoriney (m),
astorinê (m)

estewrinênî (m)

kızamık: surince (m) sûrinci (m), sorinci (m), suirinc (m), surij (m),
sirunç (m)

surekî (zh)

kızamığa yakalanmak: surince vetene .. sûrinci vetene, sorinci vetene, suirinc vetene, surij
vetene, sirunç vetene

surekî vetene

kızamık geçirmek: surince vetene surinci vetene, sorinci vetene, suirinc vetene, surij
vetene, sirunç vetene

surekî vetene

kızılyara: b. şirpençe

kızılyörük: b. yılcıkcık

koku: boye (m) bo (m), buy (m), bîye (m)

bîne (m) bîhne (n)

helm (n)

kötü koku: helhele (n)

kolera: kolera (m)

kolik (tıpta): tîre (m) tîri (m)

koma: koma (m)

komada olmak: koma de bîyene

- komaya girmek:** koma de bîyene
- kovma:** fetilnayîş (n) fetelnayîş (n), feletnayîş (n)
- kovmak:** fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene
- kovalama:** fetilnayîş (n) fetelnayîş (n), feletnayîş (n)
serebisernayîş (n)
- kovalamak:** fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene
serebisernayene
- koyak:** b. vadi
- kötü:** xirab, -e xirab, -e
- kötüleşmek** (hastalık için): xirab bîyene xirab bîyayene
giran bîyene giron bîyayene, giro bîyayene, girûn bîyayene,
girû bîyayene
- kramp:** kramp (n)
- kuduz** (hastalığı): har (n)
qudiz (n)
- kuduz** (kudurmuş olan): har, -e
harbîyaye (n), harbîyaya (m), harbî-
yayîye (m)
- kudurganlık:** harîye (m) harey (m), harê (m)
haranîye (m) harenîye (m), harênî (m), harên (m)
- kudurmak:** har bîyene
haranîye kewtene harenîye kewtene, harênî kewtene, harên kewtene
haranîye era ci kewtene harenîye era ci kewtene, harênî era ci kewtene,
harên era ci kewtene
haranîye era ser kewtene harenîye era ser kewtene, harênî era ser kewtene,
harên era ser kewtene
- kulakları çınlamak:** goşî reqayene
goşî çeçayene
goşî vingayene
Kulaklarım çınıyor. (Goşê mi reqenî/çeçenî/vingenê.)
- kuluç:** qolinc (n)
- kurt:** b. bağırsak kurdu
- kuru:** ziwa, -ye zuwa, zuya, juya, jiwa
- kusmak:** qelibnayene qelebnayene, qelevnayene
ben kustum: mi qelibna mi qelebna, mi qelevna
vereşnayene vireznayini
ben kustum: mi vereşna

viritene viritini, veritine
raviretene ravirêtene, ravirtene

kusmuk: qeleb (n) qelb (n)

virite (n) verite, virec (n)

viritiş (n) virtiş (n), veritiş (n)

kusulan kan: gormaste (m) gormastî (m), golmaste (m)

Kan kusun. (Ti gormaste teber kî.)

kuşpalazı: b. **difteri**

lav: lav (n)

lav püskürmesi: pijiqîyayîşê lavî (n)

lav taşması: serdeşîyayîşê lavî (n) serdeşeyîşê lavî (n)

lekelihumma: b. **tifüs**

liman: liman (n)

malarya: b. **sıtma**

mantar (bitkisi): sung (n) sûng (n), sêng (n)

kufkarike (m) kuwarik (m)

patike (m) patiki (m)

mantar hastalığı: nezil (n)

ayak mantarı: nezilê ligan (n) nezilê lingon (n), nezilê lingûn (n)

baş mantarı: nezilê sarî (n) nezilê sarî (n)

el mantarı: nezilê destan (n) nezilê deston (n), nezilê destûn (n)

mayasıl: b. **egzama**

mefnun: b. **tutkun**

menenjit: menenjît (n)

merkez: merkez (n)

mesane: b. **sidik torbası**

meşdan: raşte (n) raste (n), rast (n), reşt (n)

qad (n)

meşdan (n) meydon (n), meydo (n), meydûn (n), meydû (n)

mintıka: mintıqa (m)

özerk mintıka: mintıqaya otonome (m)

mide: made (n)

mide ağrısı: dejê madeyî (n) dejê madî (n), dejê mîdî (n), decê madî (n)

mide krampı: krampê madeyî (n) krampê madî (n)

tıra madeyî (m) tıra madî (m)

mide bulandırmak: qelbê ... ardene

zerre t w fistene

zerre t w kerdene

zerre hur  f stene

zerr  t w dayene zerr  t dayene, zerre t yodayene

zerr  qelibnayene zerr  qelebnayene

midesi bulanmak: qelb  ... ameyene qelb  ... hameyîne

Midem bulandı. (Qelb  mi ame.)

zerre t w kewtene

zerre hur  kewtene

zerr  t w d yayene zerr  t d yayene, zerre t yod yayene

zerr  qelib yayene zerr  qeleb yayene, zerre qeleb yayene

Midesi bulanmıř. (Zerrîya ey t w-

d yaya./Zerrîya ey qelib yaya.)

migren: m gren (n)

milat: roj  b yay ř   say , m lad (n)

milattan önce:  say  ra ver

milattan sonra:  say  ra pey

miskin hastalığı: b. cüzam

miskin illeti: b. cüzam

muhacir: macir, -e mac r, merj r, -i

muhacir n fus: nufuso macir (n)

muhacirlik: macir ye (m) macirey (m), mac rey (m), mac r  (m), merj rey (n)

musluk:  irre (m), musluxe (m) muslux (n)

mülteci: bextwařtox, -e, multec , -ye

münevver: rořn r, -e

nasır: deq (n)

cedew (n)

nasir (n)

nasırlanmak: deqayene

cedew bîyene

nasir gir dayene

nefes: c f (n)

helm (n)

boye (m) buy (m), b ye (m)

bîne (m) b hne (n)

nefes (n)

solix (n)

nefes almak: cîf girewtene cîf girotene

boye girewtene buy gurotene, bîye girotene

bîne girewtene bîhne guretene

nefes girewtene nefes guretene, nefes girotene

solix girewtene solix guretene

nefes borusu iltihabı: xirtik (n)

nefes darlığı: tirnefes (n)

nefes vermek: cîf dayene

boya xo verra dayene buyey xwe verra dayene, bîyê xwe verra dayene

bîne dayene bîhne dayene

nefes dayene

solix dayene

nefesi kesilmek: cîf peysayene, ne-

fes peysayene

cîf piro peysayene, nefes piro peysayene

cîf birîyayene, nefes birîyayene

cîf gêrîyayene, nefes gêrîyayene

cîfê ... arê ro pêşîyayene

nefes ro ... gêrîyayene nefes ro ... cêrîyayene

bîne çikîyayene bîhne çikîyayene

bîne ro ... çikîyayene bîhne ro ... çikîyayene

nefesi tıkanmak: b. **nefesi kesilmek**

nefesi tutulmak: b. **nefesi kesilmek**

nehir: b. **ırmak**

nezle: harsime (m)

harîge (m)

nezle (n)

nöbet: b. **ateşli hatalık nöbeti**

nur: 1)roşn (n) rosn (n), rûşn (n), rueşn (n), ruaşn (n)

2)roşt (n) rost (n), rueşt (n), rêşt (n)

3)roşna (m) rûşna (m), rueşna (m)

4)roştî (m) roşte (m), roste (m), rueştî (m)

5)nur (n)

göz nuru: roşnaya çimî (m) roşna çimî (m), rûşna çimî (m), roşnay çimî (m),
rueşnê çimî (m), ruaşney çimî (m), ruaşnê çimî (m)

roştîya çimî (m)

nûfus: nufus (n)

nûzul: b. felç

okyanus: okyanûs (n) oqyanûs (n)

olma: bîyayîş (n) beyîş (n)

olmak: bîyene bîyayene, bîyayêne, bîyayine, beyene (beyîş)

oluk: çirre (m), çiraneke (m) çiraniki (m), çuraneke (m), çuraneke (m), çurani-
ki (m), çurniki (m); çirrike (m); çurane (m), çura-
ni (m); çirtan (n), çirtike (m), çirtiki (m)

otonom bölge: mintiqaya otonome (m)

öç: heyf (n) hêyf (n), hêf (n)

öç almak: heyf girewtene hêyf guretene, hêf girotene

öğleden önce: 1)verê teştareyî (n) verî têştari (n), verê taştari (n)

teştareyî ra ver teştari ra ver, têştari ra ver

2)verê peroji (n)

perojî ra aver perojî ra avê

3)verê nêmröje (n) vêr nêmrueci (n), vêr nêmruej (n), vêr nîmroj (n),
verî nîmeroc (n), verî nîmrueci (n)

nêmröje ra ver nêmrueci ra ver, nêmruej ra ver, nîmroj ra ver,
nîmeroc ra ver, nîmrueci ra ver

4)mîyanê roji ra ver mîyonî roji ver, mîyonî rucî ver

5)verê dihire (n)

6)hela sibayî (m) heley sibay (m), helê sibay (m)

hela nimajî (m) heley nimacî (m), hula nimajî (m), hila nimajî (m)

hela şewrayî (m) hela şewray (m)

7)danê şodirî (n) danê sodirî (n)

danê şewdirî (n)

8)cemê şodirî (n) cemê sodirî (n)

cemê sibayî (n) cêm sibay (n), cimî sibay (n)

öğleden sonra: 1)badê teştareyî (n) badî têştari (n), badê taştari (n)

teştareyî ra pey teştari ra pey, têştari ra pey

2)peyê peroji (n)

perojî ra dime peroj ra dime, perojî ra dima

perojî ra tepîya perojî ra tepya

3)badê nêmröje (n) badî nêmrueci (n), badî nêmruej (n), badî nîm-
roj (n), badî nîmeroc (n), badî nîmrueci (n)

- nêmroje ra pey nêmrueci ra pê, nêmruej ra pey, nîmroj ra pey,
nîmeroc ra pey, nîmrueci ra pê
- 4) mîyanê rojî ra pey mîyonî rojî pey, mîyonî ruecî pey
- 5) badê dihîre (n)
- 6) hela şanî (m) heley şonî (m), heley şûnî (m), helê şûnî (m)
hela êreyî (m) heley yerî (m), hela yerî (m), hula êrî (m), hila êrî (m)
- 7) danê şanî (n) danê sanî (n), danê sonî (n)
- 8) cemê şanî (n) cêm şonî (n), cimî şonî (n), cemê sanî (n), ce-
mê sonî (n)
- öksürmek:** kuxayene kuxayêne, kixayene
kulhayene kilhayene
- balgamlı öksürmek:** kulxayene kilxayene
- öksürük:** kuxike (m) kixik (n), kuxî (m)
kulhe (n) kulhi (n), kilhi (n)
- balgamlı öksürük:** kulxî (m) kilxî (m)
- ölüm döşeginde olmak:** b. **can çekişmek**
- öt:** zerdawe (m)
- ötürük:** b. **ishal**
- özerk:** otonom, -e
özerk bölge: mintiqaya otonome (m)
- özerklik:** otonomî (m)
- özerklik yanlısı:** otonomîst, -e
- patlama:** teqayîş (n)
- patlamak:** teqayene
- patlatma:** teqayîş (n)
- patlatmak:** teqayene
- peklîk:** b. **kabız**
- pişik:** şeliqîyaye (n) şelexîyaye (n), seleqîyaye (n)
şeliqîyaya (m), şeliqîyayîye (m) şelexîyaya (m), seleqîyayîye (m)
- pişik olmak:** şeliqîyayene şelexîyayene, seleqîyayene, seleqîyayêne
- püskürme:** pijiqîyayîş (n)
- püskürmek:** pijiqîyayene
- püskürtme:** pijiqayîş (n)
- püskürtmek:** pijiqayene
- renge atma:** fetelîyayîş (n) fetelîyayîş (n)
- renge atmak:** gêrayene geyrayene

- fetilyayene feteliyayene, feteliyayêne
- renge kaçma:** b. **renge atma**
- renge kaçmak:** b. **renge atmak**
- renge uçma:** b. **renge atma**
- renge uçmak:** b. **renge atmak**
- romatizma:** hewa (n) hawa (n)
va (n)
suzî (n) sujî (n)
romatîzma (n)
- romatizmalı:** hewayin, -e hawayin, -i
vayin, -e
romatîzmayin -e
- romatizmalı olmak:** hewayin biyene hawayin biyayene
hewa dekewtene
vayin biyene
romatîzmayin biyene
- ruh:** ruh (n) rûh (n), ro (n)
- ruh hastalığı:** nêweşîya psikolojîke (m)
nêweşîya ruhî (m)
- ruh hastalığı** (bir çeşidi): cinîkewtiş (n)
- ruhsal kriz:** krîzo psîkolojîk (n)
krîzo ruhî (n)
- safra:** b. **öt**
- salgın hastalık:** jan (n) ja (n); jon (n), jo (n); jûn (n), jû (n); zan (n),
zon (n), zo (n), zûn (n), zû (n)
çorr (n)
- salgın hastalığa yakalanmak:** jan de-
kewtene jûn dekotene
jan vetene jûn vetene
çorr dekewtene çorr dekotene
- sancı:** tewe (m) tewi (m), tow (m), to (m)
tîre (m) tîri (m)
sancî (n) sancî (n), sancu (n), sonci (n), sûncî (n), sûnçi (n)
- sancı vermek:** b. **sancımak**
- sancısı tutmak:** sancî girewtene
- sancılanmak:** tîre dekewtene tîri dekewtene

- sancımak:** tîre kerdene tîri kerdene
 sancî kerdene sancî kerdene, sancu kerdene, sonci kerdene, sùn-
 ci kerdene, sùnçi kerdene
- sara:** epîlepsî (m)
 sara (m)
- saralı:** epîlepsîyin, -e
 sarayin, -e
- sarılık:** zerik (n) zerik (n), zeriki (m)
sarılık olmak: b. sarılığa yakalanmak
sarılığa yakalanmak: zerik bîyene zerik bîyayene
- satılcan:** satılcan (n) satilcûn (n), satlecan (n), satrecan (n)
- sedef hastalığı:** sedef (n)
- seğirmek** (göz için): eştene
Gözüm seçiyor. (Çimê mi erzeno.)
- sel:** laser (n) lasêr (n), laşer (n), laşêr (n)
 lehî (n)
 sêl (n) şêl (n)
- sene:** serre (m)
- ses kısıklığı:** xizik (n) xiziki (m), xizi (m)
 vengkewtiş (n) vengkotiş (n)
 qirikedekewtiş (n) qiridekewtiş (n), qirrikidekotiş (n)
ses kısılması: vengkewtiş (n) vengkotiş (n)
 qirikedekewtiş (n) qiridekewtiş (n), qirrikidekotiş (n)
 xizikbîyayîş (n) xizikbîyayîş (n), xizibîyayîş (n)
- sesi kısılmak:** veng kewtene veng kotene
 qirrike dekewtene qirri dekewtene, qirriki dekotene
 xizik bîyene xiziki bîyayene, xizi bîyayene
- seven:** 1) sînayox, -e; sînitox, e
 2) heskerdox, -e heskerdox, -e
- sevgi:** 1) heskerdiş (n) heskerdiş (n)
 2) sînayîş (n)
 3) hes (n)
- sevgili:** 1) sînaye (n), sînaya (m), sînayîye (m)
sevgili kardeşim: birayê mino sînaye
 2) heskerde (n); heskerda (m), heskerdiye (m)
 3) waşte (n), wašta (m); waştîye (m)

Sevgilim yarın gelecek. (Waştaya mi meşte yena.)

4)yar, -e

sevme: 1) sînayîş (n), sînitîş (n)

2)heskerdiş (n) haskerdiş (n)

3)zerrîdekewtiş (n), zerrîcîkewtiş (n)

4)zerrîdevistiş (n), zerrîcîfîştîş (n)

5)zerrîpiranayîş (n)

6)zerrîcîkerdiş (n)

sevmek: 1) sînayene, sînitene

2)hes kerdene has kerdene

3)zerrî dekewtene, zerrî cikewtene zêrr cikotene

Zîne Mem'i sevmiştî. (Zerrîya Zîne

ne dekewtibî Memî.)

4)zerrî devistene, zerrî cîfîştene zerrî devistene

Mem Zîne'yi sevmiş. (Memî zer-

rî devista Zîne.)

5)zerrî piranayene

Ferhat Şirine'yi sever. (Ferhad zer-

rî nano Şirine ra.)

6)zerrî cîkerdene

sığınık: bextwaşttox, -e, multecî, -ye

sığır vebası: çorr (n)

sınır: 1)taxim (n) toxim (n)

2)sînor (n) sîndor (n), şîndor (n), şundor (n)

3)hudud (n) hidud (n), hudid (n)

sırt ağrısı: dejê piştî (n) dejê paştî (n), decî paşt (n), dezê piştî (n)

tîra piştî (m) tîra paştî (n)

şiddetli sırt veya bel ağ-

risi: nekse (m) neksi (m), neks (m)

firke (n) firk (m)

sıtma: 1)ta (n)

2)tewranîye (m) têwranîye (m)

sıtma tutmak: b. sıtmaya yakalanmak

sıtmaya yakalanmak: ta girewtene ta girotene, ta gurotene

tewranîye girewtene têwranîye guretene

tewranîye kewtene têwranîye kotene

tewraniye pira niştene têwraniye pira niştene

O sıtmaya yakalanmış. (Ey ta gi-

rewto./Ey tewraniye girewta.)

sıtma nöbeti: 1) tewe (m) tewi (m), tow (m), to (m)

2) lerze (m) lerzi (m), lerz (m)

sıtma nöbetine tutulmak: tewe gi-

rewtene tewi girotene, tow girotene, to girotene

lerze girewtene lerze guretene, lerzi girotene

sıtmalı: tayin, -e

tewran, -e têwran, -e

sıyrmak (deri vb. için): terişnayene tereşnayene

selixnayene selexnayene

sero kerdene

serde kerdene

xaz kerdene

sıyılmak (deri vb. için): terişîyayene tereşîyayene

selixîyayene selexîyayene

sero şîyene sero şîyayene

serde şîyene ser de şîyayene

serde bîyene ser de bîyayene

xaz bîyene xaz bîyayene, xaz bîyayêne

sızı: jan (n) ja (n); jon (n), jo (n); jûn (n), jû (n); zan (n),
zon (n), zo (n), zûn (n), zû (n)

tîre (m) tîri (m)

suzî (n) sujî (n)

sızlamak: tîre kerdene tîri kardene

tîre dekewtene tîri dekotene

jan dayene zan dayene, zon dayêne, jan dayêne, jûn dayene

jan kerdene jûn kardene

jan dekewtene jûn dekotene

sidik: mîze (m) mîzî (m), mîzi (m), mîz (m), mîjî (m), mîj (m)

sidîğini tutamıyan: kelmîz, -e

mîzoruk, -e mîzurik, -e

sidik torbası: mîzoruk (n) mîzurik (n)

siğil: 1) birke (m) birki (m), birk (m)

2) balûge (m) balûg (m), baluge (m)

3)şingile (m)

sinüzit: sînuzît (n)

sinüzitli: sînuzîtin, -e

siroz: sîroz (n) şîroz (n)

sirozlu: sîrozin, -e şîrozin, -e

sivilce: pizrike (m) pizruge (m), pizik (m), pisuge (m), pusik (m), pijik (m), bizruki (m), buzriki (m), bezrike (m), bezriki (m), bezrik (m), bizir (m), bizmiki (m)

soğuk almak: b. üşütmek

solucan: b. bağırsak solucanı, yer solucanı

soluk: b. nefes

soluk almak: b. nefes almak

soluk borusu iltihabı: b. nefes borusu iltihabı

soluk vermek: b. nefes vermek

soluğu kesilmek: b. nefesi kesilmek

soluğu tıkanmak: b. nefesi tıkanmak

soyulmak (deri, kabuk vb. için): se-

ro şîyene sero şîyayene

terişîyayene tereşîyayene

su: awe (m), awi (m)

acı su: awa tale (m); awa cale (m)

tuzlu su: solawe (m) solaw (m), suelaw (m)

awa soline (m) awa suelin (m), awa sualin (m)

awa şorre (m) awa sorre (m), awa şuarr (m)

yeraltı suları: awê binerdî (zh) awê binherdî (zh), awê binhardî (zh)

suçiçeği: mîrkutikî nîrkutikî (zh), nikotik (zh), nikurtikî (zh)

çirxazî (zh) çilxazî (m)

suçiçeği çıkarmak: mîrkutikî vetene nîrkutikî vetene, nikotik vetene, nikurtikî vetene
çirxazî vetene çilxazî vetene

suni sınır: b. yapma sınır

sürgün: b. ishal

şap hastalığı: 1)tebaq (n) tebeq (n), tebox (n), tavaq (n), debax (n), davax (n), dawax (n)

2)zerik (n) zerk (n)

şarbon: b. karakabarcık

şark çıbanı: rîşa serre (m) rêşa serri (m)

kerqane (m)

şelale: çirr (n), çirtan (n)

şerit: b. tenya

şıklak olmak: tulpizîyayene

pelqike bîyene pilqik bîyayene

pilike bîyene pilike bîyayene

pilike dayene

şirpençe: şîrpence (n)

şişirmek: masnayene mosnayene

pendusnayene pandusnayene, pindosnayene

nexifnayene nexefnayene

nepixnayene nepexnayene

wefirnayene wefernayene

va kerdene va kardene

zepiknayene

zep kerdene zep kardene

şişmek: masayene mosayene

pendusayene pandusayene, pindosîyene

nexifiyayene nexefiyayene

nepixîyayene nepexîyayene

wefirîyayene weferîyayene

wepindofîştene wepindofîyene

va bîyene va bîyayene

zepikîyayene

zep bîyene zep bîyayene

takımadalar: komgirawî (zh)

tansiyon: tansîyon (n)

düşük tansiyon: tansîyono kewte (n)

tansîyono nizm (n) tansîyono nimz (n)

yüksek tansiyon: tansîyono berz (n)

Tanrı: 1)Homa (n) Húmay (n)

2)Ellah (n), Olî (n) Ella (n), Ela (n), Allah (n), Alla (n), Ala (n)

3)Heq (n) Haq (n)

taşma: serdeşîyayîş (n) serdişeyîş (n)

- taşmak:** serde şiyene serdi şiyayene
tavukkarası: şewşî (m) şowşî (m), şowş (m)
kortawixe (m) kortawix (m)
tavukkarası hastalığına yakalan-
mak: şewşî biyene şowşî biyene, şowş biyene
tayyare: b. uçak
tayyare meydanı: b. havaalanı
temel: bingé (n)
bingeyên, -e
temriye: mijlorek (n) mijloreki (m), mijlor (n), mijlewr (n), mijlok (n),
miclore (n), miclok (n)
tentürdiyot: tentürdiyot (n) tentirot (n), tonturot (n), tontiroto (n), tontur (n)
tenya: mele (n)
pepik (n)
marê zerrî (n) marî zerrî (n)
ter: ereq (n) erq (n), areq (n), araq (n), ariq (n)
ter dökmek: ereq rokerdene erq rokerdene, areq ruekerdene, araq rokerde-
ne, ariq rokerdene
tercüme: çarnaye (n); çarnaya (m), çarnayîye (m)
tadaye (m); tadaya (m), tadayîye (m)
tercume (n, m)
tercüme etme: çarnayîş (n)
tadayîş (n)
tercumekerdîş (n)
tercüme etmek: çarnayene
tadayene
tercume kerdene
terlemek: ereqîyayene erqîyayene, areqîyayene, araqîyayene, ariqîyayene
ereq vetene erq vetene, areq vetene, araq vetene, ariq vetene
ereq dayene erq dayene, areq dayene, araq dayene, ariq dayene
ereq eştene areq eştene, araq estene, ariq eştene
terletmek: ereqnayene erqnayene, areqnayene, araqnayene, ariqnayene
ereq civistene
tetanos: tetanos (n)
tifüs: hal (n), tîfus (n)
tifo: tîfo (n)
titreme: lerze (m) lerzi (m), lerz (m)

- recif (n) recef (n), rejef (n), recfi (m), refşi (m)
 lerziyayış (n) lerzayış (n)
 recifiyayış (n) recefiyayış (n), rejefiyayış (n), rêcifiyayış (n),
 refşiyayış (n)
titremek: lerziyayene lerzayene, lerzayêne, lerzayeni
 recifiyayene recefiyayene, recefiyayêne, rejefiyayene, rêcifiya-
 yene, refşiyayîne
titreşmek: lerze dekewtene lerzi dekewtene, lerz dekewtene
 recif dekewtene recef dekewtene, recef dekotene, recfi dekew-
 tene, refşi dekewtene
titretmek: lerznayene lerzaynayene, lerznayêne, lerznayeni
 recifnayene..... recefnayene, rêcifnayene, refşnayîne
topal: leng, -e
topallamak: lengayene
toplum: komel (n)
toplumsal: komelki
toprak aşınması: erozyon (n)
toprak kayması: b. **heyelan**
trahom: trahom (n)
tutkun: bengîn, -e bengî
tutulmak (el, ayak vb. için): gîriyayene gêriyayene, cêriyayêne
 pede gîriyayış pede gêriyayene
tuzlu: solin, -e suelin, sualin
 şorr, -e sorr, -e, şuarr
tuzlu göl: gola soline (m) guela sueline (m), guela sualine (m)
 gola şorre (m) guela şuarr (m)
tuzlu su: solawe (m) solaw (m), suelaw (m)
 awa soline (m) awa suelin (m), awa sualin (m)
 awa şorre (m) awa sorre (m), awa şuarr (m)
tüberküloz: b. **verem**
kemik tüberkülozu: b. **kemik veremi**
tümör: b. **ur**
uçak: teyara (m) teyera (m), tera (m), tîyare (n)
uçak alanı: b. **havaalanı**
uçuk: wedaye (n); wedaya (m), wedayîye (m)
 wefişte (n); wefişta (m), wefiştayîye (m)

uçuklamak: wedayene

Dudağın uçuklamış. (Lewê to we-

da yo./Lewê to dayo we.)

wefiştene

teber dayene

ur: rîşe (m) rîş (m), rîyş (m), ris (n), rêşi (m)

birka xişne (m) birka xişni (m)

tumor (n)

uyuşma: 1)kungbîyayîş (n)

2)engilisîyayîş (n) ingilisîyayîş (n)

3)çengizîyayîş (n)

4)pîrikinbîyayîş (n)

uyuşmak: 1)kung bîyene kung bîyayîne

2)engilisîyayene ingilisîyayene

3)çengizîyayene

4)pîrikin bîyene pîrikin bîyayene

uyuşturma: 1)kungkerdiş (n) kungkardiş (n)

2)engilisnayîş (n) ingilisnayîş (n)

3)çengiznayîş (n)

4)pîrikinkerdîş (n)

uyuşturmak: 1)kung kerdene kung kardene

2)engilisnayene ingilisnayene

3)çengiznayene

4)pîrikin kerdene

uyuşuk: kung, -e

pîrikin, -e

uyuşukluk: kungîye (m) kungey (m)

kungênî (m)

pîrikinîye (m)

pîrikinênî (m)

uyuz: gerr (n) gîyarr (n)

uyuz (uyuz hastalığına tutulmuş

olan): gerrin, -e gîyarrin, -e

uyuz olmak: gerr vetene gîyarr vetene

gerrin bîyene gerrin bîyayene

uzun: derg, -e darg, -i

ülser: ulser (n)

üşütme: serdgirewtiř (n) sardgirewtiř (n), serdgirotiř (n), serdgurewtiř (n),
serdgurotiř (n), serdgirotiř (n), serdgirotis (n)
serddeçiyayıř (n) serddeçiyayıř (n)

üşütmek: serd girewtene sard girewtene, serd girotene, serd gurewtene,
serd gurotene, serd guretene
serdde çiyayene serdde çiyayêne

fazla üşümekten dolayı aşırı üşüyüp

sızlamak (el vb. için): misyel bîyene misyel bîyayîne

jan dekewtene jûn dekotene, zon cikewtene

serd ra veřayene serd ra vêřayene, serd ra vêsayene

üzüntüden ölmek: b. kahrından ölmek

vadi: 1)newale (m) newali (m)

2)dole (m) doli (m)

3)geliye (m)

4)cêvi (m)

vakit: b. zaman

vařak: weřeq, -e

veba: weba (m)

sıđır vebası: çorr (n)

verem: werem (n), tuberkuloz (n)

kemik veremi: êlancuxa kere (m) alicux (m), enclur (m)

volkan: volkan (n)

volkanik: volkanin, -e; volkanîk, -e

yanardađ: volkan (n)

yanardađ depremi: erdlerzo volkanik (n)

yanardađ patlaması: teqayıřê volkanî (n)

yanardađ püskürmesi: pijiqiyayıřê volkanî (n)

yangı: b. iltihap

yangılanmak: b. iltihaplanmak

yangılı: b. iltihaplı

yanıkara: b. karakabarcık

yapma sınır: 1)taximo virařte(n) toximo virařte (n)

2)sınoro virařte (n) sındoro virařte (n), řındoro virařte (n)

yar: 1)birak, -e

2)dost, -e

3)yar, -e

yara: 1)birîne (m) birîni (m)

2)dirbete (m) dirbeti (m), dirvete (m), dilvet (m)

3)darbe (m) darbi (m), darb (m), darv (m), derbi (m), derve (m)

4)rîşe (m) rîş (m), rîyş (m), ris (n), rêşi (m)

5)kule (m) kuli (m), kul (m)

yaralı: 1)birîndar, -e birîndari (m)

2)dirbetin, -e dirbetini (m), dirvetin, -e, dilvetin (n)

3)darbice (n), darbica (m) darbicê (m)

yaralı adam: merdimo darbice

4)rîşin, -e rêşin, -i

5)kulin, -e

yarasa: şewşewoke (m) şewşewiki (m), sewsewike (m)

baçirmoke (m)

yarılmak (deri vb. için): terikîyayene terkayene

şeqîyayene şeqayene

qelişîyene qelişîyayene

raqılaşîyene raqılaşîyayene

qeşerîyayene qeşerîyene

fetiçîyayene feteçîyayene, feteçayene

yarmak (deri vb. için): şeqnayene

qelişnayene

raqılaşnayene

teriknayene terkayene

qeşernayene

yatalak olmak: dest û lingî ra birîyayene

dest û pay ra kewtene

yayla: ware (n)

zozan (n) zozon (n), zozo (n), zûzûn (n), zûzû (n)

yazık: heyf (n) hêyf (n), hêf (n)

yengeç: kerkince (m) kerkinci (m), kerkenci (m), kirkinci (m)

çarpencike (m)

yer: 1)ca (n)

2)erd (n) herd (n), hard (n)

yer solucanı: malik (n)

kile (m) kili (m), killi (m)

- kila binê erdî (m) kila binê ardî (m), killa binê ardî (m)
 çêle (n)
 marê şiliye (n)
 soxulcan (n)
yeraltı: binerd binherd (n), binhard (n)
yeraltı suları: awê binerdî (zh) awê binherdî (zh), awê binhardî (zh)
yıl: serre (m)
artık yıl: serra derge (m)
yılan: mar, -e mor, -e
yılandık (hastalığı): êlancuxe (m) îlancuxi (m), alancuxe (m), aluncuk (m), alacuxe (m)
yıldönümü: serrgêre (m)
Hasan'ın ölüm yıldönümü: serr-
 gêra mergê Hesênî
yön: het (n), cîhet (n)
ana yönler: hetê bingeyênî (zh)
 cîhetê bingeyênî (zh)
ara yönler: hetê miyanênî (zh)
 cîhetê miyanênî (zh)
yunus balığı: delfin (n)
yüksek: berz, -e barz, -i
yüz: 1) rî (n)
 2) ser (n)
denizin yüzü: serê deryayî (n)
yüzyıl: seserre (m)
zaman: 1) dem (n) deme (n)
 2) taw (n)
 3) hing (n) hêne (m)
 4) zeman (n) zema (n); zaman (n), zama (n); zemon (n), zemo;
 zemûn (n); zemû (n); zimûn (n)
 5) wext (n) waxt (n)
 6) mehal (n) mehel (n), mihal (n), mehlan (n)
 7) çax (n)
zatülcenp: b. sathıcan
zatürre: zature (n)
zebra: zebr (n), zebra (m)
zehir: jehr (n) jahr (n), jar (n)

jehrî (m) jehrî (n), jarî (n)

zehîr (n) zeher (n), zehr (n), zeyîr (n), zêyîr (n)

axû (n) axu (n)

yılan zehiri: jehrîya marî (m) jehrîya marî (m), jarîya marî (m)

zehirlenmek: jehrî kewtene jehrî kewtene, jarî kotene

jehr werdene jehr werdene, jar wardene

jehrî werdene jehrî werdene, jarî werdene

zehîr werdene zeyîr werdene

zelzele: b. **deprem**

zürafa: zuraf (n), zurafa (m)

FERHENGÊKO NEWE

Weşanên Avesta (Avesta Yayınları) aşma temmuze ya 2001î de, İstanbul de, bi nameyê "Türkçe-Kirmanca (Zazaca) Sözlük & Kirmanca (Zazaca)-Türkçe Sözlük" ferhengêko newe weşana (neşr kerd). Seke nameyê ey ra zî fam beno, nê kitabî de hem qismê kirmanckî-tirkî hem zî qismê tirkî-kirmanckî esto. "Gruba Xebate ya Vateyî" no ferheng amade kerdo û bi ardimê Vateyî na xebate çape ro ginaya.

Bêguman na xebate ra ver zî ferhengê kirmanckî-tirkî yê nuştoxanê sey Malmîsanîjî (ferhengê verênê kirmanckî-tirkî, serra 1987 de) û Mûnzûr Çemî (1994 de) neşr bîy. Nê serranê peyanan de çend ferhengê bînî zî vejîyay. Labelê ferhengê "Gruba Xebate ya Vateyî" wayîrê tayê xusûsiyetanê cîyayan o. Ez wazena bi kilmîye nê xusûsiyetan ser o vîndera.

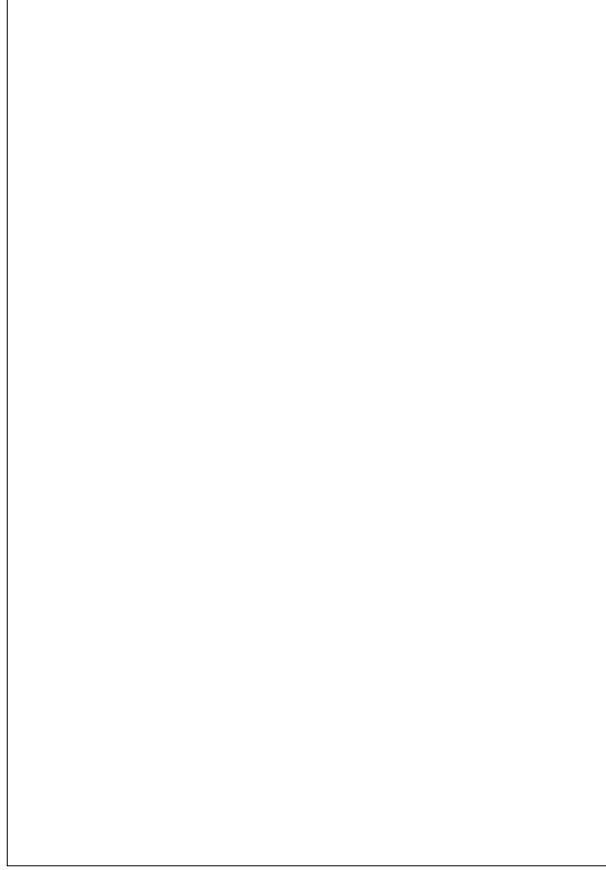
Ferhengê "Gruba Xebate ya Vateyî" netîceya xebatêka kollektîfe yo. Çekuyê (kelîmeyê) ke nê ferhengî de ca gênî, ê çeku yî ke heşt "Kombîyayîşanê Kirmanckî" de ameyî tesbîtkerdene û sey çekuyanê standardan ameyî pêşnîyazkerdene. "Kombîyayîşê Kirmanckî" yê yewine serra 1996 de Stokholm de bîyo û nê kombîyayîşî hema (hona) zî serre de di reyî benî.

Kesê ke nê kombîyayîşan de ca gênî yanî nê çekuyan tesbît kenî, cayanê cîyayan ra yî. Mavajî nê heşt kombîyayîşan de Bongilan, Çewlîg, Depe, Erzingan, Dêrsim, Gimgim, Hêni, Licê, Pali, Pîran û Sêwregî ra 27 kesî beşdar bîy. Nê kesan heme çekuyê ke nê ferhengî de yî yew bi yew munaqeşe kerdî. Çekuya ke se meylê kombîyayîşî yena pêşnîyazkerdene prosesêkê derg û dilayî ra vêrena (derbas bena). Verê

J. İhsan ESPAR

verkan esl û feshê na çekuye ser o yeno vindertene. Eke çekuye kurdki ba û formê ayeyê cîyayî bibî, lehçeyanê bînanê kurdki û ziwananê bînan reyra yena pêveronayene û nê forman ra yew weçînîyêno (yeno vîjneyene). Labelê varyantê bîne a çekuye û eke bibî çekuyê hemmanayî (sînonîmî) zî yenî tesbîtkerdene û nuştene.

Türkçe-Kirmanca (Zazaca) Sözlük &
Kirmanca (Zazaca)-Türkçe Sözlük

Kombîyayîşanê Kirmanckî de termê (terîmê) wareyanê cîya-cîyayan ameyê tesbîtkerdene. Coka nê ferhengî de gelekî termê edebîyat, gramer, ceng (herb), huqûq, îdare, sîyaset, anatomî û nameyê merdimîye (aqrebayîye), heywanan, hacetan, dewletan, şaristanan (bajaran) ca gênî.

Kam ziwan beno o zano, demeyo ke merdimî dest bi nuştîş kerd, merdimî rê tayê qayde û standardî lazim î. Eke qayde û standardî çinê bîy kes nuştêyê kesî ra fam nêkeno yan zî şaş fam keno. O waxt nuştîş zî beno bêmana.

No ferheng, standardîzekerdişê lehçeya kirmanckî de xebatêka tewr (en) verêne ya. No semed ra zî xebatêka zaf muhîme û hêca ya. Nê ferhengî de çekuyê ma yê muştêrekê bingeyînî (esasî) estî. Kesê ke kirmanckî nusenî eke nuştêyanê xo de nê çekuyan bixebitnî, problemê kirmanckîya nuştêkî hina kemî benî. Eke xebata standardîzekerdişî aver (raver) şêro û nuştene de cayê xo bigîro, o wext merdim şîno (bese keno) behsê kirmanckîya nuştêkîya standarde (yazılı standart Zazaca) bikero. No ware de karo ke ma kirmancî (zazayî), hina zaf zî nuştêxê kirmancî bikî hema zaf o.

Kirmanckî nê da-vîst serranê peyenan de nîsbeten hina vêşî (zaf) nusîyêna. La semedo ke wendox û nuştêxê na lehçe hina zêde bibî, semedo ke ziwanê ma zî sey ziwananê bînan bibo wayîrê yew statuyî û ma bişîyî (bese bikerîme) derd û kulê xo, waştîş, sînayîş û hîssanê xo bi ziwanê xo binusî û wendoxî zî nuştêyê ma fam bikerî ke ey ra muteesîr bibî, ganî (gerek) ma piştî bidî xebata standardîzekerdişê kirmanckî. Ganî ma weş bizanî, eke kirmanckîya nuştêkî standardîze nêba musteqbelê aye çinê yo. No semed ra, kurdê kirmanckîqisekerdaxî û hina zaf zî wendeyê kirmancan ganî bişîyî kirmanckîya dewa xo ra, mintîqa xo ra fek vera dî û bi kirmanckîya standarde binusî, qîsey bikerî. Fîkrê mi gore, kesê ke kirmanckî nusenî û wazenî ma yewbînan ra fam bikerî, ganî çekuyanê nê ferhengî bixebitnî (bigurênê) û na xebate rê wayîr bivejîyî. Heto bîn ra bi pêşnîyaz û rexneyanê xo xurtkerdişê na xebate zî wezîfeyê kirmancanê wendeyan o.

XAL MEHMED

Jêhatî ZENGELAN

Payîz bi, serdî dest pêkerdbi. Dewijan cuwenî kutibî, velgî birnaynî, eyzimê (kolîyê) zimistanî ardînî (erdînî). Terarekê xo semedê zimistanî dîynî. Nê serranê peyanan zimistanî zaf serdin nêvîyartinî, vewri zaf nêvaraynî. Rayîrî nêgîrîyaynî (nêqefilîyaynî). La ancîna (reyna) bê adir, bê velg, bê alef nêbînî. Kar zaf nêmendibi. Zafê dewijan şînî eyzimî ardînî keye, pey necaxan hurdî (wirdi) kerdinî û dekerdinî hûkanê gewan û axuran. No beyntar di yew-yew bar zî semedê rotişî berdinî Pîran, xo rê pey çay, şeker yan zî yew parçeyê cilan erînaynî.

Rojo panşeme bi. Newbeta Xal Mehmedî ya bizan bî. Azanê sibay veng da, Xal Mehmed warişt mesîna xo girewti. Kênaya ey (keyna yey) yerey ey rê awi dekerdibî. Şi binê pagi di tehetê xo girewt û ame leweyê pagi di desmajê xo girewt. Secade (suzde) rakerd, nimajê xo kerd. Hêdî-hêdî dinya zî roşn bînî. Roj hema rind nêakewtibi, hewa bineyke (tikêkî) serd bi. Xal Mehmedî va: "Ez bineyna şêro binê lihêfî, germin bo, wa dinya zî germ bo, zelal bo, ma wardî. Ez nê eyelan (domanan) zî werezno, ma pîya sêpare (aradîni) biwerî û ez aye ra pey şêro bizan arê kero, xo ver şano bero yew kîşt a." Şi cili, lihêf kaş kerd xo sere.

Dinya zelal bîyi, bineyke zî germin bîyi. Xal Mehmedî kênaya xo Sema wereznay. Sema pey tay çarran kuçalanê verê dêsî di adir wekerd. Awi dekerdi çaydana xo û ardi adirî ser nay. Awi germin bîyi, keli kewti. Çaya xo dem kerdî.

Çay demê xo girewtinî. Kila adirî hinî hewn a şîybî la hema çeyleyî bin di mendîbî, tani (toni) daynî. Çay wina germ mendinî, aye zî sifreyê xo hazir kerdinî. Çar qedehî, yew tasa mastî, yew heba rûnî, tay toraq û nanê tewqî ardî û sênîya xo ser nay. Sênî girewti ardi adirî ver. Sifre rakerd û sênîya xo ser o ronayi. Xal Mehmed hewna (reyna) xo di şibi. Sema o (yû) werezna, cila ey hewa nayi, berdi yukê cilan. Maya aye û waya aye ya şeniki zî wariştî amey. Heme çar pîya ronîştî sêpare werd.

Sêpare ra pey Xal Mehmedî cilê xo pera girewtî. Kurikê xo yê pînekerdeyî pay kerdî, solê xo xo lingan a kerdî û şî banê cîranê xo ser.

Banê cîranê ey pagda ey ver di bi. Serê pagi hera bi, mehla pêro ey ra asaynî. Weyra ra veng (vênda) şarê mehla da, va:

-Bizanê xo verra dî! Bizanê xo verra dî!

* * *

Kelawa xo ardi corê çiman, hetê Lewey Quliki ya ewnîya, va: "La nê mêratê bizî çî belayê mi bîy. Înan (yini) ra nêbînî ez şînî mi yew barê eyziman ardinî, mi nimajê berdinî Pîran di rotinî, qe nêbo çend qurîşî ma dest kewtinî."

Roj tam akewtbi. Hêdî-hêdî berz bibi. Bizê mehla binê mehla di, pey Eynîy Cêrî di pêser bîy. Xal Mehmedî bolê bizan xo ver şana (şe) û hetê Serey Mezeli ya berd. Nîyetê ey bi ke bizan bero hetê Deşti ya. Xo bi xo va: "Deşti hîra ya, hêgay veng î, sebale ameyo kerdiş, cuwenî kuyayî. Herunda cuwenan di nika çîy esto ke bizî biwerî. Hetê Salonê Deşti ya, hetê Zengelonî ya bineyke velg zî wenî."

Çend hebî camêrdan Serey Mezeli ya terreqnaynî. Xal Mehmedî silam da înan (bede), dewijan va:

-La Mehme, hetê Deşti ya seke însan biaso, belî nêbeno, to dî ke esker o. Bizan ra fek verra dî, apey tadi, agêri; wa bizî şêrê keye yan zî beri hetê cayna ya. Wa yew xirabîye nêbo. De bizî veşan zî bimanî çîyê nêbeno. Wa cinî tay velg înan (beder) dî.

Xal Mehmedî va:

-Qey kes (çew) ma ra vano se? Roj o, şew nîya. Kes bibo zî ma bineyke verra danî Duzê Deşti û hewna leze anî. Nika nêbeno ke ez nê bole bizan apey verra do, xo ver şano bero dewi. Cinî pey mi qeşmerîye kenî, vanî "Ti camêrd nîyî, ti tersayî; to nê bizî veşan verdayî".

Û xatir dewijan ra waşt, bizanê xo dime kewt.

Rayîrê corî ra yewna bol ame. Xal Mehmedî ra dime bi, o zî şî hetê Deşti ya. Yew cinîke û di hebî gedeyî şîwaneyê (şoney) nê bolî bîy.

Bizan ra dime gayî zî pêser bîy. Tayê şîy hetê cêrî ya tayê şîy hetê Hîran a. Yew naxir zî bizan ra dime şî hetê Deşti ya. Gawan yew camêrdo vîst û panc-hîrisserre bi. Yew camêrdo xo ra razî bi. Gijiko sîya verra dabi, peyser di tiro kerdbi. Erdîşa ey taşt a bî. Alişkê ey dekerde bî. Yew paç pera girewtibi û yew citaya pantolonanê qotan pay kerdbî. Yew citaya solanê sporî pay di bî. Kes qîymîş nêbînî biewnîyo ey ra. Nameyê ey Ehmed bi. Di rojî ra ver xo rê xebati ra amebi. Newbeta ey a naxirî

bî. Dest nêkerdbi ke cinîya xo yan zî gedeyê xo ray kero naxir dir.

Bîrî ser o bolê bizan têmîyan bîy. Berdî, verra day Duzê Deşti. Bolanê bizan ra pey naxir zî ame. Duzê Deşti di pêro têmîyan bîy.

Çay çîyo xam, çîyo taluke nêasaynî. Duzê Deşti di kes çinê bi, ne esker ne zî yewna merdim. Hetê Salon a zî kes nêasaynî. Heyanî teştarey bizî û gayî Duzê Deşti di herunda cuwenan di, binê perçinan di, rezan di çeray. Êyê (ayê) ke mird bîy xo tada hetê Duzî ya.

Teştare ra pey wexto ke roj qelibîya hetê Doli ya, şiwaneyan vengê yew helîkopteri eşnawit. Bineyke ters dekewt zerreyê înan. Panc-şes deqîqeyan ra pey helîkopteri asay. Kîştê dewi ra vejîyay, zaf nizm (nimiz) bîy; hema-hema ginaynî Lewey Quliki ro. Lewey Bîrî ser o amey war, nîşti. Helîkopteri ra tayê eskerî peye bîy, hewna warişti, hewa kewti û peyser di şîy. Leweyê Salon a zî esker asa.

Şiwaneyan vazdayîşt reyde bizî û gayê xo antî pêser la înan ra tayê ca di mendî tayê zî nêasay. Tayê rezan di bîy, şiwaneyan nêşîya şêrî bîyarî. Tayê zî Dûşan di bîy. Êyê ke antî pêser, xo ver şanay, fetelnay hetê dewi ya, va "Mela ma xo dewi resnî". Hetê Salon a yew-yew tifing teqaynî. Şiwaneyî tersaybî, terso giran dekewtbi pîzeyê înan. Tersî ver hema-hema ke recifiyaynî. Qirtê înan qerifiyabi. Zewedaya înan piştî ya bî, nêwerdibî. Amey binê Hêgay Qasî, xo ra pey ewnîyay, dî ke tayê gayan rezan ra xo verra dayo hetê Duzî ya. Zengelon ra zî bizî hêdî-hêdî ameynî. La şiwaneyan nêmekenîyay (cesaret nêkerd) apey agêrî ê gayan zî bîyarî, va "De ha ma dime yenî, çîyê nêbeno".

Dewarî amey Duzê Deşti. Şiwaneyî hinî xo ra pey nêewnîyay, goş pa nêkewtî. Tersî ver hetê dewi ya leze kerdinî. Ganê xo, xelasîya xo fikirîyaynî.

Fekê Akerdeni ra yew suwar asa. Di hebî cinî zî ey ra pey bîy. Leze kerdinî. Seke ê zî bitersî. Rezê Axay ra ke vîyartî, şiwaneyî dîy. Şiwaneyî nêzdîyê Lewey Bîrî bîy. Wexto ke ê raywanan (rayanan) şiwaneyî dîy tersê înan bineyke şikîya. Lajek estor ra ruya (robi) û cinî wenay. Yew sarbina perçînê rezî ra kaş kerdi, pey estor ramit; leze kerdi, va: "Ma şiwaneyan resî. Ma roşniye di bê bela û bê qeza Deşti bixelisnî." Salonê Deşti ra esker ameynî hetê Duzî ya. Tayê zî Dibri ra ameynî hetê Lewey Bîrî ya. Ge-ge teqûteqa tifingan ameynî. Seke norûdora Deşti biginî. Şiwaneyan û ê raywanan zî waştinî Deşti bixelisnî. Ganî bişînî keye.

Nêzdîyê Lewey Bîrî di vernîya şiwaneyan birîyay. Bizî û gayî vîyartî

la eskeran nêverda ke şîwaneyî vêrî. Şîwaneyî leweyî ser o edilnay (vindernay). Gayî û bizî a game ra pey hêdî-hêdî amey. Şîwaneyan ê fetelnaybî, ê betilîyaye û teyšan bîy. Amey bîrî ser o awi şîmiti. Tayêne xo da rayîrê dewi ser, amey hetê dewi ya. Tayê binê tuyeran di vindertî, tuyî werdî. Di mangeyî zî şîy dereyê pey Bîrî, vašo teze gêray.

* * *

Vernîya bolî Mexera ver di asay. Dewijî zî Serey Mezelî di pêser bîbîy. Ters dekwetibi dewi. Çimê dewijan rayîr ra bi. Wexto ke ê (ay) bizî asay bineyke keyfê înan ame, va qey şîwaneyî terşî dime yî. Vera înan hetê Deşti ya, çimê înan rayîr ra bi. Zaf meraqê şîwaneyan kerdinî.

Vernîya heywanan amey dewi resay. Yew bi yew bizî, gayî û mangeyî amey la şîwaneyan ra kes nêame. Dewijan ra zî kesî nêewta şêro şîwaneyan vera yan zî persê înan bikero.

Eskeran ê raywanî zî ardî şîwaneyan het, weyra edilnay. Nêverda înan ra kes şêro dewi. Yew saete ra pey cinî û ê di eyelî verra day. La camêrdî xo het edilnay. Cinîyan nêwaşt şêrî, lebiyay, se kerd nêkerd eskeran camêrdî verra nêday. Teselîya cinîyan kewti. Camêrdî ewnîyay ke eskerî înan verra nêdanî, şewi piro nîyêna, va "Balê wa cinî ewtîya (tîya) nêmanî, heyânî ke roşnîye ya wa ê şêrî dewi resî". Cinîya şîwana û di eyelan da rayîrî ser û hêdî-hêdî şîy. La ê cinîyanê ke dewanê corî ra ameynî yanî ê cinîyanê raywanan nêwaşt ke şêrî. Cinîyan ra yewe destê mêrdeyê xo kaş kerd, va: "Şîma ganî ey zî verra dî, wa ma reyra bêro, nêke ma zî nêşonî." Nameyê lajekî Remezan bi. Remezan ewnîya ke hal xirab o. Seke bizano çîna (çi) yeno ey sereyî ser, cinîyan ra va: "Şêrî, ewtîya mevinderî, roşnîye di dewi resî." Cinî ke nêşîy, o înan ra hêrs bi, qîrrîya. Nêwaştbi çîyêko xirab bêro cinîyan sereyî ser di.

Peynî di cinîyan camêrdî uca (ewca) ca di verday, bêhemdê xo, çokşikîyaye, milverokewte, çimî pîrrê hesirî hetê dewi ya amey. Xal Mehmedî pîzeyê xo di va: "Siûdê min o xirab! Ne hendê gayan ne hendê bizan ne zî hendê cinîyan siûdê mi esto. Ezo pîr nika se keno?" Veyşanîya ey zî amey ey vîrî. Ewnîya norûdora xo ra, va: "La mi zî verra dî, ez pîr o, betilîyaye yo; ez zî cinîyan reyra şêro." La o verra nêda.

Eskeran Xal Mehmed, Remezan û şîwaneyo bîn Ehmed uca edilnay. Nêverda bêrî hetê dewi ya. Ê hêdî-hêdî tarî ronîya. Dinya bîy bêvengi.

* * *

Wexto ke cinî Lewey Mexara ra asay camêrdî hema Serey Mezeli di vinderte bîy. Pawibê şiwaneyan bîy. Çimê înan rayîr ra bîy. Çimê înan ke cinîyan a kewt bineyke rehet bîy, keyf kerd, va: "Biewnê, çiyê nêbîyo şiwaneyanê ma, ha yenî; qirtê ma qerifiyabi!" Tarî bibi, o semed ra cinî û camêrdî cêra ferq nêkerdî. De însanî ameynî. Hinî eke amey nêzdî, dîy ke camêrdî nêamey, cinî tenya yî. Zerrîya dewijan hewna serd bîyî.

Cinî amey, Serey Mezeli resay la camêrdî nêasay. Dewijî cinîyan ra persay va: "La embazê şima kura (kure) yî? Şima ê kura ca di verdayî?" Cinîyan înan rê hal û hewal va û vîyartî şîy dewi. Zaf tersaybî. Rayîr ra betilîyaybî zî. Ters, betilîyayîş û veyşaniye têmîyan bîbîy. Nanê înan estbi la firset nêdîbî ke biwerî. Tersî ra veyşaniye nêameybî vîrê înan.

Camêrdanê dewijan xo têw nêda, qotî ser o heyani eşay vindertî. Melayî ke veng da, yew dewijî va: "Ez şono, mi nimajê mexrebî nêkerdo." Ê bînî weyra vindertî. Nêmekenîyay şêrî hetê Deşti ya. Yew ciwanî va:

-La ma hetanî key wina (ona) destbeste videnî? Ma hetê Deşti ya biewnî. Ma hey şêrî heyani Bîrî ser, ma wayîrîye înan bikerî.

Yew pîrî va:

-De eskeran tepîştî nika ko (do) verra dî, bêrî; çiyê nêbeno, de ha weş î.

Dewijî betilîyabîy, eciz bîbîy, wariştî yewbînan ra xatir waşt û hetê keyanê xo ya şîy. Tayêne teselîya xo şiwaneyan ra vistibî. Seke bizanî ke hinî şiwaneyî û raywanî apey nîynî.

* * *

Cinîya Xal Mehmedî Xalcinîya Eysi û her di kêneyê xo berî ver di ronîşte bîy, pawibê Xal Mehmedî bîy. Şamiya xo pewtibî. Adirê binê şamiya înan hewna şibi, şamî wina serd bîbîy. Înan eşnawitbi ke şiwaneyî ha eskeran het î, çiyê qirrika înan ro nêşînî war. Tarî di, verê berê xo di ronîşte bîy. Bizî û gayê xo dekerdibî gewi la mangaya xo çirr nêkerdibî (nêdutibî). Yew cinîya cîrani va "Bizê ma tamam nîyî, di hebî kemî yî" û Xal Mehmedî rê persay, zerrîya Xalcinîya Eysi tengi bîy, va:

-La o zî nêamewo, ma nêzanî ma se kerî.

Cinîke va:

-Wî daykê! No çî kar o, ti vana se bîyo? Cay çî bîyo?

Cîrani wina va da piro şîy keye. Tayêna dewarî zî yaban a mendîbî la kesî nêewta şero dewaran bigêro.

Sema şîyi, vengê datê xo da; o zî ame înan het. O şibi Serey Mezeli,

heyani ke tari roniyabi weyra vindertbi u dewijan reyra agerabi. Keye di di kewçikî mercî werdibî u Sema reyra amebi. Dat zî tersaynî, nêzanaynî se kero. Destê ey ra çiyê nêameynî, seke beste bo. Çimê înan rayîr di bîy; ha Xal Mehmed bêro, ha bêro la kes nêame. Nameyê datî Hesen bi. Xal Hesenî birarkêna u veyva xo ra va: "De Mehme nika ko bêro, metersê." Waştinî ke biney cesaret bido înan la bawerîya ey bi xo zî bi nê qalanê xo çinê bî. Pîzeyê xo di va "Eke (sew) verra bidîyaynî heyani nika ka bêro". Tersaynî ke yew xirabîye bêro Xal Mehmedî serî ser di. Warişt, ê tari di yew çawa xo rê perçinê gewi ra kaş kerdî u hewna şî hetê Serey Mezelî ya. Piyê Ehmedî zî weyra bi. Dewijan ra kesêna weyra nêmendbi. Hetê Deşti ra ewnîyay. Çimê înan yew roşnîye, yew şewq gêray. Goşî ronay ke veynî cay yew veng, yew xirt-xirti, yew sewt nîno; la ne roşnîyê asay ne zî yew veng ame. Tari bi, seke dinya merda ba.

Nêzdî yew saete uca di mendî. Nişka ve ra yew çî Mexera ver di asa. Tari di zor asaynî. Ame aver, tikêna ame, înan nêzana ke çina yo. Ame nêzdîyê Serey Mezelî eke yew manga ya. Nêewtay şerî hetê Deşti ya. Wina destveng, xemgîn agêray keye. Xal Hesen şî birarkêna xo u veyva xo het. Înan zî xo têpiringnabi. Qirtê înan qerifiyabi, terso giran pîzedê înan di bi. Quşxaneyê germa înan wina kuçalanê adirî ser o mendibi. Adir hewna şîbi, weli tenya mendibî. Gamêna yew wişa vay amey, kuçalan ra biney weli vay dîyay.

Heyani saete dîyê şewi wina vindertî. Cîranî amey persay la Xal Mehmed nêasa. Şewi verra serd bibîy. Dewi di ne şewq ne zî kes asaynî. Dewijî pêro rakewtbîy. Veneka înan amey, înan zî deyax nêkerd, serdî u hewnî zorê înan berdbi la çimê înan hema zi rayîr a bî.

Xal Hesen warişt şî keyeyê xo. Xalcinîya Eysi u kênaya xo şîy zerre. Yew pelas rakerd, di hebî mînderî ser ra day, balişna ronay; qelibîyay u lihêf xo ra da. Sema çilay hewna kerdî u a zî şî binê lihêfî, kîştî maya xo di rakewti.

* * *

Destê sibay Xalcinîya Eysi hewnê xo di seke yew teqîya tifingî bieşnawa; xo aqilîyay, kîştî xo ra ewnîyay ke kênaya aye aye het rakewta ya. Wariştî şîyi ber akerd, verê berî ra ewnîyay, Xal Mehmed hema zî nêamebi. Xal Hesen warişte bi. Wexto ke ber abi, ey va qey Xal

Mehmed ameyo, veng da va:

-Eyšê, Mehme ûmewo?

Xalcinîya Eyşî va:

-Ney, ney, ez zî ewnîyaya ey, mi va "Deray hima nêûmewo" la nêûmewo.

Hewna amey zerre, berê xo pada. Çeqmaq pana, roşnîya çeqmaqî di ewnîyay kênanê xo ra. Her di zî hewn di bîy. Rîyê înan ra ewnîyay, qîymîş nêbî hewnê înan biherimno, înan werezno. Çeqmaqê xo hewna kerd, şîyi cila xo ser. Kîştâ Sema di ronîştî, lihêf çaqanê xo ra da; hesirî çimanê aye ra amey, qirrika aye ro, giraneyê aye ro şîy war. Biney wina mendi, hewnê aye ame. Xo derg kerd, lihêf kaş kerd xo ser. Hewnê ke dîybî û a teqîya tifîngî amey aye vîrî, tersay; wina xo di şîyi.

Azanê sibay ke veng da Xalcinîya Eyşî wariştî, kêneyê xo zî wereznay, va: "Herînê, wardî, wardî! Pîyê şima nêûmewo zûnî!"

Kêneyî leze wariştî, tersay. Şîy binê tuyeri ra, berî ver ra ewnîyayî, kes nêasa. Dinya hêdî-hêdî zelali bîyi, zirqê rojî vejîyay. Xalcinîya Eyşî nimajê sibay xo vîr a kerdbi. Aye venga Xal Hesenî da, o zî warişt, dest û rîyê xo şitî; şalê xo xo pay kerdî, êlegê xo pera girewt û teber kewt.

Tayêna dewijî û maye û pîyê Ehmedî ameyî hetê Serey Mezelî ya. La weyra nêvindertî, rayîr kewtî hetê Deşti ya şîy. Hetanî bîrî ser kes nêdî. Dewijê ke dewarê înan şan di nêamebi keye, ê zî amebîy. Bîrî Ser ra hetê Salon a, hetê Rezonê Îson a ewnîyay. Cayê kes nêasa. Veng da va:

-Mehmeeee! Ehmeeee! Veng yeno şimaaa? Şima ganî yîîî!

Cayê ra sewt nêame. Ne vengê Ehmedî ne yê Mehmedî û ne zî yê Remezanî. Veng çinê bi. Cayekî ganî nêasaynî, ne însan ne heywan. Tayêne xo tada hetê Duzê Deşti ya, tayê şîy hetê Rezonê Îson a. Çend tenî zî şîy hetê Sala Deşti ya.

Êyê ke şîy hetê Duzê Deşti ya tayê çî duz di dîy. (Deşti duzi bîy. Tede ne yew qot ne yew kerra ne zî yew lemi bîy.) Wexto ke şîy nêzdî, va qey bizî û gayê mexelbîyaye yî. Leze kerdi, şîy aver; fam kerd ke tayê bizî û gay î. Amey het ke çina bivînî (veynî)! Bizî û gayî merde bîy. Înan ra yew-yew masaye bî. Dewijan va qey cay heywanan vaşo pîs werdo. Çunke Duzê Deşti di vaşo pîs bi, eke dewarî o biwerdinî pê merdinî. Yew dewijî lingi dekuti yew bizi, qelibnay; gonîya wişki înan ra asay, herunda guleyan dîyi. Çendna hebî taday, înan ra zî ewnîyay. Pêro

kîşte bîy.

Bizî û gayî kişiyaybî. Termê înan Deşti ra vila bîbîy. Nêzdîyê vîst bizan û des ga û mangeyan kişte bîy. Pêro kîştâ Duzê Deşti di kewte bîy. La şîwaneyî û Remezan cayê nêasaynî. Roj hinî rind berz bibi. Dewijan xo tada hetê Dûşî ya, şî binê qoçikêran ra, pey leman ra, mîyanê telîyan ra ewnîyay, çiyê nêdî. Hetê Akerdeni ra, hetê Mergan ra, Rezê Dat Axay ra ewnîyay. Serê rezan di yew simzêra qije bîy, nêzdîyê aye di yew çî asa, seke estori ba, biney xişni bîyi. Dewijî vazday amey Mergan ra vîyartî, ewnîyay; e, estori bîyi. A zî sey gayan û bizan kîştâ bîyi. Lingê aye rep bîbîy. Meşk û sereyê aye pêro quli bîbîy, gonîya sûri di gevizîyabîy. Remezan zî binê simzêri di kewte bi. Verê dewijî pê nêaqilîyay la waya ey o dî, vazday va: "Remezo! Remezo!" Veng ey ra nêvejîya. Term serdin bi. Cilê ey pîrrê gonî bîy. Fek û vinîya (pirnika) ey gonîyini bîy. Remezan kişiyabi. Barrî-çizî û nale-nala cinîyan bîy, daynî kalekanê xo ro.

Termê ey roşana, giraneyê ey akerd, ewnîyay leşa ey ra. Paçê ey pertal-pertal bibi. Sêneyê ey sey serradî pîrrê qulî bi. Cinîya ey û waya ey xo ruçikna. Hêvîya dewijan birîyayi. Remezan hinî yew termo serdin bi

Qîrr û qîrra cinîyan verra-verra berz bîyi. Lewanê Salon ra, Bîrî ser ra, Zengelon ra, Bazirgêr ra, Dibri ra eşnawîyaynî. Dar û dungî, verganê xirbi, teyran barrî û hawara înan eşnawitî û şermayay. Şermî ver daran gilê xo derînay, cinawirî qulan ra nêvejîyay, mîlçikî nêfirray. Cêku dewi piro nîyaya heyânî ê rojî çîyo inasarên nêbibi, inahawa barrî û nalî kesî nêeşnawitîbî. Şermayay ke nêşîyayê ê camêrdan rê wayîrîye bikerî. Yew vayo nermek (nemrek) ame, hawara cinîyan xo reyra berdi ver bi Doli, Lewey Şêx Mehmedî. Daranê Şêx Mehmedî gilê xo acêr verra day, pelê xo rişnay, şermayay, va: "Bawerîya dewijan aya bî ke hewt hebî şêxî na dewi di estî, nêverdani bela bêro yew dewijî serî ser di. Eke yew çîyo xirab Boxaz ra bêro, Şêx Mehmed nêverdano bêro qeyme, hetê dewi ra. Topa xo ver ey (bede) dano, ey uca di herri û weli keno. No çî belayo giran o?" Bawer nêkerd, va: "Qey şêxan ra yewî dest xo nêkerd? Derey Bawkalî nêzdîyê Deşti bi. Deşti ra di gamî bi. Bawkalî eke hêz bidaynî xo, dereyê xo ra biwariştinî, daran mîyan ra bişînî, ê dewijan rê wayîrîye bikerdinî, se bînî? Qey yewî dewijan rê wayîrîye nêkerdi? Bawerîya înan vengi bîy?"

Xal Mehmedî û şiwaneyê bînî Ehmedî gêray. Tayê hewna şîy hetê Salon a tayê zî hetê Zengelonî ya. Cinîyan zî di hebî termê Remezanî het mendî, ê bînî şîy hetê rezan a. Gêray la çî nêdî; ne leman mîyan di ne rezan mîyan di ne binê perçînan di, ne ganî ne zî merde. Teştare pede ame. Pey rezan di hetê Salî ya yew hêga bi, ey ra mercî çînaybî. Hêgayêko sûr bi. Tay lemî û kelbey tede bîy. Teştarey, ê hêgayî di, pey yew lema mazêri di termê Xal Mehmedî diy. Vazday şî het. Cinîyan va qey ganî yo, birîndar o, veng camêrdan da. Ê zî vazday şî Xal Mehmedî het, ewnîyay, veng ey ra nêvejîya.

Xalcinîya Eyşî camêrdan reyra şîbîy hetê Zengelonî ya. Wexto ke cinîyan va "Xal Mehme ha ewtîya wo", çiqaso ke aye ra amey a zî vazday. Betilîyay, ereqîyay. Ereq rîyê aye ra sey awî rişaynî. Amey Xal Mehmedî ser. O zî merde diy.

Termê eyo serdin paştî ser o derg bibi. Kelawa eya beleki ser ra kewtibî. Xo rê didanî dekerdibî, çene dabi viraştiş, çeneyê ey fek ra kewtbi. Lewê eyê pulusîyayeyî dekewtibîy fekê ey. Wina fekakerde mendbi. Çimê ey padaye bîy. Xulçik ra şîbîy. Gijik û erdîşa eya sipî gonîya sûri gêraybî. Yew cexra binê goşê ey di bî, seke pey goşê ey ra bikewa. Şalî û êlegê ey gonî û soringi ra sûr bîbîy. Saeta ey taneka êlegê ey di hema gêraynî. Bizmeyê ey sedefkerde bîy. Xal Hesenî çend hebî sedefê (gocagê) êleg û paçê ey akerdî, ewnîya sêneyê ey ra. Çend guleyî sêneyê ey ginabîy. Sereyê ey xora pîrrê gonî bibi. Seke yew ey hêgayo sûr di biney xo dim a kaş biko.

Kiştbi, uca ca di verdabi û şîbîy.

Gonîya ey erdîşi, gijik û cilanê ey ra wişki bîbîy. Yew solê ey ey pay di bi yew nêasaynî. Linga eya bîni warbay (warway) bî. Paşnaya (başneka) ey û engiştaya eya xişni kurikê eyê dirateyî ra vejîyabîy teber. Ereqê linga ey kurikê ey ra wişk bibi.

* * *

Dewijan şiwaneyo bîn Ehmed nêdî. Koyan ser ra gêray, rezan mîyan ra weş ewnîyay, kerranê Dibrî û Salon bin ra ewnîyay; heyanî yerey ucayî ver pê day, çîkî nêdî. Fam kerd ke ey zî ganî nêvînenî, o zî kişîyayo, la kura? Termê ey kura yo? Pîyê ey va: "Ma balê tirmê ey veynî!" Sêflîya vengi bîyi, Ehmed nêdî. Dewijî veyşan-teyşan bîbîy, betilîyabîy; lingê înan masabîy, hinî nêşîyaynî pay ra vinderî. Xeberî erşawitibî dewî,

dewijê bînî amebîy ê her di meyîtî berdbîy dewi. Peynî di tarî ronîya, destveng agêray dewi.

Rojo bîn nimajê hewna yew qifleyê dewijan şî hetê Deşti ya û Ehmedî gêray. Na hewi dewi ra durî gêray; hetê Xirb a, hetê Berayî ya şîy. Pey Wişkila di, Arronê Bazirgêr ra gêray, çiyê nêdî. Teştare ra pey hetê yereyî ra, Pîran ra yew telefon ame dewi, va: "Yew meyîto bêwayîr ha Maden di yo, hey şêrî veynî ê şîma nîyo." Pî û datê Ehmedî û çar dewijanê bînan yew dolmîşî tepîştî şîy Maden. Berayî qefilnaya bî, o (ay) semed ra mecbur mendî Pîran ra şêrî.

Maden di, mezêlê bêwayîran di mezêl kendbi la hema meyît nêwedartibi. Yew vala pîradaya bîyi. Pîyê ey vala sereyê ey ser ra hewa nay, lajê xo şînasna. Ewnîya ey ra, çimê ey tarî bîy; seke goştê gandê ey birizo, va: "Heywaaax! Key mi xerepîya! Ocaxê mi kor bi!" Hewna ewnîya termê lajê xo ra. Surotê lajî gonî di sûr bibi. Herunda çîmanê ey di gonî wişk bîbîy la çimî cayê xo di nêbî. Vinîya ey û yew goşê ey derakerde (cikerde) bîy. Vala ser ra eşti. Paç û pantolonê ey parçe-parçe bîbîy. Meyît qelibna, ewnîyay qorrikê ey ra, pey sereyê ey ra, hêtanê ey ra. Pey sereyê ey ra gijik û poste nêmendbîy. Posteyê qorriqê ey terişîyabi. Sêneyê ey ra zî yew hêti derakerda bîyi. Giştê destanê ey perxeçîyaye bîy.

Termê xo girewt yew betenîya ro pîşt, dolmîşî wena û agêray şî dewa xo.

* * *

Televîzyonanê Tirkîya nê dewijanê kiştayan ser o yew xeberî day, va: "Mintiqaya Dîyarbekir di hîrê hebî terorîstî kişîyay!"

Fotografê înan rojnameyan di vejîyay. Fotograf di Xal Mehmed wina fekakerde û seregonîyin bi. Giraneyê Ehmedî akerde bi. Sêne û rîyê ey zî gonî ra sûr bîbîy.

Hamdî OZYÛRT

Günefli Boyayan adam
karikatürü

Barıfl kufunu sıçarken
gösteren karikatur

QEÇEK

Bavê ROZA

Qeçekênda bol rindi, roniştibî
Dêser bin di,
Sewlî çinê bî ci lingi di;
Veyşan, viran, warway bî.

A jî sey min bêwar bî,
Bi qîrîn û hewar bî,
Axa xo ser o se şar bî,
Na dinya di bêwar bî.

Mi va: -Çi rê bermena,
Melûl-melûl hunêna?
Bermi çare nêbeno,
Werzi bewnî çuşme ra!

Va: -Xalo, ez tersena,
Menda bêpî û bêma;
Da adirî ver kê ma
Nê xayîn û dişmena!

Hêdî-hêdî bermayê,
Hêrs çiman ra varayê;
Xo kesî ra nimnayê,
Tim vatê: -Kanê dayê?

*Seba heme kênanan û xortanê welatê min ê
ke bi miradê xo şa nêbîyê.*

H U Z N A

Roşan LEZGÎN

Huzna vila sûra wisarî
Porro sîya, giley sey marî
Qama derge, bejna barî
Ax û yeman to Huznayê.

No sewto sote, janêko teze, naşî û saf, mîyanê cîgerêka pake ra vejîyênê û koyan ra bînê vila. Dere bi dere, gelî bi gelî olan dayênê. Wina melûl, zerrî ra û wina zî tîz. Sey tamê ribêsan, gulbizêk û pîvokan, sey tamê gulhan; wina miz, wina tîrş. Heta ke xo resnênê mîyanê zerrîya Huzna.

Huzna, vila wisarî; newe vilike perraya rîyê aye. Bi vatişê verênan "Newe awe dekweta şiqoqe". Zerrîya aye sey mîlçika sibate pîrpirîyênê. Lewê gewezî debîyaye yê. Qirrike bîya derge, sey qirrika werdeganê fekê çemê Muradî. Citeyê sayê şîrinî pistin de masayê. Serê çîçikan sey hebanê tuyanê romîyan ê dara tuyera verkîyê înan deresayê. Wina sûr û sîyayî. Kuleyan goşt girewto, hêtî debîyê. Vengê aye bedilîyo, sey zerenca marî wîrwîrnena.

Wexto ke Huzna satilî eştnê zendanê xo û cor de sey karîya xezale bi çindikan veracêr şînî Hênîyê Cêrî ser, memikê ayeyê tezeyî sey gilânê pelinanê dara valêre yê ke vayî ver bilerzê, winî nîrîyaynê û awe fekê xortan ra heriknaynê.

Herê lê lê, lê Huznayê
Gonîşêrîne, çimsîyayê
Zerre w cerga m' têt' helnayê
Hawar gidîyê to Huznayê.

Hênîyê Cêrî, hênîyo esîl; wareyê zerrîdevistişî. Binê verasiya yew dara çinêyere de. Dara ke bi ê gilanê xoyê narînan o dewran heme kerdo xo dest. Pelê ayeyê nazikî beşerîyênê; kewe-kehlî. Sera-serê hamnanî zî na dare çî rey nêverdênê tîrêjê rojî xo biresnê awa hênî. To vatênê qey wina bengînkî zerrî devista awa hênî û bi hesûdî, bi çimbarnebîyayîş awe pawena. Gama ke vayo honik koyê Xaloziwani ra veracêr, çem û çem, ver bi çemê Maseynî wa sipênê, gilê çinêyere zî wina narîn û nazenîn, ey reyde kewtinê govende û înan xuşînîyêka nerme rişnê zime-zima awa çemê Qilboxî ser. Walwalokî û mîlçikê fekê çemî, bi çîve-çîv û wîçe-wîça xo înan de kewtênê musabeqa. Û têreyde yew senfonî cenaynê; seke yew destano qedîm, yew deyîra kana ke hezaran serran ra nat bi eşq û sînayîş vata û hendî hunerê xo de bîyê westa. Nat û wetê hênî de kema dirrikan şewl dayo; wina hêç, wina bitirrbîyaye. Ti vanî qey nobedarê esîl î; serenerm û şahidê bêziwanê hezaran eşq û sînayîşî yî.

Serê yenî kewe yo
Binê yenî kewe yo
Çijê kênan gire yo
Nefsê xortan tede yo.

Dirrikî bîyê sûr, bîyê gewez. Sey lewan û alişkanê Huzna. Gelo Huzna rengê lewanê xo perrnayo dirrikan yan dirrikan rengê xo alişkanê aye rê bexş kerdo? Gelo dara çinêyere bejna xo musnayebî Huzna yan bejna aye dara çinêyere de kewtibî musabeqa? Û awa hênî, wina pak, wina zelal. Sipî, sipî sey şitî û sey şitê dadî helal. Hamnanan serdine, cemidîyaya se qeşa; zimistanan helmêko germin aye ra yeno, mulayîm û şîrik. Sey helmê fekê Huzna. Ha rengê awe ha rengê gerdênê aye. Helanê binê hênî sey tehta çareyê Huzna beriqîyênê.

Serê yenî xilor î
Binê yenî xilor î
Çijê kênan gilor î
Nêdanê xortan borî.

Hênîyê Cêrî, hênîyê eşq û sînayîşî; wareyê bengînan. Kamî awa Hênîyê Cêrî werda û zerrî nêdevista ciwanêk yan zî ciwanikêke? Kamcîn kêna û xortî uca zerrî nêdevista yewî/yewe?

Kema dirrikan ra boya memikanê kênayan yena. Pelê dara çinêyere manenê destanê Huzna. Destî bi engîştanê nazenînan, nermek û teze. Reya verêne, uca, serê Hênîyê Cêrî de Huzna ra çim şikîya. Wey Rebîyo! O çi tofan bi? A vîsteke de çokê aye lertzê, dewqa aye şîye. Qelbê aye kerdênê ke hema sêneyê aye bişeqno û vejîyo teber; sey mîlçike sêneyê aye ra biperro û şêro ha şêro. Hendî tîrî keman ra vejîyaybî!

Huzna kênêka kubar a
Birî b' tîrê, rî b' xumar a
Zerrîya m' ser o birîndar a
Ax û yeman to Huznayê.

Hênîyê Cêrî. Senî merdimî anceno ver bi xo! No çi tilism o? No çi sirr o tede nimite? Huzna gama ke cor de xo verra dana Hênîyê Cêrî ser, rayîrî kena di gamî. Cêro hêdî-hêdî. Reya verêne mûreyê milê Huzna uca visîyayî; yew maçe! Bi lewanê adirênan. Boya qehweyê fincananê ferfûrîyan ê ke destê xatûnanê mîreyanê Pêçarî de yê, fekê Huzna ra bîye vila. Huzna destê xo na qirmê dara çinêyere ser. Yew destê germin, lertzok û nermek nîya destê Huzna ser: "Bi na dara çinêyere, bi na kema dirrike, bi na awa hênî! Ez bimirî herre rê, bimanî canê to rê, canê to rê, to rê!..."

Herê lê lê, lê Huznayê
Gonîşêrîné, çimsîyayê
Zerre w cerga m' têd' helnayê
Ax û yeman to Huznayê.

* * *

Hamnan şikîya; destê payîzî bi hendî. Çemê Qilboxî xule-xula xo kerda xo vîr ra; paweyê varanê payîzî yo. Vaşê mergan bîyo zerd, dere û derxoleyî yewbînan ra heredîyayê, bîyê cîya. Valêran û sûredaranê fekê çemê Hemeke pelê xo sipitê. Vayê koyê Çewtela ver -ke hendî bihêrs sipeno de- gilê daran viran-viran reqesîyênê. Mizaglûyî, koyê Şaxorî,

koyê Zîyare û Xaloziwani xebera mergan kerda xo sere; yewbînî de kewtê musabeqa û pirêno çeqer dayo xo ra. Koyê Lîsî kelawa sipî naya xo sereyî ser, pêruna berzêr, sey kalêkê zemanan, sey rîsipîyê dewan; zanaye û xemgîn, cor de qurre-qurre ewnîyêno. Pelê dara çinêyere, gilane xo ra xatir wazenê, hewa ra bineyke reqisîyênê û bi fesale, bi nermîye, bi hesrete xo resnenê awa hênî ser.

Belê, sera-ser payîz o welatê ma.
 Huzna ti bê ana meki
 Zerre w teber gezî meki
 Mi rebenî bengîn meki
 Ax û yeman to Huznayê.

Welatê ma sera-ser payîz o hendî. Hewrêkê tarî hemeyê ezmanê ma qefelnayo. Gire kewto qirrike, çimî bîyê rasûr, hema-hema bermeno. Huzna hewnêko xorî de, hewnê aye de tamê maça serê Hênîyê Cêrî û boya dirrikan mîyanê memikanê aye de. Teber ra şilî-şilape. Şewe tarî-zilumat. Virusk virisêno. Aşme heredîyaya, asteran xo nimito.

Û Silê Salî sey bocî boye anceno!

* * *

Nêmeyê şewe bi. Hîrê rey pê ser o ber gina piro: Tik, tik, tik! Hetê zerrî ra vengêkê tersokî, xilmaşê hewnî, va: "Ti kam î?" Vengêkê qeresnaye û lertzokî mîyanê şeqalê berî ra xo resna zerre: "Ma yê, heval!"

Ber bi fesale bi a. Û xortê esmerî bi solanê xoyê çamurênan dekewtî zerre. Herdîşanê înan ra çilkê awa varanî nesilîyaynî.

Kuçike de adir bi we, lojine dû kerd. Şemalê adirî verasîyê qestikênî dêsan wa reqesnênê. Boya nanê tenûre yo ke tarameya adirê kuçike ser o qemerîyênê û boya ereqî eywane de kewtî têmîyan. Helmê cilanê hîbîyayeyan û helmê çaya kelnayaya ke qedehanê mîyanebariyanê sey mîyaneyê Huzna de yew qurte de bîne veng û dûyê cixarayanê titûnê Hesîgî, binê maxan de mijêko tenik kerdênê vila. Huzna tebeqê rûnê tezî û tantûr mêmamanan rê kirişt.

Teber ra şilî ya. Ezman pîzeyo safî ra bermeno. Çemê Qilboxî gino piro, xule-xule kewta ser. Dara çinêyere binê varanî de nefesê xo girewto, bêveng vinderta. Kema dirrike xo pilusnayo pêro. Û Silê Salîyo ke

nêkeno bi selêka silî, ti vanî kutiko awî yo, gerrin, keçel. Kutikê hewt dewan rîyê ey bilêsê xo rê mird nêbenê. Dindanî fek de kurisîyayê, kermejin î. Boya mirdarî fek ra yena. Qeşmerê dewan emşo kewto vernî û rêçe çarneno, sey lûyan!

Şewe nîme ra vîyarta. Mêrdekê ke zimbêlê înan sey dimanê merreyan û çimê înan sey kunîyanê goçinan î, qefle bi qefle amebîy. Sere ra heta bi lingan mîyanê rextanê fişekan de xemeliyaye bîy. Û dor û verê dewe heme qefilîya!

Zerre de, dor û verê kuçike de xortî cematkî ronîştê. Tifingî verardkî nayê çokan ser la mirda xo rincan î, qapaxê çiman bîyê giran; venijyenê. Kuçike de adirî wele girewta. Hewnê Huzna remayo, çeleng-çeleng çerixêna.

Mêmanî mêmanê Homayî yê. Û delîl dayê to bo Huznayê! Mêmanî gunek ê! Adirê kuçike şîyo hewn a. Huzna berê teberî nermek kerd a, derzeyê birranê verkî ra girzeyêk birrî nayî xo kiftan ser.

Aaa a game bî. Dinya nêgêraye, zeman vindert!

Engîştî linganê tifingan ser o, engîştî bêbext! Û şîrqînî, û şîrqînî... Şîrqînî ginaye tifingan ro! Virusk virisa, virusk!

Huzna! Huzna! Huzna qelibîyaya! Yew gilê dara çinêyere bin ra qelêyayo!

Vengê tifingan heta verardanê koyê Şaxorî ra olan dayo!

* * *

Binê varanî de gonîyêka germina ke boya dirrikan aye ra amênê, fekê Huzna ra da teber.

Dara çinêyere hewz-hewz bermaye. Kema dirrike boya xo perrnaye. Awa Hênîyê Cêrî lél-lél herikîyaye.

Herê lê lê, lê Huznayê
Gonîşêrînê, çimsîyayê
Zerre w cerga m' têt' helnayê
Ax û yeman to Huznayê!

ÇEWLÎGÎ RA ÇEND ÎDYOMÎ (DEYÎMÎ)

Arêkerdax: W. K. MERDIMÎN

A

1. **Asin weno, paxir virajeno.**

Merdimo ke goş şîretan a nêkur, heddê xo nêzano û nêrehetî bikero.

2. **astê* kutîk/astê kutikî** (argo): merdimo bêar

3. **Astê yi* ûmarîyênî*.**

Zaf zeîf o.

B

1. **Ber pa nêniyeno.**

Rêka* pîs o.

2. **bizîyewo* bêwaxt** (argo): qico* neçar, zeîf

3. **Bueçê* hêrî ya, ne bena derg ne bena kilm** (1).

Yew gureyo ke te ra faydeyêko rind nêvînîyo.

4. **bueçê tirewa gîzûn*:** qico cîhatî*

C

1. **Cinîyê gawûnî* heley* şûnî bena veng.**

Merdimo ke wextî xoyî zafî gureyanê bêfaydeyan de bivîyarno, gureyî xo wext de nêkiro, no îdyom ey rê vajîyeno.

2. **Citê herî û gay a.**

Wexto ke di tenî yew gure (wertaxî*, embazî, zewaj ûsn) de pê nêrî û qal û hereketî yîn* yewbînan nêtepşî, no îdyom vajîyeno.

Ç

1. **Çaqê mi (yi, ay*) şikîyê.**

Ez zaf tersaya.

2. **Çimî kerdî tarî.**

Yers* ra toyê* nêhesibneno.

1. Bi tirkî "Ne öldürür, ne güldürür bir iş".

3. Çot* ûmê* Çotala yena.

Yew gureyo ke raşt nêame, nêno. Yew gureyo ke destpêkerdişî ey şaş bibo, şaş dewam keno.

Çotala (laya çewte), pey Dara Hênî (Darê Yenî) ya yew la ya; serî koyî ra çewt yena war.

D

1. Dew menda di hebî pîrûn re, ayînî* zî pê nêkerdû.

Wexto ke xuyî (exlaqî) înan teng bi, di tenî zî bibî pê nêkenî.

2. Dîk ven* do, siwa* dîyo.

Gure qedîyayo, hinî ser o qiseykerdiş îcab nêkeno.

3. dîkê serî sulî* (argo): merdimo çulek*

Dîkî erzenî enbarî xelî, tera vecîyeno, rêne* şino serî sulî nequr keno.

E

1. Erjelî merjueli* ûmebi, şî nişti taştîyê gawûnî ya.

Çîyo ke yew merdim zaf qîymet bido ey labelê ti qîymet ey nêdî û ey biheriminî, ti kuweyîş kenî heq.

2. Ez çi herr û wel xwi sare re kirî?

Ez xo re se kirî? Çi çare bivînî?

G

guelik* xiç: Merdimo ke zanayîşî ey pira-pira* bikemîyû. Hetî zanayîşî ya tepîya şîyorû.

Guelik xiç wexto ke guelik bi, eşkîyênî şîyorû verî harrê* gayî, wexto ke bi ga nêşkênî şîyorû verî harrê guelikî.

H

1. Herî nêşkeno, palûnê* yi kuweno.

Merdimo ke esasê yew meseleyî (problemî) ser o nêvîndero labelê çîyanê qijan* û bêqîymetan sero vîndero.

2. Herrqilê* niştibi* rû kerra* rê qîrrênî.

Herrqilê semedê kerra bermayo, vato: "Nika varan varo ti xo rê se kena?" Merdimêko feqîr, zeîf yan zî nêweş gama ke halê xo xo vîr ra bikero û merdimê zengînî, zixmî û weşî rê biqehrîyo, no îdyom semedê ey vajîyeno.

3. Heta ti mîraz kerî, şar patîle* dîn pera.

Merdim wexto ke yew gure keno, gunî* hazirkerdişî ey de zaf nêfeşiliyo (xo zaf nêfeşelno)*.

4. Heta zurî tede bibî raşt nivûno*.

Zaf zurî keno.

5. Hewîk* estî, dindûnî* çin î; dindûnî estî, hewîk çin î.

Wexto ke merdim cûn* o, hemdî xo yo, gure dest ra yeno labelê pereyî çin î; wexto ke merdim extîyarî* de beno waharî* peran, na rê* her gure dest ra nîno û nêweşî dest pêkenê.

K

1. **kalo gi-yeni***: Merdimo ke ti ey rê holî (hewlî) bikerî û ey ra xirabî bivînî.

Dewi miqatê kalî bena, labelê wi* şino hênî de pîsîyê xo keno û hênî herimneno.

2. Ke* kerdo gualê* gûnî*.

Keye de zaf pîyordayîş* û yersbîyayîş*.

3. Kêrî* pede nêşina.

Zaf mird bîyo, nêşkeno tawê* biwero.

L

1. Ling şa erd*.

Înad keno.

2. Luejinê* yi/yê dîn* nigena.

Zaf gêreno/gêrena, yew ca de zaf nêvîndeno/nêvîndena.

M

1. Marûn qirrik ra şino warîye*.

Merdimo ke mêrxas bo, waharî quezaxî (zaf cesur) bibo û bieşko gure biqedîno, ey rê vajîyeno.

2. **merdimo bêtexmîn**: Merdimo ke pîl û qijîya xo nêzano, bêhurmetîye keno.

3. Mêrikî va "Ez bîya dizd, aşm bî ruaşn".

Merdim bihewes a dest bi yew gure bikirû û gureyî ey raşt nêşîyorû, no îdyom wezîyetî ey îfade keno.

4. **Mêrikî va: "Ez xadim a". O bîn persa: "Çend hebî qicê tu estî?"**

Vera yew persî bêaqilî -perso ke tede mentiq çine bo- vajîyeno.

5. **Mêrikî/cinîyeki keyê xo kerdo keyê Qere Tajdîn.**

Merdimo ke mêmananê xo re zaf mesref bikero, ey/aye rê vajîyeno.

6. **Mil ver ûmî* war.**

Firîya* yan zî merd.

7. **Mîn* ûmnûnî* yew selê simerî nêkeno.**

Ey ra yew gureyo hol ranêkono. Kesî re yew faydeyê ey çine yo. Çiko bêqîmet o.

8. **Mîyîn* mêrikî keyê yi ra leq o.**

Wexto ke mîyanî yew grub, partî yan zî hevalan de xayîntî bibo no îdyom vajîyeno. Hikayeyê nê îdyomî wîna ya:

Matûn yew dewê Çewlîgî ya. Cayî dewê Matûnî duz nîyo, kaş o. Wextî verî de, êyî ke şinî desmaj semedo ke erd nêginî, mîyîn kuwenî û yew kindir bestenî pa. Eke şinî desmaj ê kindirî tepîşenî û erd nêginenî. Sofiyî Matûnî yew şew şino teber ke desmaj bigero. Kindir tepşeno labelê cuwa ver vêwê* ey mîyîn kerdo leq. Sofî kaş ra lêr* beno û beno birîndar. Dewijî ke yenî zîyaretîyê ey, Sofiyî Matûnî vano "Derdî mi tê medîne. Mîyînî mi keyê mi ra leq o!"

N

1. **Nê serî serradî yo, nê zî binî perjun* o.**

Ne holî ne zî xirabî ser o ey/aye ra yew gure yeno, toyê re nêbeno/nêbena.

2. **Nûnî* re awk, awk re malla*.**

Wexto ke nan perra merdimî qirrik ra, pê* awe şino warîye labelê wexto ke awe perra merdimî qirrik ra, mira* malla ser o biwano.

P

1. **pê belê-libê qiseykerdiş:** bi resmîyet û ciddîyet qiseykerdiş

2. **Pê fisûn hemam germ nêbeno** ⁽²⁾.

Gureyî girdî bi xebata zafe û mudumîne* yenê meydan, virazîyenê.

3. **pisîngo xizûne*:** merdimo tembel

2. Bi tirkî "Taşıma su ile değirmen dönmez".

Q

qasudî/qasudê bûngêrûn*: Merdimo ke ti bierşawî yew ca û zaf erey agêro, ey/aye ra vajîyeno.

Mîreyêk Çewlîgî de, dewê Sînî de ronîşte beno. Rojêk xizmekarî xo ra vano:

-Ez tu siba erşawena axayê dewê Talwarî het. Verî mi vîni hema şo!

Rojê bîni xizmekar yeno keyeyî Mîrî û verî berî de, dûrî ra Mîrî vînenno labelê ey het nîno, uca ra dano piro şino dewê Talwarî.

Axayî Talwarî ey ra perseno vano:

-Ti çi semed a amê?

Xizmekar vano:

-Wilay Mîrî mi ra va "Mi vîni û şo axayî Talwarî het". Ez zî şîya mi Mîre verî berî de dûrî ra dî û ez ameya îtîya*.

Axa hinî fam keno ke xizmekar safek (saf) o, vano:

-Mîrî ina bûngêri waştta, bîr* û şo.

Bûngêri xizmekarî bar keno û erşaweno.

Xizmekar pa* bûngêr a şino Sînî labelê zaf kuweno erey.

S

1. Seydî mi ûmi, gî tûnzîyê mi ûmi.

Çiko ke merdim semedê hela teng a bigero labelê a hel* peyda nêbo yan zî raşt nêro.

2. Sîyay û surî ardî pêser.

Merdimo ke zaf yers bo, nêzano ke çi qale fekê ey ra ameya teber.

Ş

Şi bîrû* qesasî babî, na ser a qiney dadî.

Gureyo ke merdim te de zarar bikerû û te ra ders nêveco, bi yers û xirs rêne bikero labelê na rê sermayeyê xo pêro vîn* kero.

T

1. tînîya çorin (çewrîn): Merdimo/cinîyeka ke zaf xirab bibo û xo bizeleqino (padusno) merdimî ya, merdim nêşko xo te ra bixelisno.

2. Tim çuwê yi ho rûnayî.

Merdimo ke kar û gureyî ey pîyordayîş bo.

3. Tu darê xo bin ra birna.

To gureyî xo da ci.

Çiko ke merdim te ra fayde bivîno labelê bi destê xo zerar bido ey û ê gureyî bixerepno.

4. **Tu qulaç ra veto** ⁽³⁾.

Ti hed û hududê xo ra vîyertî.

V

1. **Virajê keno** ⁽⁴⁾.

Qale xo fek de zaf çarneno lebelê esasê nîyetê xo eşkera nêkeno.

2. **Virajê mekir** ⁽⁵⁾.

Qale xo fek de zaf meçarne, esasê nîyetê xo eşkera vaje.

X

1. **Xesînayîşî herî yo.**

Gureyo ke mesrêfî ey karî ey ra zêdetir bibo, semedê ey no îdyom vajîyeno.

Merdimo ke semedî xesînayîşî herî di pûnetî* geno, panc pûnetî dînu destûnî xo şuweno.

2. **Xêrra (xêra)* ho têpîya* şino.**

Pira-pira ho beno feqîr yan zî pira-pira sihetê ey beno xirab.

3. **xuenê (xonê)* merəkûn:** merdimo kilm*, qalîn û têkuweyi (qelew)

Y

Yew vûn*, des hebûn (hebîn) nûno* pa.

Zaf zurî keno.

Z

1. **Zê* dumûnî* şino/yeno.**

Zaf lez şino/yeno.

2. **Zê hakê kalî yo.**

Zaf rind o.

3. Bi tirkî "Haddini aşmışsın".

4. Bi tirkî "Mırın kırın ediyor".

5. Bi tirkî "Mırın kırın etme".

* aste : este, kate	ling şa erd : linge şanay erd
ay : aye	luejin : lojine
ayîni : înan	malla : mela, mila
bueç : boçe	merjueli : morcela
bizîye : bizêk	mira : mila, mela; ancax
bîr : bigîre	mîn : mîyan
bîrû : bigîro	mîyîn : mihîn, sing
bûngêri : bangêre, loxe	mudumîn : domdar, devamlî
cîhatî : jêhatî	feşilîyayîş (xo feşelnayîş) : berey kewtene, erey kewtene; sebox- nayîş
cûn : ciwan	niştîbi rû : ronîştîbi
çot : çewt	nivûno : nêvano
çulek : çelek, çilek	nûn : nan
dindûn : didan	nûno pa : pa nano
dumûn : duman	palûn : palane, cile, kurtane
dûn : duye, duman	pa : bi
dûn : dano	pûnet : banknot, panganote, panq- note, puxnet
extîyarî : pîriye, pîrî	patîle : patîre, fetir
firîyayîş : xeriqîyayîş	perjun : pirojine
gawûn : gawan	pê : bi
gîzûn : guzin	pira-pira : verra-verra
gual : gole	pîyordayîş : pêrodayîş, lejkerdiş
guelik : golik, guk	qic : doman, gede
gunî : ganî, gerek	qij : qît, hurdî, şenik, gidî
gûnî : gonî	rê : rey
harr : arre, arri	rêka : zaf, yewrayî
hel : hele, game	rêne : reyna
heley şûnî : hela şanî, peyê perojî, badê dihîre, danê şanî	siwa : siba
herrqile : herrqeale, kelmite, kemilte	suli : silo, silondî, silond, sûli; zi- bilge
hewîk : hebikî	tawê : teba, tewa; tawey, teway, to- yê; çîyekî
îtya : tiya	têpîya : tepya
kerra : kemere	toyê : b. tawê
ke : keye	ûmê : amey
kêrî : çuyo (zopeyo) ke pey meşke çarnenî	ûmnûn : hamnan
kilm : kirr	ûmarîyênî : hûmarîyênî
lêrbîyayîş : gindirîyayîş, gindir dîyayîş	

ûmi: ame
ven do: veng dayo
vêwi: veyve
vîn kero: vîndî biko
vûn: vano
wahar: wayîr
wariye: war, diwar
wertaxî: ortaxîye
wi: o
xêrra (xêra): tim, daîma; pira-
pira, verra-verra

xizûnê: feqîr
xuene (xone): pisîngo nerî
yeni: hênî
yers: hêrs
yersbîyayîş: hêrsbîyayîş
yi: ey
yîn: înan
zê: sey

“CANÎ CANÎ”

Alî Heyder SEVER

Hûmara çarêsina (des û çarina) Vateyî de Mûnzûr Çemî şairê mayo namdar Sayder (Şah Hêyder) dabî naskerdene. O nuşte de lawika ey “Canî Canî” kî neql kerdibî. Cawo ke Sayder maya xo ra bîyo û heyatê xo tede vîyarno ra, ez bi xo a mintîqa ra ûne. Hetê ma de her kes Sayderî nas keno û ci ra hes keno. Lawikê ey wertê miletî de ver ra bi nika vajînê. Nayîne ra en namdara xo bêguman “Canî Canî” ya. Ez varyantêde na lawike şima rê ruşnen. No varyant, wertê şarî de hertim vajîyêne û qijênîya xo ra bi nat ez kî zanen. Eke şima ca bidênê nê varyantî, neşr kerêne zaf rind beno. Ez selam ken, serkewtena şima wazen.

Canî canî canî
Çîçega mina Koyê Mircanî
Tew canî canî canî
Çîçega Koyê Mircanî.

Bejna to rindek a
Ti vana qewaxa rez a Derê Erzinganî
Çim û burîyê to sîya kenê
Ti vana qeytan ê
Didonê to rindek ê
Ti vana mircan ê
Pirnika to rindek a
Ti vana qelema destê Muşîrê Erzinganî
Sênê to sîs keno
Ti vana pêndîrê sûka Wanî.

Surotê to sur kenê
Sosina mi, ti vana soya Derê Gimişxanî
Surota sure nata de
Ezo xo rê lewê panî.
Vana “Lawo Heq adirê to wedaro
To xo vîr ra kerdo miletê nê zamanî.
Miletê nê zamanî pers kena
Pêro fizil û şeytanî
Lewê ma bîyo qir-qotik
Kewto wertê der û cîranî”.

Xezala mi,
Seva to bîyûne wayîrê derdê giranî.
Vana “Lawo, çîya wo?
Mi ra vaze ke ez pê bizanî”.

Delala mi xevera mi to rê
Ez silecîyê Estemolî yo
Ma şano raya Xanê Zîvanî ⁽¹⁾
Meşte kume Derê Lazîstanî
Roza bîne şome Suka Teravzanî
Xo şano rixtim Gemîya Yunanî
Porê xuyo zerd ra di-îrê telî mi de
Heserê to şaneno mi
Ez xo rê ser o zê bilbilî biwanî
To adir verdo zerrê mi
Vêşeno zê gema çamî.
Eke kemer vera semtênîya to bîyêne
Nika rew ra helîyavî ro, qedîyavî.

1. Tayê vatoxî hurendîya “Xanê Zîvanî” de vanê “Xanê Hamsîye”.

Ti ya ti ya ti ya, melema mi ti ya
Ti ke esta firê zanî ya
Ti ke esta kemerê mîyanî ya
Ti ke esta ustina zerrî ya
Ti ke esta qeweta bojî ya
Ti ke esta roştîya çimî ya
Ti ke esta aqilê sarî ya.

Sosina mi,
Cênîya xirave persena,
Topxanê kan ê kirmancî ya.
Cuyanika hewla zê to persena,
Suyarîyê alemanî ya.
Hermê camerdê hewlî ra
Tim û tim sus dana, suslî ya.
Xo rê xojî vê (ve) hardê dewreşî bo ke
Ti ser ra feteliya.
Xojî vê asmênê kewî bo ke
Binê xo de a semtênîya to dîya.

Şiyone çê şîma ti çê de nîya
Mi va “Melema mi kata şîya?”
Maya to vake “Cênî şîyê zîyare,
A ki eşqonê to ra tey şîya”.
A deqa de dinya mi ser o çerexîye,
Ez ginûne war ro,
Didonê mino ju şîkîya, ju lewîya.
Şîyûne lewê qadî û muftî,
Mi va “Gonîya mi ku ya?”
Vake “Lawo, mordemo ke cênîyû dime merd
Gonîya xo çînî ya”.
Mi dizme ra qersunê vete,
Mi va “Na heqa canê tu ya”!

Ez şîyûne lewê keşîşî,
Mi va “Heqa didonê mi çi ya?”
Kitavo qiz ard na ro,
Pelga virêne dêm dê,
Vake “Heqa to çînî ya”.
Mi dest berd kêsikê xo,
Mejdîyayê tede hazerî ya,
Mi kerd binê zonî ra.
Hurdî-hurdî binê lewû ra huya,
Pelga didîne dêm dê,
Vake “Çêneka porezerda bejnebarîye
Heqa canê tu ya”.
Delala mi,
Heqî ra aseno,
Hîrê se wû şeşt û şeş berê cuyanikû estê,
Pêro to ser o nam û nîşan ê.
Melema mi,
Mi newa û new çekuyî vatî,
Cuyanikû ser o kerdî tamamî,
Melema xo kerda ser de
Kerda hurendîya îmamî.

Ripelê Fiqrayan:

CULIXA MI KÎ GOŞ NANA SER!

Arêkerdox: **Firat ÇELKER**

Rojê yew merdim (jû mordem) bazar de gêreno (cêreno), nîyadano ke dûkanê de hawo papaxanê roşenê. Şono wayîrê dûkanî ra pers keno:

-Fiyatê nê papaxanî çîqa yo?

Wayîr ke fiyatî ey ra vano, mêrdek (mêrik) nê fiyatî tayê (tenê) zêde vînenê; coka tê sere nêkenê. Mêrdek vejîno şono keye (çe) ra culixa (çuluxa, hulîya, qaza) xo ano, wayîrê dûkanî ra vano:

-Ez wazen ke na culixa xo biroşî.

Wayîrê dûkanî fiyato zaf şenik (tay) nano pira. Mêrdek vano:

-Çira fiyatê papaxanê to wina (nîya) zêde yo, çira fiyatê culixa mi wina şenik o?

Wayîrê dûkanî vano:

-Papaxanê mi qesey keno!

Mêrdek hêrs beno vano:

-Ma culixa mi kî (zî) goş nana ser!

NAYE BERE JÛYÊDE BÎNE BÎYA!

Arêkerdox: **Firat ÇELKER**

Dewêda Gingimî de yew cinîke (cenîke) esta, namê xo Movet a. Kêna (çêna) Amika Movete waşt, veyve kenê. Roja veyveyî xwendî amey, Amika Movete wazena înan rê şogîş (sogis) bikero (pesê serebirno), vengê birayê xo Usênî dana. Ap Usên vejîno êno, Amika Movete vana:

-Bira bê şîme jû (yew) bize sere bibirnîme.

A û Ap Usên urzenê ra şonê gome. Bizê pê gênê (cênê), erzenê bi erd (hard). Ap Usên kardî erzeno bi vileyê (milê) bize, tayê birîno, zorê Ap Usênî nêşono bi bize; bize urzena linganê xo ser, zerreyê gomeyî de şona o sere û êna no sere.

Hetê ra gonî şona hetê ra mal (pes) keweno (kuno) têmîyan. Bena kale-kala malî. Amika Movete birayê xo ra hêrs bena, vana:

-Koro, koro, to malê mi tersna!

Ap Usên kî hêrs beno, vano:

-Nê nê o..., na bize kî zê to şîrret a! Naye bere jûyêde (yewêda) bîne bîya!

WÎ AME!

Arêkerdox: **Firat ÇELKER**

Dewêda Gimgimî de rojê yew merdim nêweş keweno (kuno), derba merdene de beno, zerreyê cile de beno. Merdimê (mordemê) xo, der û cîranê xo dorme der ê; mêrdek (mêrik) zerreyê cile de tim (her sate) vano: “Wî ame! Wî ame!”

Însanê ke dorme der ê wina (henî) fam kenê ke Gangêr (Ezraîl) ameyo ganê (canê) ney gêno, no aye ra vano “Wî ame”. O ke vano “Wî ame! Wî ame!”, nê vanê: “Xêr ame! Xêr ame! Çiman ser ame!”

Nîyadanê ke boyêda zaf pîse kewte zerre. Merdimanê ey ra yew hêrs beno, urzeno ra (wardeno) û vano: “Bêrê ma şîme! No kelp nê mireno, nawo binê xo de keno!”

HEŞ Û MELŞE

Arêkerdoxe: **Xezala ŞARIKÎ**

Vûnî payîzî melşe* şinû kuwenû zerrey gueşî* heşî heta wisar. Benû wisar, melşe gueşî heşî ra yenû teber; nişenû lewey pirnikey heşî ya, vûnû*:

-Ez ha şin, xatir bi (bû) tu, Hûmay tu ra razî bû.

Heş vûn*:

-Qey xatir bi mi, Hûmay mi ra razî bû?

Melşe vûn:

-La payîzî ez ûmeya kota* zerrey gueşî tu. Mi mîn* pirçî tu di xwe

(xwu) kerd germin, heta bi wisar. Hîn wisar ûme, teber bîyû germin, dinya bîya ruaşni*. Ez ha şin, xatir bi tu.

Heş vûn:

-Şû tu rî oxir bû. Mi nye ûmeyîşî tu ra tawey* zûna, nye şîyayîşî tu ra tawey zûna!

MYERIK Û MÎRÇIK

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

Zimistûnî yew merdim ho (hew) ser bûnî ya vor* erzenû. Seg* vor erzenû, yew mîrçik* kuwena binî vor, binî vor di mûnena. Myerik*, mîrçik binî vor ra vecenû, benû dîwî cinîyê xwe, vûn:

-Cinîyek, hû ina mîrçik biger*, poc, ma şûn d* wenî.

Cinîyek, mîrçik gena, ruçiknena, ser adir yo (di) nûna çêlû* ser. Cinîyek pîze niweş (niweşê qîcî) bena. Tûm* yê kuwenû de, vûna “Dey* ez yew pirûn buwerî (buwirî) çê* pêşa* nîyû nipêşa”. Cinîyek yew pirûn mîrçik wena, di pirûn, hîrye pirûn wena, mîrçik qedîyena. Benû şûn, myerik yenû kîye, vûn:

-Cinîyek, tu mîrçik pot?

Ya vûna:

-E, mi pot.

Myerik vûn:

-La ha ça? Di bîya ma buwerî!

Ya vûna:

-Mi werd, qedîye.

Wi vûn:

-Pîyor*?

Ya vûna:

-E pîyor.

Myerik vûn:

-Pîyor, pîyor, pîyor?!

Û pê* d' şinû, ginenû erd ri; xereqyenû (xwe ra şinû).

KUTEKÛN ÛNÎ DÛNÎ MILÎ TU VER O

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

V ûnî ew* mihal* kûm* bişîni Tûnst ⁽¹⁾, tûnsticû melqatîk* neyni pa. Yew myerik vûn “Dey* ez zî şîr Tûnst, tûnsticî sinî* melqatîk nûnî min a?”.

Myerik* ûn* yew qatlîx kincûn gewezû û paç sipîye* genû pira. Gijîk xwe şûne* kenû, puerri* xwe qeyme* dûn û yew citey solûn newûn kenû pay. Nişenû astuarey* xwe, şînu Tûnst.

Cinî tûnsticû zî verî çirrey awk* di ûmey* pyeser*, sitîl xwe eştî awk ver û hey qal kenî. Myerik şînu rasenû verî cinîyûn, sarey* xwe cenenu xwe ver; çig* yî pîyor cinî, eyb benû. Vûn:

-Way mi, cûmyerdî* şîma hey itîya* di?

Yî* vûnî:

-Nîye*, cûmyerdî ma itîya nîy.

Wi* vûn:

-La şî ça*?

Yew cinî vûna:

-Cûmyerdî ma şî kutekûn vecîn (vecenî), ûnî dûnî milî tu ver o.

INA BUELIG RA CA MENDA

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

V ûnî Seîd Arif yew rey şînu Zuexpa ⁽²⁾, key yew merdim di benû meyman*. Şûn d' hey kîye* di ruenişte yî, Seîd ûnîyenû (ewnîyêno) yew çî ho çaqey yî wa leqenû. Benû pûncey* xwe ri, ûncenû* dîyar*, ûnîyenû tira eg* aspic* a, ha mîn muyûn ra yena dîyar. Eya* hel* wahar* kîyî ber kenû a, yenû zerre. Seîd wahar kîyî ra vûn:

-Dey bîye, bîye.

Wahar keyî vûn:

-Qey se bi?

Seîd aspic mucnenû* ci*, vûn:

1. Tûnst yew mezrayê Palî ya.

2. Zuexpa yew dewê Palî ya.

-Ina* buelig* ra ca menda, lez ber ser rasni.

Wahar keyî vûn:

-Hûû, qeyî ina ê (ey) ma wa?

Seîd vûn:

-La ê şima nîya ê kûmî ya? Bûnî (biewnî) hama ha qeyme yena!

* **aspic**: espije

astuar: estor

awk: awke

buelig: bolige

bûnî: biewnî

ci: ey

cûmyerd: camêrd

çê: derey, hela; gelo, eceba

çêlê: çeyle

çig: çunke

d': de, di

dey: derey, direy; hela

dîyar: cor

eg: eke

ew: o

eya: a

ez buwerî: ez biwera, ez buwirî

ez ûmeya kota: ez ameya kewta

gues: goş

hel: game

ho: ha, hê, hew

ina: na

itîya: tîya

kîye: keye

kota: kewta

kûm: kam

melqatik: leqami, lekmatiki

melşe: vizik

meyman: mêman

mihal: wext

mîn: mîyan

mîrçik: mîlçik

muecnayîş: mojnayîş, musnayîş

myerik: mêrik

nîweş: nêweş

nîye: ney

nîyû: nê

pê: pey

pêşa: pewjîyaya

pîyor: pêro

puer: por

pûnce: pance

pyeser: pêser

qeyme: qayme

ruaşni: roşne

rueniştîş: roniştîş

sare: sere

seg: seke

sinî: senî, çitur

sîpiye: sipî

şûne: şane

tawey: teba, tewa; tawê, teway, toyê; çiyekî

ti biger: ti bigîre

tûm: tam

ûmey: amey

ûn: ano

ûncenû: anceno

ûnîyenû: ewnîyêno, nîyadano

vor: vewre

wahar: wayîr

wi: o

wi vûn/wî vûnû: o vano

xwe: xo, xwu

yî: 1)ey 2)ê

yî vûnî: ê vanî, ê vanê

WELATÊ MA TOZ-DUMAN O

Giran KIZIL

Welatê ma toz-duman o
Kes kî heqê xo ra nêvano
No çi zilm o serê ma ra gêreno (cêreno)
Amo ma ser de, daye nêzano
Şar welatê xo de vindeno
Ma û pîyê xo ser ra berbeno
Emê zulm û qulne ra dûrî yo
Ca xerîb o, sebir nêno.

Bi dareyan (darîyan) birnenê Meraş de
Bi adir veşnenê Sêwas de
Bi topan qir kenê Dêrsim de
Cizîr û Şernex û Dîyarbekir de.
Kes kî heqê xo ra mevêro
Der û cîranê xo bizano
Roja teng a dost teder o
Eslê xo ser a mevêro.

MAMO HEWÊZ

Arêkerdox: Mihani LICOKIC

Tîya bî û çinê bî, hebêke verg ku namey cê Mamo Hewêz bî bî. Serrî yenê û zemanî şinê, Mamo Hewêz beno extîyar; hendî nêşkeno heywananê **kedî** û **kûvîyan** bikişo û goştê cînan boro. Kono binê lemêka sorike, veşan û tîşan ewca vindeno. Rocêke hewnêno (hawnêno) hebêke vergo bîn te de vecîya. Verg vano:

-Mamo Hewêz, ti etîya se kenê?

Mamo Hewêz vano:

-Ez se kerî? Ez binê rehmê Hoday de vinderta. Ez bîya extîyar, dindanê min kewtê; ez nêşkena pes û dewar zî bikişî. Ez xo rê ana veşan û tîşan etîya kewta.

Verg tera vano:

-Mamo Hewêz, ti bişane dimay min.

Mamo Hewêz vano:

-Ti kê kamî ra y?

Ew vano:

Ez kê Paştgewran ra wa!

Mamo Hewêz vano:

-Wele kê Paştgewran ra mêrdehî nêvirazîyawa la hanî yo ti vanê.

Mamo Hewêz wirzeno şano dimay vergê Paştgewrî û şinê nîzdê pesî.

Vergo Paştgewr vano:

-Mamo Hewêz, de ti etîya vinde, goşdarî min û pesî bike.

Vergo Paştgewr gure keno mîyanê pesî. Kutikî pê hesênê, vergo Paştgewr çike zî nêkişeno û kutikan ver remeno, yeno verê Mamo Hewêzî ro şino. Kutikî yenê ro Mamo Hewêzî qelebênê. Konê serê Mamo Hewêzî, cê ra ancenê, nîmxenaqo kenê. Şiwaney û kutikî şinê, şewe ser de yena. Piçêke rih kono Mamo Hewêzî, hêdî-hêdî reyna xo kaş keno binê lemê xo wa sorike.

Çendeyke derbas beno hewnêno vergêkew bîn te de vecîya. Ew zî ro ci perseno vano:

-Mamo Hewêz, ti etîya se kenê?

Mamo Hewêz vano:

-Ez bîya extîyar, dindanî fekê min de nêmendê; ez nêşkena pes û dewarî bikişî, ez xo rê veyşan û tîyşan binê rehmê Homay de vinderta. Ez se kerî?

Ew zî vano:

-Mamo Hewêz, ti bê dimay min şane, ezo to rê taxalîse virazî. Mamo Hewêz meselay xo û vergê Paştgewrî ci rê vano û vano:

-Heyran, fek min ra vera de!

Verg vano:

-Nê, 'ad û emanê Homay bo, ti go min dir bêrê! Ezo to rê pes û dewar bikişî.

Mamo Hewêz perseno vano:

-Gelo ti kê kamî ra y?

Ew vano:

-Ez kê Paştbelekan ra wa.

Ew zî nêkono serey Mamo Hewêzî, vano:

-Wele kê şima ra zî mêrxasî nêvecîyay la neyse.

Û şano dima. Ew zî zey vergê bînî kenê. Şino kono mîyanê baqurî, gawan û kutikî pey ra konê ra dima; ew zî yeno verê Mamo Hewêzî ro derbas beno. Gawan û kutikê xo konê serê Mamo Hewêzî, tirnefeso kenê, vanê "Ma kerd hemçike, merd". Ê zî danê rahî ser, şinê. Mamo Hewêzo feqîr qedêrêke maneno, heşe yena serê cê. Wirzeno vano "Enî bîlasebe min 'esîr-wesîro kenê", reyna yeno binê lemê xowa sorike.

Çendeyke maneno, birînê cê piçêke benê weşî. Hewnêno vergêkew bîn te de vecîya. Ew zî ro halê cê perseno, badî vano:

-Resa Homay, resa min, ezo to rê goşt bîyarî.

Mamo Hewêz perseno vano:

-Ti kê kamî ra y?

Ew vano:

-Ez kê Paştşiyayan ra wa.

Kêfê Mamo Hewêzî yeno, vano:

-Kê Paştşiyayan ra mêrxasî vecênê, lawo de haydê!

Şano dimay cê, yenê pey sîyê hewşî, binê şargî. Hewnêne colêke pes hanî yo çereno, merdimêke zî barêke sayan ro here bar kerdo û cehşike zî şawa xo dima, sayan beno deşte. La cehşike piçê pey ra menda. Vergo Paştşiya 'ewil dano cehşike ro, kişeno. Heta wahîr geyreno a ro cehşike,

verg dano here ro, here zî kişeno. Wahîrê here keno qîrrî, şiwane zî hewarê mêrikî de yeno. Na rey verg dano pesî ro, new-des heban keno ‘er ra, kişeno û xo çepa keno, yeno verê Mamo Hewêzî, vano:

-Mamo Hewêz, ti goştê pesî wenê ti zanê, ti goştê here wenê ti zanê, ti goştê cehşike wenê ti zanê, ti sayanê tirşan wenê ti zanê. Min to rê taxalîse viraşt.

Û xatir Mamo Hewêzî ra wazeno, şino.

De Mamo Hewêz hendî weno û tirran serê doxînî ro şeqêneno ku tede beno kerr*.

*Na sanike (fistanike) tayê dewanê Licê de yena vatiş.

HEYDO KEÇANICÎ RA ŞÎRÎ

GOŞKAR

Va hewrî vecîyayî hewrê sîyayî
Goşkar dewanê Gimgimî ra kerdî vilayî
Ebe Hesê Qemerî kenê kayî
Wayî wayî puk o tozika vayî.

Goşkarî persena kaş û kuşî
Domanî şîyêne kê (çê) Hemdê Haşî
Roman adir verdo palax û vaşî
Feqîrê milletî nêzana, bî şaşî.

Goşkar de bîya gimî û nalîye
Eskerê romî giran o, biwaze îmdadîye
Virênîya eskerî reşta Înalîye
Ginenê waro qurşinî sey na şilîye.

Goşkar bîyo xirabe, çîn ê keyeyî (çêyî)
Pey de ênê, kifşe nîyo, nêzana kê yî
Zerrê mi veşeno der û cîranê ma yî
Mîjdanî amê, va “Emrê Goşkarî pey de dayî”.

TI RIND A

Kênê (çênê) kênê ti rind a
Heqî ti mi rê verda.
Pîyê to ke ti nêda
Dana ci çewres manga.
Kênê kênê ti rind a
Ti veyvika govend a.

Zaf sîs a ti zey vare
Cayê to zey gilê dare.
Werdena to henare
To cêna şona ware.
Kênê kênê ti rind a
Ti veyvika govend a.

Porrê to kî zaf derg o
Serba to ra ez merdo
Zerrê mi kul û derd o
Royê mi tiritto berdo
Kênê kênê ti rind a
Ti veyvika govend a.

KÊNÊ KÊNÊ

Kênê (çênê) kênê gonîya mi to ra bo
Qederê to mi ser ra bo
Destê to destê mi de bo
Bê ma şîme welatê xo.

Erê kênê kênê derdê to
Ez mirena serba to
Zerrîya mi kewta bejna to
Bê ma şîme welatê xo.

Bê to roj û şewe serd o
Cîgera mi kul û derd o
Kênê Heq to mi rê verdo
Bê ma şîme welatê xo.

Erê kênê kênê derdê to
Ez mirena serba to
Zerrîya mi kewta bejna to
Bê ma şîme welatê xo.

QILIF MARÎ DI YEW XUERT (1)

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

Cayk benû cayk nibenû yew welat di yew cînî û myerdê* xwi bênî.
Ina* cînî û myerdî ri* qij nibenî.

Cînîyek dueyî kena, vûna “Ya rebî, têna yew qij bidi mi, wazenû wa lîhîr* marî bû”. Yew mudet cuwa pê cînîyek niweşê qicûn vecîyena. Cînîyek bena niweşê şeş aşmûn, myerik* dûnû ra şinû şûneyê*. Waxt cînîyek benû temûm, cînîyek welidîyena*, ci ri raşta yew lîhîr marî benû. Cînîyek inî* lîhîr mar erzena zerrê yew wadî û ber ser qefilnena. Waxti go* wi benû vêşûn, cînîyek şiqîyêf bêr ra çice erzena fek û hêna* yi* wade di verdena. Myerik şûneyê ra yenû, cînî xwi ra persênû vûnû:

-Cînîyek, ça wû qij tu? Ti niwelidîyaya?

Cînîyek vûna:

-Myerik, Hûmay yew lîhîr marî da ma. Mi wi* kerd wade û mi ser ber qefilna.

* * *

Mar wadê xwi di benû pîl, yenû zewaj. Her serr ûmnûn* yew yêl* koçerûn yenû dewê yini* di çend aşm mûnenû û zimistûn şinû welat xwi. Yew kênay serek inî yêl esta.

Ruejêk mar pî xwi ra vûnû:

-Bawo, ti gereka mi ri kênay serekê yêl biwazî.

Pî yi vûnû:

-Oxil, ez sinî* tu ri kênay serek yêl biwazî? Çew (ço)* kênay xwi tu nidûnû.

Mar vûnû:

-Nîye*, ti gereka biwazî.

Myerik şinû serek yêl ra vûnû:

-Ez amêya ti pê* emir Hûmay, qowl (qol) Pyexembêr kênay xwi bidî

1. Na sanike (estaneke) tayê dewanê Çewlîgî de vajîyêna.

laj mi.

Serek yêl vûnû:

-Qê laj tu estû? Laj tu ho ça? Ma qet laj tu nidîyû.

Myerik vûnû:

-Laj mi estû, laj mi hama rîy ruej nidîyû, wi ho* wadê xwi di ders genû.

Serek yêl kênay xwi dûnû ci. Yi* vêve* kenî, kênek ûnî kê* xwi.

Şew kênek şina wade, mar yenû luef* erzenû ci, kênek mirena. Sêr sibay* yi şinî zerre ki kênek merda.

Yi şinî pî kênek ra vûnû:

-La ti emir Hûmay qowil nikenî, kênay tu merda. Serek yêl yenû meytê kênay xwi benû.

Yew mudet cuwa pê mar hûnc* yew kênek nişûn dûnû. vûnû:

-Naray şima gereka mi ri ina* kênek biwazî.

Pî yi vûnû:

-Oxil, ma yew ray tu zewicna, kênek merd. Naray hûnc kênek bimir se ma pî yay* ra nixelisyênî.

Mar vûnû:

-Şima gereka şuerî biwazî, şima mewaz se yew bela yenû şima seri.

Pî yi û may yi şinî kênek wazenî. Vêve kenî, kênek ûnî. Şûn d' hûnc kênek şina wade, mar luef erzenû kênek, kênek tersûn ra mirena.

Hûnc xêlyek* waxt bînate* ra vîyerenû, yewna qeflê koçerûn yenû vîyerenû ra. Mar naray vûnû:

-Bawo, şue* kênay serek inî yêl mi ri biwazi.

Pî yi vûnû:

-Oxil, mekiri! Çew kênay xwi ma nidûnû. Naray iz* kênay şarî bimir (bimirû), ma îta* ra bar kir şimi.

Mar vûnû:

-Şima gereka a kênek mi ri biwazî, nûnîye ez yew bela ûna şima sare. Myerik û cînî xwi wirzenî şinî kê serek yêl, vûnû:

-Ma amê şima pê emir Hûmay, qowl Pyexembêr kênay xwi bidî laj ma.

Serek yêl vûnû:

-Laj tu çin û, tu laj ça ra ardû? Qê ma hetûn êr* laj tu nidîyû?

Yi vûnû:

-Laj ma huma* rîy ruej nidîyû. Wi tim ho zerre d' o, ders genû.

Pî kênek kênay xwi dûnû ci.

Ti mevac ki kênek pyerî (perî) ya. Ya may û pî mar ra vûna:

-Şima gereka semêd vêvî ya mi ri duce* ra kincûn virazî.

Yi vûnî:

-Ma duce ra kincûn ça ra bîyarimi?

Kênek vûna:

-Duce ra kinc çînîye b' se ez nizewicîyena.

Yi duce ra kincûn vînênî, vêve kenî, kênek ûnî kêye.

Şûn d' kênek şina wadê mar. Mar yenû luef erzenû ci, têlî (telî) şinî pa, xwi têpîya* ûncenû. Çend ray ûna* luef erzenû, la hûnc xwi têpîya ûncenû.

Mar zi kênek zi pîyerî yî. Mar kênek ra vûnû:

-Qab xwi vec!.

Kênek vûna:

-Ti qê qab xwi nivecenî? Ti qab xwi vec ez iz vecena.

Mar qab xwi vecenû ki yew xuert delalî yû, kî* qêmîş nibenû bîyûnû* ti ra. Kêneki zi qab xwi vecena. Yi wir d'* varar şinî yewbîn ra û rakuwenî. May û pî mar sêr sibay tersenî, vûnî "Miheqeq ina vêvi* zi merda, ma pî yay ra sinî xelisyênî?" la kênek nimirana. Kênek wirzena yena yini hetî. Hîrye ruej bînate ra vîyerenî, myerik û cînîyek vûnî "Miheqeq inî* di yew gure estû". Ruejê çeherin cînîyek şina pencira ra ûnîyena zerre ra ki yew xuert û yew kêna varar şî pye ra, rakotî û di qab hûnî* owca di ronayê.

Cînîyek vazdena yena myerdê xwi ra vûna:

-Myerik, myerik, hê* bîye*! Laj ma yew xuerto rind û pak o, kî qêmîş nibenû bîyûnû ti ra!

Myerik zi yenû pencira ra ûnîyenû* ki çi bîyûnû! Yew xuert ho mîyûn cilûn id* o, aşm vûna "Ez a", ruej vûnû "Ez a". Yi benî şa, ûnî wir d' qabûn zi vêşnenî.

Sêr sibay mar û kênek wirzênî ki qab yini çin î.

Yi ûnî newe ra çores ruej çores şew pê çutê defûn û zurnayûn a vêve nûnî pirye. Lajek û kênek newe ra mirad xwi benî şa.

Mi ra zur, Hûmay ra raşt,

Mi yew taway helaw viraşt,

Mi goştarûn ra kerd raşt.

* **bînate**: mabên, beyntar

bîye: bê

bîyûnû: biewnîyo, nîyado

çew: yew, çî kes

d': de, di

duce: dije, jûje

êr: ewro

go: ke

hê: hela

hêna: reyna, hewna, fina, gilana

ho: ha, hê, hew

huma: hema, hona

hûnc: ancî

hûnî: ha, ho

id: de, di

ina: na

inî: 1)nê 2)ney

iz: zî

îta: tîya

kê: b. **kîye**

kî: kes

kîye: keye

lihîr: leyîr

luef: lêf

myerde: mêrde

myerik: mêrik

nîye: ney

pê: 1)pey 2)bi

pyerî: perî

qê: qey

qowil: qebul

qowl: qewl

ri: rê

ruej: 1)roj 2)roje

sêr sibay: serê sibay

sinî: senî, çitur

şue: şo

şûneyê: şiwaneyîye, şiwaneyî

têpîya: tepîya

ûmnûn: hamnan

ûna: wina

ûncenû: anceno

ûnîyenû: ewnîyêno, nîyadano

varar: virare, verike, virade, virane

vêve: veyve

vêvi: veyve, veyveke

welidîyayîş: cêraverradîyayîş, xelisîyayîş,
barêxonayîş, qicraqedîyayîş

wi: o

wi vûnû: o vano

wir d': her di

xêlyek: xêlîyek, xeylêk

ya: a

yay: aye

yêl: êl

yî: 1)ey 2)ê

yî ûnî: ê anî, ê anê

yini: înan

zi: zî

DICTIONNAIRE KURDE (KURMANDJI)-FRANÇAIS* -XV

Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Frensî-XV

Celadet Alî BEDIRXAN

*Abréviations

- cf.** (confér.): comparez
etc. : et caetera (et cetera)
f. : féminin
intr. : intransitif
m. : masculin
pl. : pluriel
tr. : transitif

Suffixes

- ce** : suffixe féminin (ex. doux, douce)
-che : suffixe féminin (ex. frais, fraîche)
-e : suffixe féminin (ex. court, courte)
-eille : suffixe féminin (ex. vieux, vieille)
-ère : suffixe féminin (ex. prisonnier, prisonnière)
-euse : suffixe féminin (ex. joueur, joueuse)
-ève : suffixe féminin (ex. bref, brève)
-le : suffixe féminin (ex. corporel, corporelle)
-ne : suffixe féminin (ex. bon, bonne)
-se : suffixe féminin (ex. délicieux, délicieuse)
-sse : suffixe féminin (ex. roux, rousse)
-te : suffixe féminin (ex. muet, muette)
-trice : suffixe féminin (ex. interrogateur, interrogatrice)
-ve : suffixe féminin (ex. hâtif, hâtive)

W

wezaret, f. : ministère, m.
wezihiyet, f. : situation, f.; état, m.
wezinandin (biwezînine) : peser (tr.)
wezînin (biwezîne) : peser (intr.)
wezîfe, f. : fonction, f.; mission, f.; devoir, m.
wezîr, m. : ministre, m.
weznîk, m. : balle de carabine
wê : cas oblique de “ew” au féminin
wêran : en ruines
wêrîn (biwêre) : oser
wêrt, f. : cf. **wert**
wîçan, f. : congé, m.
wîçîk, f. : pan de la manche
wîha : ainsi
wîlih, m. : sacre, m.
wîlo : ainsi
wînda : perdu, -e; disparu, -e
wînda bûn : disparaître
wînda kirin : perdre
wîr : là-bas
wîrç : cf. **hîrç**
wîrxal, m. : héron, m.
wîsan : ainsi
wîş : cri servant à exciter les ânes
wî : cas oblique de “ew” au masculin
wîzên : cf. **vîzîn**

X

xaç, f. : croix, f.
xaç kirin : faire le signe de la croix
xaçerê, f. : carrefour, m.
xaçebîn : idolâtre
xaçîrgan ⁽¹⁾ :

xaçparêz : idolâtre
xaçparêzî : paganisme, m.
xaçxaçok, f. : coquelicot, m.
xadim, f. : servante, m.
xafil : ignorant, -e; surpris, -se
xafil bûn : ignorer
xaiz : courbatu, -e
xal, f. : grain de beauté; éclat, m.
xal, m. : oncle maternel
xalet, f. : tante maternelle, f.
xalis : pur, -e
xalî : vide
xalîça, f. : tapis de haute laine
xalojîn, f. : tante (femme de l'oncle paternel)
xaltî, f. : tante maternelle
xalxal, m. : bracelet porté à la cheville
xalxalok ⁽²⁾ :
xam : cru, -e; vierge
xame : cf. **xam**
xan, f. : caravansérail, m.
xane, f. : 1) maison, f. 2) rayure du fusil
xanedan : noble
xanedanî, f. : noblesse, f.
xanexweyî, m. : maître de maison
xanim, f. : dame, madame
xanî : cf. **xane**
xanok, f. : défilé, m.
xap, f. : ruse, f.; tricherie, f.
xapandin (bixapîne) : tromper, tricher
xapiyan (bixape) : se laisser tromper
xapînok : trompeur, -euse
xapo : rusé, -e
xapok : cf. **xapo**
xapxapok, f. : roitelet, m. (oiseau)
xar : oblique, faux, -sse

-
1. Celadet Bedirxanî menaya na kelîme nênuşta.
 2. Biewnîre (nîyade) notê 1.

- xar**, m. : place, f.
xar û vajî : cabossé, -e; tordu, -e; tortueux, -se
xarûfk, f. : sébile, f.
xarûk, f. : sandale de montagne
xas : spécial, -e; particulier, -ère
xase, f. : toile, f.
xasiyet, f. : qualité, f.; particularité, f.; valeur, f.
xasma : surtout
xaşik, m. : variété de millet
xatir, m. : contentement, m.
ji bona xatirê te : pour toi
bi xatirê te : au revoir
xatirê ... girtin : estimer
jê xatir standin : contenter
jê xatir xwastin : prendre congé
xatûn, f. : dame, f.
xav : cru, -e; grossier, -ère
xavik, m. : voile, m.
xavir, f. : végétal
xavî, f. : 1) crudité, f.
bi xavî : cru
 2) secret, m.
xavî kirin : cacher
xavîzan, m. : devin, m.
xavîzanî, f. : divination, f.
xawgeh, f. : couche, f.; chambre à coucher
xawîşe, f. : îlot de verdure
xaxan, m. : rabbin, m.
xaxanî, f. : dignité de rabbin
xayîn : traître
xayînî, f. : trahison, f.
xaz, f. : tenaille, f.
xazmîk, m. : gencive, f.
xebat, f. : travail, m.; tâche, f., besogne, f.
xebatker : travailleur, -euse
xebatkuj, m. : gréviste, m.
xebatkujî, f. : grève, f.
xebato : cf. **xebatker**
xebber, f. : 1) nouvelle, f.; renseignement, m.
 2) mot, m.; parole, f.
Xebera min jê heye. : Je le sais.
jê xeber dan : renseigner sur
xebber dan : parler; renseigner
xebbera dide wî : injurier
xebberçot : grossier, -ère
xebberdar : informé, -e
xebberdarî : information, f.
xebberdox, m. : porte-parole, m.
xebberguhêz : indiscret, -ète
xebbername, f. : bulletin, m.
xebbitandin (bixebitîne) : faire travailler
xebbitûn (bixebite) : travailler
li xwe xebitûn : se ressaisir
xebbînet, f. : dommage, m.
xebbroşk, f. : anecdote, f.
xeçidek, f. : trépied, m.
xef : secret, -ète; caché, -e
xef, f. : secret, m.
xef û şewir : complot, m.
xefik, f. : piège, m.
xefirandin (bixefirîne) : pardonner
xefirok, f. : enrolement, m.
xefnêr, m. : espion, m.
xefnêrî, f. : espionnage, f.
xeftan, f. : robe, f.
xela, f. : famine, f.
xelan (bixele) : se déboiter
xelandin (bixelîne) : fouler, démettre
xelas : sauvé, -e; délivré, -e
xelas bûn : se sauver, se délivrer
xelas kirin : sauver, délivrer
xelasek, f. : extrémité, f.; fin, f.
xelasî, f. : délivrance, f.; sauvetage, m.
xelat, f. : cadeau, m.
xelat kirin : offrir
xelef, m. : successeur, m.
xelef, f. : inexactitude, f.

- xelek**, f. : 1) anneau, m. 2) bague, f.
xelet, f. : erreur, f.; faute, f.
xelet bûn : être éronné, –e
xelet kirin : se tromper
xelêxe : gâté, –e
xelifandin (bixelifine) : laisser après sa mort
xelitandin (bixelitine) : induire en erreur
xelîfe, m. : remplaçant, m.; lieutenant, m.; calife, m.
xelîle, m. : cymbale, f.
xelîlok, m. : végétal
xelît, m. : cartouchière, f.
xelîtek, m. : cf. **xelît**
xelîtûk, m. : cf. **xelît**
xelk, m. pl. : gens, m. pl.; population, f.
xelkên ber avê : riverains
xelte, f. : collier de lévrier
xem, f. : souci, m.; chagrin, m.
ketin xema ... : se soucier de
xema ... xwarin : se soucier de
xem revandin : consoler
Ne tu xem e. : Cela ne fait rien.
Xem nake. : Cela ne fait rien.
xemgîr : chagriné, –e
xemil, f. : parure, f.
xemilandin (bixemiline) : parer
xemilîn (bixemile) : se parer, être paré
xeminandin (bixeminîne) : estimer
xemîrok, f. : pastille, f.
xemle, f. : prise, f.
xemla bi xemla xistin : se battre avec acharnement
xemrevîn : consolateur, –trice; consolant, –e
xemrî : mauve
xemş, f. : gazelle de deux ans
xemşok : mignon, –ne
xemxwarî, f. : mélancolie, f.
xencer, f. : poignard, m.
xencerek lê dan : poignarder
xendek, f. : fossé, m.; tranchée, f.
xenek, f. (³):
xeniqandin (bixeniqîne) : étrangler, pendre
xeniqîn (bixeniqe) : être étranglé, être pendu
xenzirandin (bixenzirîne) : laisser intact, immobile
xenzirîn (bixenzire) : demeurer inchangé, immobile
xepar : binage, m.
xepar kirin : biner
xepartin (bixepêre) : cf. **xepirandin**
xepe, f. : terrain crevassé
xepirandin (bixepirîne) : gratter la terre (poulet); baffrer
xepo, m. : tricheur, m.
xerab : ruiné, –e; gâté, –e; mauvais, –e
xerab bûn : tomber en ruines, se gâter, s'éclipser (astre)
xerab kirin : ruiner, gâter
xerac, f. : tribut, m.
xerabî, f. : mal, m.
xeraf, f. : noria, f.
xeran, m. : falaise, f.
xerat, m. : tourneur, m.
xerat, f. : cordon, m., cordelière, f.
xerbegund, m. : village en ruines, ruine, f.
xerbegundî : en ruines
xerbende, m. : ânier, m.
xerbikandin (bixerbikîne) (⁴):
xerbikîn (bixerbike) : s'emmêler
xerbok, f. : noeud, m.
xerbokî : noué, –e
xerc, m. : barrage, m.

3. Biewnîre (nîyade) notê 1.

4. Biewnîre (nîyade) notê 1.

- xerc**, f. : dépense, f.
xerc kirin : dépenser
xercî, f. : 1) broderie de soie 2) argent de poche
xerçeng (°):
xerçker : dépensier, –ère
xerdel, f. : moutarde, f.
xergele, m. : troupeau passant toute la journée dehors
xeriqandin (bixeriqîne) : noyer
xeriqîn (bixeriqe) : se noyer
xeritandin (bixeritîne) : gratter
xeritîn (bixerite) : démanger
xerik : brûlant, –e; pénétrant, –e
xerîte, f. : carte, f.
xerkenas, m : poubelle, f.
xermişandin (bixermişîne) : gratter
xermişîn (bixermişe) : démanger
xernûf, f. : caroube, f.
xes, m. : laitue, f.
xesandin (bixesîne) : châtrer, tailler
xesandî : châtré, hongre (cheval)
xesar, f. : perte, f.; dommage, m.
xesar kirin : perdre
xesar dîtîn : perdre
xesardîtî : qui a subi des pertes
xesim, m. : ennemi, m.
xesirandin (bixesirîne) : faire perdre
xesirîn (bixesire) : perdre
xesma : surtout
xesmîtî, f. : inimitié, f.
xestexane, f. : hôpital, m.
xesû, f. : belle-mère, f.
xesim : cf. **xemiş**
xemişandin (bixemişîne) : mettre en colère, irriter
xemişîn (bixemişe) : se courroucer
- xemişî**, f. : corde, f.
xemiş : novice; ignorant, –e
xemiş kirin : tromper
xesşk, f. : frottement, m.
xet, f. : écriture, f.; ligne, f.
xeta nevikê : armature, f.
xetîre, f. : flambeau, m.
xetîrek, f. : cf. **xetîre**
xetnîşan, f. : étiquette, f.
xew, f. : sommeil, m.
Xew li min çû. : J'ai perdu le sommeil.
Xewa min hat. : J'ai sommeil.
di xew re çûn : s'endormir
di xew ve çûn : s'endormir
xewar : qui aime dormir
xewin, f. : songe, m.; rêve, m.
xewin û xeyal : illusion, f.
xewir, f. : effondrement, m.
xewirandin (bixewirîne) : effondrer
xewirîn (bixewire) : s'effondrer
xewixandin (bixewixîne) : faire tomber, confondre
xewixî : confus, –e
xewixîn : tomber, se remplir de confusion
xewle : terrible, désert, –e
xewmaş : somnolent, –e
xewmaş bûn : somnoler
xewrar, f. : gâteau aux raisins secs
xewre, m. : large galette de pain
xeyal, m. : silhouette, f.; fantôme, m.; illusion, f.; songe, m.
xeyalet, f. : fantôme, m.; silhouette, f.
xeybet, f. : médisance, f.
xeybet kirin : médire
xeyid, f. : contrariété, f.; mécontentement, m.
xeyidandin (bixeyidîne) : fâcher
xeyidîn (bixeyide) : se fâcher

5. Biewnîre (nîyade) notê 1.

xeyn, f. : outre, hormis
xeyna wî : à part lui
xeyr, f. : bienfait, m.
ji xeyra Xwedê : grâce à Dieu
xeyr : bien
Te xeyr e? : Que t'arrive-t-il?
xeyret, f. : zèle, m.
xeyretkêş : partisan, –e
xezal, f. : gazelle, f.
xezan, f. : le fait de se flétrir; le moment de l'année durant lequel les feuilles se flétrissent; automne, m.
xeziyandin (bixeyizîne) : envier
xezîne, f. : trésor, m.
xezînedar, m. : trésorier, m.
xezûr, m. : beau-père, m.
xêbet, f. : tente blanche
xêlanî, f. : prairie, f.
xêlî, m. : voile, m.
xêr : cf. **xeyr**
xêrdar : bienfaiteur, –trice
xêrdarî, f. : bienfaisance, f.
xêrdaş, m. : homme de bien
xêrdaşî, f. : bonne volonté
xêrxwaz : cf. **xêrdaş**
xêrxwazî, f. : cf. **xêrdaşî**
xêz, f. : ligne, f.
xêzik, f. : cf. **xêz**
xifş, m. : gazelon, m.
xiftan, m. : cf. **xeftan**
xilêf, f. : paupière, f.
xilisandin (bixilisîne) : faire glisser
xilmaş : cf. **xewmaş**
xilt, m. ⁽⁶⁾ :
xiltê kwîr : taupe, f.
ximxim, f. : fosse nasale

xinam, m. : parent par alliance
xinamî : parenté par alliance
xingar : écrasé, –e
xingar bûn : s'écraser
xingar kirin : écraser
xingirîn (bixingire) : marcher avec grâce
xiniz : traître; têtue, –e
xinzîr, m. : porc, m; sanglier, m.
xir, m. ⁽⁷⁾ :
xir û mir : bagages, m. pl.
xir kirin : ramasser
xira : orgueilleux, –se; présomptueux, –se
xirab : cf. **xerab**
xirabî, f. : mal, m.
xirabîker, m. : malfaisant, –e
xirabtîr : pire
xiraft, f. : préjugé, m.
xiraker : cf. **xerabker**
xiram, m. : cf. **xeram**
xiran (bixire) : être trompé
xirandin (bixirîne) : tromper, abuser
xirar, f. : sac, m.
xiraxir, f. : râlée, m.
xiraxir kirin : râler
xirayî : orgueilleux, –se; présomptueux, –se
xirbe, f. : ruine, f.
xirbende, m. : cf. **xerbende**
xirçeng, f. : cf. **xerçeng**
xireçovik, f. : querelle, f.
xirek : qui convient à, qui va avec
xirepîçik : cf. **xireçovik**
xirêf, f. : banquet de noces
xirfanî, m. : danse kurde
xirikandin (bixirikîne) : traîner
xirikîn (bixirikîne) : être traîné
xirîn (bixire) : râler

6. Biewnîre (nîyade) notê 1.

7. Biewnîre (nîyade) notê 1.

xirnik, m. : levraut, m.
xiro, m. : ricin, m.
xirscir (8), f. : tapage, m.
xirpo : idiot, —e
xirteng, f. : détroit, m.
xirtik, m. : petit cornichon
xirtik, f. : écorchure, f.
 xirtik bûn : s'écorcher
 xirtik kirin : écorcher
xirxir, f. : ronflement, m.
 xirxir kirin : ronfler
xisar, f. : **xesar**
xistin (bêxe) : mettre, frapper

xistin der : battre, ajouter
jê xistin : retrancher de
ji hev xistin : séparer, démonter
lê xistin : 1) monter 2) frapper
xistok, f. : guet-apens, m.
xîşikandin (bixîşikîne) : faire glisser
xîşikîn (bixîşikê) : glisser
xîşir, f. : parure, f.; bijoux, m.
xîşil, f. : arbre
xîşkok, m. : bébé, m.
xîşt, m. : broche, f.; longue baguette de fer
 xîşt dan : embrocher, sondor
xîştikandin (bixîştikîne) : gratter

8. Celadet Bedirxanî na kelîme wina nuştâ, labelê wina fam beno ke herunda "xirocir" yan zî "xirecir"î de şaş nusîyaya.

ALFABE

Kirmanckî (Zazakî) Tirkî

A a	adir, asin, Almanya	adam, at
B b	bira, ban, Bidlîs	büyük, bir
C c	ca, cêr, cor	can, cadde
Ç ç	çim, Çewlîg, Çemişgezek	çocuk, çöp
D d	dest, Diyarbekir, Dêrsim	dal, dayı
E e	ez, Erzingan, Erzirom	el, eldiven
Ê ê	êrxat, êlçî, êqbal	-
F f	fek, fariskî, Fransa	fare, fıstık
G g	ga, giran, Gimgim	göl, güven
H h	her, heş, Hollanda	hemen, hava
I i	bin, kirmanc, solin	ısırmak, ışık
Î î	îsot, Îran, Îtalya	iş, it
J j	jêhat, jan, Japonya	jandarma, jimnastik
K k	kitab, kar, Kurdîstan	kalkan, küçük
L l	lal, lazut, Licê	limon, leke
M m	ma, mase, Mûş	mavi, maya
N n	nan, newe	ne, neden
O o	of, oda, ordu	olmak, odun
P p	payîz, Pîran, Pali	parmak, pınar
Q q	qeleme, qumaş, Qıbrıs	-
R r	rind, radyo, Riha	resim, rüzgar
S s	sipî, simer, Sêwregi	serin, sarı, süs
Ş ş	şima, şeş, şaş	şişirmek, şişman
T t	ti, tarîx, Tırkiya	tatlı, tavşan
U u	utî, uca, ucret	ütü, ücret
Û û	ûsul, Ûrris, Ûrrim	uzak, unutmak
V v	verg, velg, vate	var, ver
W w	wisar, weş, welat	-
X x	xirab, Xarpêt, xurbet	-
Y y	yaban, yar, yadîgar	yayla, yol
Z z	zaf, zerd, zaza	zeybek, zavallı